36. Tiistaina 13 päivänä kesäkuuta 1995

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ainoa käsittely

1) Vuoden 1994 valtiopäiviltä lepäämässä olevat ehdotukset perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta 812

Lepäämässä olevat lakiehdotukset (HE 309/1993 vp)
Perustuslakivaliokunnan mietintö 3/1995 vp

2) Vuoden 1994 valtiopäiviltä lepäämässä olevat ehdotukset saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevien säännösten ottamisesta Suomen Hallitusmuotoon ja muuhun lainsäädäntöön 837

Lepäämässä olevat lakiehdotukset (HE 248/1994 vp)
Perustuslakivaliokunnan mietintö 1/1995 vp

Kolmas käsittely

3) Hallituksen esitys laiksi rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain 15 §:n muuttamisesta 858

Hallituksen esitys 31/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 1/1995 vp

4) Hallituksen esitys Argentiinan kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja molemminpuolista suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 858

Hallituksen esitys 3/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 1/1995 vp

5) Hallituksen esitys Chilen kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja molemminpuolista suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä .. ,,

Hallituksen esitys 4/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 2/1995 vp

6) Hallituksen esitys Korean tasavallan kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ..... ,,

Hallituksen esitys 5/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 3/1995 vp

7) Hallituksen esitys Thaimaan kuningaskunnan kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä .. 859

Hallituksen esitys 6/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 4/1995 vp

8) Hallituksen esitys Vietnamin kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja molemminpuolista suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 859

Hallituksen esitys 7/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 5/1995 vp

9) Hallituksen esitys laeiksi Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen voimaansaattamislain ja ETAn sekakomitean päätöksen n:o 7/94 voimaansaattamislain eräiden säännösten kumoamisesta ..... „

Hallituksen esitys 15/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 8/1995 vp

10) Hallituksen esitys ammatillisista aikuiskoulutuskeskuksista annettujen lakien muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 22/1995 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 1/1995 vp

11) Hallituksen esitys laeiksi kuluttajavalituslautakunnasta annetun lain muuttamisesta 860

Hallituksen esitys 13/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 3/1995 vp

12) Hallituksen esitys laiksi valtion vakuusrahastosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 19/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 4/1995 vp

13) Hallituksen esitys laiksi rakennuslain muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 14/1995 vp
Ympäristövaliokunnan mietintö 2/1995 vp

Ensimmäinen käsittely

14) Hallituksen esitys laiksi ammatillisista opettajankoulutuslaitoksista annetun lain 5 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 20/1995 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 2/1995 vp

15) Hallituksen esitys laiksi lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta 860

Hallituksen esitys 28/1995 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 1/1995 vp

16) Hallituksen esitys pohjoismaisen sosiaalipalvelusopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 871

Hallituksen esitys 29/1995 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 2/1995 vp

Lähetekeskustelu

17) Lakialoite laiksi palkansaajien määräaikaisesta sukupolvenvaihdoseläkkeestä „

Lakialoite 15/1995 vp (Peltomo ym.)

18) Lakialoite laiksi työsopimuslain 17 §:n muuttamisesta 876

Lakialoite 17/1995 vp (Tarkka ym.)

Mietintöjen pöydällepano

19) Hallituksen esitys eräiden rikoslain kokonaisuudistuksen toiseen vaiheeseen liittyvien lakien muutoksiksi 879

Hallituksen esitys 42/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 2/1995 vp

20) Hallituksen esitys laiksi matkustajaalus Estonian hylyn rauhoittamisesta ..... „

Hallituksen esitys 10/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 3/1995

21) Hallituksen esitys laiksi maatalouden interventiorahastosta annetun lain muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 37/1995 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 3/1995 vp

22) Hallituksen esitys laiksi kuljetusten alueellisesta tukemisesta annetun lain 8 ja 12 a §:n muuttamisesta 879

Hallituksen esitys 27/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 6/1995

23) Hallituksen esitys laiksi asuntokauppalain 8 luvun 1 §:n muuttamisesta „

Hallituksen esitys 18/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 7/1995 vp

24) Hallituksen esitys laiksi pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:n muuttamisesta..... 880

Hallituksen esitys 9/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 4/1995 vp

25) Hallituksen esitys laiksi kirkkolain 20 luvun 1 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 45/1995 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 1/1995 vp

26) Hallituksen esitys laeiksi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain sekä valtion rataverkosta, radanpidosta ja rataverkon käytöstä annetun lain 10 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 49/1995 vp
Liikennevaliokunnan mietintö 1/1995 vp

27) Hallituksen esitys laiksi maa- ja puutarhatalouden kansallisista tuista annetun lain muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 24/1995 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 1/1995 vp

28) Hallituksen esitys laiksi maitohygienialain 23 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 25/1995 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 2/1995 vp

29) Hallituksen esitys laiksi tallettajien saamisten turvaamisesta säästökassatoimintaa harjoittavassa osuuskunnassa annetun lain 13 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 34/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 8/1995 vp

30) Hallituksen esitys laeiksi teknillisestä tarkastuskeskuksesta ja turvatekniikan keskuksesta 880

Hallituksen esitys 38/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 9/1995 vp

31) Hallituksen esitys laeiksi eräiden teknillistä tarkastuskeskusta koskevien säännösten muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 39/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 10/1995 vp

32) Hallituksen esitys laeiksi luottolaitostoiminnasta annetun lain ja eräiden muiden luottolaitostoimintaan liittyvien lakien muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 44/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 11/1995 vp

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Ala-Nissilä, Alaranta, Aula, Elo, Filatov, Halonen, Huttu, Huuhtanen, Hyssälä, Hämäläinen, Jaakonsaari, Kaarilahti, Kantalainen, Kemppainen, Kiljunen, Koskinen J., Kukkonen U-M., Lax, Leppänen J., Linnainmaa, Lämsä, Mikkola, Mönkäre, Ojala O., Olin, Seppänen, Tahvanainen, Taina, Tiuri, Tuomioja ja Vistbacka.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Kemppainen, Kaarilahti, Tiuri, Lax, Jaakonsaari ja Ala-Nissilä.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat

tästä päivästä virkatehtävien vuoksi edustajat Aula, Elo, Hämäläinen, Jaakonsaari, Kiljunen, J. Koskinen, J. Leppänen, Linnainmaa, Mönkäre, O. Ojala, Seppänen, Taina ja Tuomioja sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Hyssälä, U-M. Kukkonen ja Lämsä,

tästä ja huomisesta päivästä virkatehtävien vuoksi edustajat Filatov, Huuhtanen, Kantalai-

nen ja Prusti sekä yksityisasioiden vuoksi ed. Mikkola sekä

tämän kuun 15 päivään virkatehtävien vuoksi ed. Halonen ja yksityisasioiden vuoksi ed. Olin.

Kirjalliset kysymykset

P u h e m i e s : Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 27, 37, 39 ja 40. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Ed. S a s i : Arvoisa puhemies! Suuren valiokunnan jäsenille ja varajäsenille ilmoitetaan, että valiokunta kokoontuu huomenna kello 12 kuulemaan valtioneuvoston selvitystä Euroopan unionin asioiden käsittelystä suuressa valiokunnassa ja sille lausunnon antavissa erikoisvaliokunnissa, sekä edelleen, että suuri valiokunta kokoontuu huomenna myös kello 13.

P ä i v ä j ä r j e s t y k s e s s ä o l e v a t a s i a t :

1) Vuoden 1994 valtiopäiviltä lepäämässä olevat ehdotukset perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta

Ainoa käsittely
Lepäämässä olevat lakiehdotukset (HE 309/1993 vp)
Perustuslakivaliokunnan mietintö 3/1995 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 3, jossa valiokunta ehdottaa, että lepäämään jätettäviksi hyväksytyt lakiehdotukset hyväksyttäisiin.

Ensin sallitaan keskustelu asiasta ja sen jälkeen päätetään lakiehdotuksista, jotka valtiopäiväjärjestyksen 73 §:n mukaan voidaan nyt asiasisällöltään muuttamattomina hyväksyä tai hylätä. Valtiopäiväjärjestyksen 73 §:n 3 momentin mukaan kaikkien neljän lakiehdotuksen hyväksymiseen vaaditaan kahden kolmasosan enemmistö. Kun lepäämässä olevat lakiehdotukset muodostavat yhden kokonaisuuden, tehdään päätös kaikista neljästä lakiehdotuksesta samalla kertaa.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelu:

Ed. H ä k ä m i e s : Arvoisa puhemies! Perusoikeusuudistus on pitkään valmisteltu, suuri ja merkityksellinen lainsäädäntöhanke. Tämän uudistuksen tärkeimpänä tavoitteena on laajentaa ja vahvistaa yksilön oikeuksien perustuslain tasoista suojaa. Uusilla säännöksillä pyritään parantamaan yksilön oikeusturvaa niin perinteisten vapausoikeuksien kuin taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien alalla sekä luomaan edellytykset ihmisten lisääntyville vaikutusmahdollisuuksille itseään ja ympäristöään koskevissa asioissa. Uudistus merkitsee myös valtiosäännön arvoperustan vahvistumista.

Klassisten vapausoikeuksien alueella ehdotus merkitsee kehitystä voimassa olevaan perustuslakiin verrattuna. Uudistuksella turvataan muun muassa yksilön henkilökohtainen koskemattomuus ja henkilökohtainen turvallisuus. Uutta olisivat myös kuolemanrangaistuksen, kidutuksen ja ihmisarvoa loukkaavan kohtelun kielto.

Taloudellisista, sosiaalisista ja sivistyksellisistä oikeuksista nykyisessä hallitusmuodossa on turvattu ainoastaan työvoiman suoja ja oikeus työhön. Perusoikeusuudistus luo oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon sekä perustoimeentulotuen turvaan. Uudistus velvoittaa lainsäätäjää työllisyyden edistämiseen ja asumisen edistämiseen.

Tuomioistuimet eivät tämän uudistuksen jälkeenkään voi harrastaa lakien tulkitsemista perustuslain vastaisiksi. Tuomioistuinten tulee kuitenkin valita perusteltavissa olevista lain tulkinnoista sellainen, joka parhaiten edistää perusoikeuksien tarkoituksen toteutumista ja joka eliminoi perustuslain kanssa ristiriitaisiksi katsottavat vaihtoehdot. Edellinen perustuslakivaliokunta on myös korostanut oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen velvollisuutta työssään valvoa perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Perusoikeuksia koskevan uudistuksen yhteydessä on oltava hyvin tarkka sen suhteen, ettei luoda sellaisia oikeuksia, jotka jäävät pelkästään julistuksiksi vaille konkreettista sisältöä tai joista muodostuu jopa irvikuva, jos laissa mainittu oikeus ja käytännön yhteiskunnallinen tilanne ja mahdollisuudet toteuttaa oikeus ovat hyvin kaukana toisistaan.

Perusoikeusuudistusta edelsi perusoikeuskomitean työ. Se aloitti toimintansa 1980-luvun lopulla, jolloin usko talouden ja hyvinvoinnin jatkuvaan kasvuun eli hyvin voimakkaana. Komiteassa ainakin jossakin määrin sorruttiin epä-

realistiseen ajatteluun sen suhteen, mikä on mahdollista, mutta esityksen antamisvaiheessa on uudistuksen realistisuus kasvanut. Mainittakoon myös, että komiteassa esitettiin, että perusoikeuksien osalta ei voitaisi säätää perustuslain säätämisjärjestyksessä poikkeuksia perusoikeuksiin, vaan hallitusmuodon 2 luvun osalta muutokset olisi kirjattava mainittuun lukuun. Tämä ehdotus ei kuitenkaan hallituksen esityksessä toteutunut, ja onkin todettava, että ns. poikkeuslakimenettely on hyvin toiminut ja antanut tarvittavaa joustavuutta hallitusmuodolle.

Perusoikeusuudistuksen käsittely ajoittuu ajankohtaan, jolloin eduskunnassa käsitellään monia valtiotalouden tasapainottamistoimia. Näillä asioilla ei ole kuitenkaan minkäänlaista yhteyttä toisiinsa. Perusoikeusuudistus ulottuu vuosikymmeniksi eteenpäin, ja on kovin epäälyllistä arvioida sitä suhteessa johonkin politiikan päiväperhoon.

Valiokunta esittää mietinnössään, että uudistus saatettaisiin voimaan 1.8. lukien. Tämäkään esitys ei liity ns. säästölakeihin, vaan johtuu yksinomaan siitä, että perustuslakivaliokunta haluaa tehdä uudet tulkinnat hyväksytyn perusoikeuksia koskevan lainsäädännön pohjalta eikä enää soveltaa syksyllä vanhaa lainsäädäntöä, jos ja kun uusi perusoikeusuudistus on saatu hyväksyttyä.

Tämän uudistuksen käytännönpoliittinen merkitys on siinä, että se vihdoinkin mahdollistaa siirtymisen ns. normaaliparlamentarismiin. Uudistuksen yhteydessä kumotaan valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentti, joka nykyisin mahdollistaa toimeentulon lakisääteistä perusturvaa koskevan lakiehdotuksen lepäämään jättämisen. Tämä lepäämäänjättämisjärjestelmähän on meidän valtiosääntömme kokonaisuuteen huonosti sopiva ja se on myös muualla maailmassa tuntematon asia.

Tämän perustuslakivaliokunnan tekemä mietintö edustaa lyhyydessään eräänlaista mietintöasketismia. On kuitenkin huomattava, että edellinen perustuslakivaliokunta lausui asiasta laajasti ja kerrallaan lausutun uudelleen toistamiseen ei ole ollut syytä.

Toinen tärkeä tavoite oli yksimielisyyden löytäminen näin suuren muutoksen puolesta. Valiokunta suorittikin vain yhden äänestyksen ja senkin enempikin menettelytapaa koskevassa asiassa.

Arvoisa puhemies! Perusoikeusuudistuksen hyväksyminen toteuttaa suunnilleen valtiosääntöuudistuksen kaksi tärkeää perusasiaa eli että uudistusta ei sotketa kulloiseenkin päivänpoliittiseen tilanteeseen ja että suhtautuminen uudistukseen ei muutu, vaikka hallitusvastuussa istuisivatkin eri puolueet kuin edellisellä vaalikaudella.

Ed. H e l l e : Arvoisa puhemies! Me käsittelemme todella oleellista ja suurta muutosta Suomen perustuslakeihin, kun nyt puhumme perusoikeuksien kirjoittamisesta hallitusmuotoon. Suomen perustuslaeissa, jotka ovat kestäneet hyvin tähän asti ajan tuiverruksen, ei ole ollut tähän mennessä mainintoja, ainakaan kovin oleellisia mainintoja taloudellisista, sosiaalisista ja sivistyksellisistä oikeuksista kansalaisille. Nyt sinne niitä tulee melkoinen liuta.

Meillä on eräs maininta ollut työvoiman suojelusta. Asianomainen pykälä tulee nytkin mukaan hieman muutettuna ja tietyllä tavalla lavennettuna. Toisaalta sen osalta on syytä todeta, että se ei ole sen velvoittavampi kuin tuo pykälämuotoilu, mikä tähän asti on ollut voimassa. Mutta joka tapauksessa laissa ja sen perusteluissa todetaan muun muassa se, että valtiovallan tulee omin toimin estää, ehkäistä pitkäaikaistyöttömyyden syntyminen ja sitä kautta ihmisten syrjäytyminen yhteiskunnallisesta elämästä. Mielestäni tuo linjaus on kestävä ja sen mukaisesti tulee Suomessa toimia.

Tämä uudistus edellyttää, että kansalaisille tulee välttämätön toimeentulo ja tietty perustoimeentulon turva. Oleellista on nykyiseen tilanteeseen verrattuna se, että edellytetään myös sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuutta kaikille kansalaisille. Lapsen huolenpidosta ja asumisen turvasta on myös omat pykälänsä lakiesityksessä, mikä käsittelyssä nyt on. Maksuton perusopetus ja muun opetuksen yhtäläinen saatavuus ovat myös uusia asioita tällä tasolla lainsäädännössämme.

Tiettyjä muutoksia on tehty myös ns. vapausoikeuksiin, joita nyt laajennetaan, ja tiettyjä perusarvoja kiteytetään verrattuna nykytilanteeseen. Eikä myöskään vähäisenä voi pitää sitä, että ympäristön suoja, kulttuuriperintö ja kansalaisten oikeus terveelliseen ympäristöön ovat myös laissa nyt mukana. Kun Suomessa on kansainvälistymistä tapahtunut viime vuosina monella tavalla, on syytä todeta, että monet kansainväliset sopimukset, muun muassa ihmisoikeussopimukset edellyttävät Suomessa tietynlaista menettelyä ja niitten periaatteet nyt ymmärtääkseni myös kirjautuvat meidän hallitusmuotoomme.

Kun viime kaudella tätä esitystä käsiteltiin silloin, kun se jätettiin lepäämään tähän uuteen eduskuntaan, vasemmistoliiton eduskuntaryhmällä oli vastalause perustuslakivaliokunnan mietintöön. Se oli yhteinen sosialidemokraattien kanssa ja osittain myös vihreitten kanssa. Tuossa kiinnitimme huomiota muutamaan erityiseen kohtaan, mutta kuten tiedämme, nyt tämä eduskunta voi hyväksyä tämän lakiesityksen muuttamattomana siinä muodossa, mihin se viime eduskunnassa muokattiin, ja siltä osin nuo huomautuksemme tietysti eivät elä tällä hetkellä.

Vasemmistoliiton ryhmällä oli oma vastalauseensa sen suhteen, että olisimme halunneet säilyttää nykyisessä valtiopäiväjärjestyksessä olevan lepäämäänjättämismahdollisuuden niiden lakiehdotusten osalta, jotka koskettelevat nimenomaan toimeeentulon lakisääteistä perusturvaa, mutta tuo ajatuksemme ei saanut tukea, joten se pykälä kumoutuu tässä vaiheessa. On tietysti syytä tunnustaa ja todeta, että mikäli tuo pykälä olisi voimassa tämän perusoikeusuudistuksen tultua hyväksytyksi, perustuslakivaliokunnan työ saattaisi olla erittäin hankalaa. Näiden voimassa olevien asioiden yhteistulkinta saattaisi käydä ylivoimaiseksi, vallankin kun usein perustuslakivaliokunnassakin joudutaan asioita käsittelemään hyvinkin nopeassa aikataulussa.

Hyvänä asiana pidän sitä, että siinä mietinnössä, joka viime kaudella hyväksyttiin, todetaan, että valtiosääntömme kaipaa uudelleenkirjoitusta. Tämä hankehan on jossain määrin jo meneillään alustavien töidensä osalta.

Ehkä käytännössä oleellisimmat pykälät ovat 15 ja 15 a, joiden sovellutuksen kanssa perustuslakivaliokunta ensi syksynä joutuu puurtamaan varmasti tuntikausia ja yhä uudelleen ja uudelleen pohtimaan asioiden kytkentöjä toinen toisiinsa, siitä mikä on oleellista ja mikä on vähemmän oleellista. Oma tulkintani on se, että perusoikeusuudistus edellyttää, että yhteiskunnan taholta turvataan jokaiselle kansalaiselle ja jokaiselle Suomessa asuvalle asunto, ruoka ja hoito, jolla tarkoitan erilaisia palveluita, joihin jo aikaisemmin viittasin. Oleellisena pidän myös sitä, että jokaiselle henkilölle turvataan kansalaisen rooli, inhimillisen elämän mahdollisuus. Missään tapauksessa tulkinnoissa ei saa lähteä siitä, että kansalaiset jäisivät heitteille, syrjäytetyiksi tai syrjityiksi yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Nyt hyväksyttävän lakiehdotuksen oleellisena sanomana pitäisin todella sitä, että tässä kirjataan suomalaisen yhteiskunnan vastuu ihmisestä, vastuu kansalaisesta. Miten se käytännössä tulee sitten toteutumaan, on pitkälti tämän salin ja täällä istuvien käsissä. Toivon, että tämä perussanoma muistetaan, kun päätöksiä teemme näiden lakipykälien pohjalta.

Edustajat Kemppainen, Kaarilahti ja Tiuri merkitään läsnä oleviksi.

Ed. V ä h ä n ä k k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun suuri lainsäädäntöuudistus tehdään, on selvää, että siitä ei kovin paljon rutinoita synny ja suuressa yksimielisyydessä asia tahdotaan hyväksyä. Mutta minusta oli erinomaisen hyvä, että ed. Helteen puheenvuorossa tuli vähän myös kritiikkiä siihen silotekstiin, jota puhemies Häkämies täällä edusti.

Tässä erittäin suurella innolla esimerkiksi huononnettiin perusoikeutta työhön, eli työttömyys uudessa luonnoksessa tarkoittaa sitä, että jos yhteiskunnan syystä jää ilman mahdollisuutta hoitaa itse toimeentuloturvaansa, hänet rinnastetaan sairaisiin ja vammaisiin, mitkä ovat yksilöstä johtuvia syitä. Näin ollen arvoasteikko, mihin perusoikeusluokitukseen oikeus työhön kuuluu, on pudonnut. Tässä oli lakia suuri innostus muuttaa, mutta sen sijaan omaisuudensuojan osalta ei löytynyt mitään uusia näkökulmia, vaan yleiseen tarpeeseen voidaan omaisuutta pakkolunastaa vain täyttä korvausta vastaan, aivan niin kuin on iät ja ajat ollut siitä huolimatta, että johtavat EU-maat ovat tältä osin paljon nykyaikaisempia kuin me.

Ed. K a a r i l a h t i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Helle totesi aivan oikeansuuntaisesti, että lepäämäänjättämismahdollisuuden poistaminen on kaiken kaikkiaan kuitenkin järkevää nyt, kun perusoikeudet tässä eduskunnassa vahvistetaan, jotta ei ole voimassa kahdenlaisia tulkintoja.

Haluan tässä yhteydessä kuitenkin kiinnittää huomion siihen valtaisaan ja vaativaan työsarkaan, joka perustuslakivaliokunnalla on edessä, kun se lähtee nyt voimaan tulevien perusoikeuksien tulkintalinjaa luomaan. On nimittäin viime vaalikauden aikana kuulemisissa käynyt selkeästi ilmi, että perusoikeudet ovat omalla tavallaan kuin sillisalaatti sitovuutensa suhteen. Siellä on hyvin monia sitovuudeltaan eritasoisia perusoikeuksia, on subjektiivisia oikeuksia, lievempiä

oikeuksia ja tällaisia julistuksenomaisia oikeuksia. Kaikki kunnia perustuslakivaliokunnalle: haastava työ on edessä. Toivon, että muistetaan, että tulkinnoissa oikeudenmukaisuus voittaa.

Ed. Kankaanniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Helteen puheenvuorosta osui korviin juuri toimeentulon lakisääteisen perusturvan osalta tapahtuva muutos tämän lainsäädännön hyväksymisen yhteydessä. Ed. Helle tällä kerralla perusteli esityksen hyväksymistä sillä, että perustuslakivaliokunnan työ näiden lakien säätämisjärjestyksen harkinnassa tai oikean säätämisjärjestyksen etsimisessä on hyvin vaikeaa. Saattaa muistini olla vähän heikko, mutta muutama kuukausi sitten ei ehkä tällaista kantaa löytynyt vasemmistoliiton taholta, vaan silloin kritiikki oli tätä kohtaan, että säätämisjärjestys muutetaan tällä lailla myös lakisääteisen perusturvan osalta.

Ja mitä viimeisten parin viikon ajalle tulee perustuslakivaliokunnassa käsittelyssä olleisiin asioihin, opintotukeen ja lapsilisälakiin, tuntuu siltä, että ei se tulkinta kovin vaikea ole ollut. Siinä mielessä nyt vasemmistoliitto lienee muuttanut kelkkansa ja on valmis hyväksymään uudistuksen sillä lailla, että muutaman kuukauden kuluttua lakisääteistä perusturvaa on yksinkertaisella enemmistöllä tässä maassa leikattu hyvinkin voimakkaasti. Pidän tätä sinänsä ikävänä, mutta tämä lakipaketti sisältää paljon hyvää ja siksi se varmaan tulee täällä hyväksytyksi.

Ed. Helle (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kankaanniemi totesi, että yhtenä perusteluna käytin sitä, että työ saattaisi muodostua erittäin vaikeaksi, mutta hyväksymme tämän kokonaisuuden ja siinä yhteydessä lepäämäänjättämismahdollisuuden poistamisen, koska nyt ei näihin pykäliin voida enää puuttua. Katsomme, että tämä kokonaisuus on joka tapauksessa huomattava edistysaskel näitten asioitten käsittelyssä. Kun esitimme, että lepäämäänjättämismahdollisuus olisi säilytetty, niin esitimme nimenomaan, että se olisi säilytetty jonkin aikaa ennen kuin saisimme kokemuksia tästä uudesta systeemistä. Mutta koska eduskunnan enemmistö ei ollut tuolloin tätä mieltä, nyt olemme tilanteessa, että tämä on hyväksyttävä kokonaisuudessaan tai hylättävä kokonaisuudessaan.

Sen, miten asioita tullaan tulkitsemaan ja miten käytäntö toteutuu, näemme sitten jatkossa. Siinä on kiistämättä suuria uhkia olemassa, mutta toisaalta luotan aika pitkälti myös tämän salin väkeen, että oikeudenmukaisuus ja järkevä asioitten hoito olisi etusijalla.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Vastoin kuin yleensä mielletään perusoikeuksien osalta uudistuksen kohteena olevat perustuslait eivät sanele sitä, miten asioitten yhteiskunnassa pitäisi olla. Perustuslait ovat tietynlainen toivelista siitä, miten asioiden pitäisi olla, siis suurelta osaltaan toivelista. Kaiken lisäksi sen jälkeen, kun nyt esillä olevat uudistukset hyväksytään, perustuslait eräiltä osin ovat jopa totuudenvastaisia.

Jos katsotaan ensinnä hallitusmuodon 1 §:ää, siinä sanotaan, että Suomi on täysivaltainen tasavalta. Ei se pidä paikkaansa. Jos Suomi olisi täysivaltainen tasavalta, Suomen rajojen ulkopuolelta ei määrättäisi sitä, mihin kesäkuun päivään mennessä maanviljelijän täytyy tehdä toukotyönsä, minkä kokoisia Suonenjoen mansikat saavat olla jne. Vielä loppupisteenä tälle esitykselle tältä osin se, että jos Suomi olisi täysivaltainen tasavalta, ulkopuolelta rajojen ei määrättäisi, minkälaisia lakeja tämä eduskunta suomalaisten noudatettavaksi hyväksyy. Tällä hetkellä suuri osa lainsäädäntövallasta on sitovasti Brysselissä. Hallitusmuodon 1 §:n lausuma täysivaltaisesta tasavallasta ei pidä paikkaansa, jos katsotaan sitä siinä valossa, mitä täysivaltaisuus tarkoittaa. (Ed. Gustafsson: Miten Saksa ja Ranska?) — Minä en mene saksalaisten asioihin, ed. Gustafsson. Minä olen nyt Suomen eduskunnassa ja puhun Suomen asioista, suomalaisen eduskunnan puhujakorokkeelta. Saksalaisten asioista voimme keskustella sitten vaikka tuolla kahvilassa sen jälkeen.

Hallitusmuodon 5 §:ssä puhutaan siitä, että suomalaiset ovat tasa-arvoisia lain edessä. Se on kaunis ajatus, mutta se ei pidä paikkaansa. Tietyt ihmisryhmät saavat yhteiskunnassa huomion vähäisemmästäkin, tiettyjen vahvojen poliittisten piirien suojelemat eturyhmät. Niitä on vaikea saada ensinnäkin oikeuden eteen. Siellä on vaikea saada niitä tuomituksi ja jos saadaan tuomituksi, vaikea saada linnaan. Jos saadaan linnaan, niin eräät presidentit, tosin nykyinen presidentti on osoittanut selkärankaisuutta, mutta ainakin edellinen presidentti harva se viikko armahteli heitä sieltä ulos. Siis ei olla tasa-arvoisia lain edessä.

Sukupuolien välinen tasa-arvo turvataan lailla. Jokainen tietää sen, että vaikka meillä on laki, meillä ei ole sukupuolien tasa-arvoa. Se on utopiaa. Näin asia on, eikä sitä tasa-arvoa tule var-

masti pitkään aikaan olemaankaan, jos sitä lailla säädellään. Siis perustuslait ovat ensinnäkin osin virheellisiä, osin niitä on katsottava juhlallisiksi julistuksiksi, toivelistaksi siitä, miten yhteiskunnassa parhaimmillaan asioiden pitäisi olla.

Rouva puhemies! Eräs keskeinen kysymys perusoikeusuudistusten osalta on kiistämättä perusturvaan liittyvät säännökset, hallitusmuodon 15 a §, jossa nyt perustuslain tasolla turvataan ihmisille tietty perusturva silloin, kun he eivät pysty elintuloaan itse hankkimaan, näin suppeasti sanottuna. Kun tämä kohta hyväksytään, silloin myös valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentti kumotaan, ja se merkitsee sitä, että lepäämäänjättämissäännöstöstä, joka tähän saakka on ollut eduskunnan vähemmistön käyttämä turva perusoikeuksien ja perusturvan suojelussa, poistetaan.

Tässä vaiheessa, rouva puhemies, on syytä sanoa ja tunnustaa, minkä sanoin jo aikanaan, kun asia lähetettiin uudelleen eduskuntaan ja kun ed. Tennilä palautti minut maan pinnalle salissa. Minä olen tosiaan tehnyt raskaan mokan viime vaalikaudella, kun äänestettiin täällä 66 §:n 7 momentin säilyttämisestä laissa. Minä äänestin sen kumoamisen puolesta, vaikka olen nämä vuodet systemaattisesti, kuten eduskunnan pöytäkirjoista näkyy, puhunut lepäämäänjättämissäännöstön säilyttämisen puolesta. Moka mikä moka, varsinkin kun tiedetään, että se oli tahaton, tyhmyyttään tehty. Olen antanut itselleni ymmärtää, että tällainen pieni virhe vain korostaa minun absoluuttista erinomaisuuttani. Eikö näin, ed. Rinne? Jos ihminen pystyy tällä tavalla ajattelemaan, on se oman sielunhoidon kannalta hyvä.

Tiedämme varsin hyvin, että aikaisemmin kolmasosa pystyi äänestämään kaikki lait, poikkeuksia lukuunottamatta, lepäämään, vuonna 1992 tehdyn lainmuutoksen jälkeen vain perusturvaa koskien. Mikä oli ja mikä on perusturvaa, senhän taas täällä ratkaisee poliittinen perustuslakivaliokunta.

Sen jälkeen, kun vuoden 1992 muutos tehtiin, jonka jälkeen lepäämäänjättämissäännöstö koski vain perusturvaa, olemme nähneet, miten muun muassa ed. Zyskowiczin johtama perustuslakivaliokunta on seikkaillut siellä täällä. Sellaiset ihmiset, jotka pitävät perusturvaa itselleen elintärkeänä, eivät ole kovin luotettavaa kuvaa voineet näistä asioista saada. Tämän muutoksen jälkeen lepäämäänjättämissäännös ei koske myöskään perusturvaa. Toisaalta voidaan sanoa, että tässä on tilannetta ankaroitettu, sillä perustuslakivaliokunta edelleenkin joutuu harkitsemaan, onko kysymys perusturvaa koskevasta leikkauksesta. Jos se katsoo näin olevan, silloin ei ole kai muuta mahdollisuutta kuin se, että tätä voidaan käytännössä loukata vain 5/6 enemmistöllä, siis vaikeutetussa järjestyksessä, koska lepäämäänjättämissäännöstöä ei enää ole.

Joka tapauksessa ihmisten perusturva jää poliittisista voimista kootun perustuslakivaliokunnan harkinnan varaan tulevaisuudessa. Se on poliittinen instituutio kuten on eduskuntakin, siitä ei päästä mihinkään, ja mahdollisimman epäluotettava riippuen siitä, minkälaisia ryhmiä on hallituksessa, arvioimaan, mikä on perusturvaa ja mikä ei.

Kun hiljattain perustuslakivaliokunnassa oli käsittelyssä lapsilisäleikkausta koskeva kysymys, joka tänään myöhemmin tulee esille, siinä kyllä perustuslakivaliokunta on armeliaasti katsonut hallitusryhmienkin voimin, että kysymys on perusturvasta. Mutta tämä hurskas ele oli tavattoman helppo tehdä, koska hallitusryhmillä on enemmän kuin 2/3 salissa voimaa siitä huolimatta, että perustuslakivaliokunta katsoi, että kysymys on perusturvasta. Ei sillä ole mitään merkitystä. Ellei erityisesti vasemmistoliitto tule järkiinsä köyhän ihmisen puolesta, lapsilisien leikkaukset tulevat joka tapauksessa tapahtumaan.

Henkilökohtaisesti olen sitä mieltä, että tehdään paha virhe, kun mennään lepäämäänjättämissäännöstö kokonaisuudessaan purkamaan. Oppositio menettää eduskunnassa merkityksensä myös perusturvan varassa olevien ihmisten suojelijana ja perusturvan ylläpitäjänä. Tämä on paha virhe. Minä hyväksyisin sen, jos kysymys siitä, onko kysymys perusturvasta vai ei, menisi eduskunnan ulkopuolelle, muualle kuin poliittisten päätöksentekijöiden päätettäväksi. Perustuslakivaliokunta on poliittinen päätöksentekoelin, enkä luota siihen yhtään.

Rouva puhemies! Hallituksen esitys, joka nyt on lepäämässäolon jälkeen palannut eduskuntaan, pitäisi esittää hylättäväksi. Mutta minä en viitsi tehdä sellaisia eleitä, vaikka varmasti saisin siihen kannatuksen. Kun korjausta ei tule kuitenkaan tapahtumaan, jätän ehdotuksen tekemättä. Joka tapauksessa en hyväksy perusoikeusuudistusta siltä osin, mikä tuhoaa lepäämäänjättämissäännöstön, siitä huolimatta että aikanaan erehdyksessä äänestinkin asian puolesta.

Lopuksi, rouva puhemies, haluan sanoa ed. Helteelle, että nyt tässä tapahtuu se, mistä teitte aikanaan parlamentarismiin siirtymisen osalta

kaupat. Mutta kuinka on käynyt teidän kauppanne toisen puolen, ovatko presidentin valtaoikeudet demokratisoituneet sillä tavalla kuin te odotitte? Toivottavasti te myös presidentin valtaoikeuksien osalta ajatte kiivaasti kantaanne myös hallituksessa ja yritätte niitä kotimaan markkinoilla vähentää. Sehän oli toinen puoli ed. Helteen ponnesta aikanaan.

Ed. Lax merkitään läsnä olevaksi.

Ed. N i k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemen puheenvuoroa kuunnellessa täytyy todeta, että hän on siirtynyt eräänlaiseksi perusoikeuskyynikoksi. On tietysti valitettavaa, että hän samalla myös aliarvioi tai oikeastaan alentaa oman työnsä arvon yhtenä eduskunnan ahkerimmista ja monilla tavoin asiantuntevimmista edustajista. Perusoikeusuudistuksella on laajakantoisempi merkitys kuin ed. Aittoniemen puheenvuorosta saattoi päätellä. Palaan tähän puheenvuorossani.

Parissa asiassa olisin tarkentanut ed. Aittoniemen puheenvuoroa:

Ensinnäkin lepäämäänjättämissäännöstö ei koskaan merkinnyt sitä, etteivät säästölait olisi tulleet voimaan. Niiden voimaantulo vain viivästyi parhaimmillaan vuodella. Siinä mielessä se ei ole koskaan ollutkaan mikään perusturvan tae.

Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi kertoi myös presidentti Koiviston armahduskäytännöstä sellaista, mikä ei pidä paikkaansa. Silloin, kun armahduspäätöksistä tuli julkista keskustelua, oikeusministeriön toimesta tehtiin perusteellinen selvitys presidentti Koiviston armahduskäytännöstä. Selvitys osoitti kiistatta, että hänen armahduskäytäntönsä ei millään tavalla ole poikennut aikaisempien presidenttien armahduskäytännöstä.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Vaikka lepäämäänjättämissäännöstö parhaimmillaankin siirsi säästölakeja vain vuodella ja vaikka eräissä tapauksissa aikanaan asia voitiin hoitaa verolakien kautta, niin voidaan aina sanoa, että syksyllä kaikki on toisin, kuten surullisen kuuluisassa elokuvassa. Vuodella siirtäminen merkitsi silloin sitä, että siirryttiin seuraavaan budjettikauteen. Silloin on tietysti uudet ajatukset yhteiskunnassa. Ajatus, että lepäämäänjättämissäännöstö ei ollut perusturvan suojana ja vähemmistön käyttövälineenä eduskunnassa, on virheellinen.

Mitä tulee presidenttien Koivisto ja Ahtisaari armahduskäytäntöön, niin aivan hiljattain lehdessä selkeästi tuotiin esille armahduskäytännön muuttuminen presidenttien Koivisto ja Ahtisaari osalta. Presidentti Ahtisaari, kuten siinä sanottiin, on huomattavasti tiukempi ja niukempi tehdessään armahduspäätöksiä kuin aikanaan presidentti Koivisto. Mutta presidentti Koivistolla oli ratkaisuihinsa oikeus, ja hän on varmasti tehnyt ne laillisesti. Minä vain otin tämän esimerkkinä arvostelematta presidentti Koivistoa sen enempää.

Ed. J a n s s o n : Värderade talman, arvoisa puhemies! Den offentliga makten i Finland tillkommer folket. Den utövas av riksdagen under lagarna. Lagarnas lag är grundlagen. Den reform av de grundläggande fri- och rättigheterna, som nu håller på att godkännas, uppenbarligen under stor enighet, innebär två huvudsakliga reformer. För det första: de individuella rättigheterna betonas gentemot det som heter "det allmänna" och med det allmänna avses inte bara staten och statsmakten, utan alla de andra samfund som utövar offentlig makt, alltså offentlig makt under lagarna. Och dessutom innebär reformen för det andra: att människorättsartiklar i internationella fördrag, som Finland biträtt, tas in i regeringsformen avseende medborgerliga, kulturella, sociala och ekonomiska rättigheter. Med detta kommer Finlands grundlagsenliga fri- och rättigheter att ligga på nära nog toppen i Europa och det skall vi vara glada för i en ung republik, som Finland de facto är.

Den andra sidan av en grundlagsreform som denna är hur de höga principerna i grundlagen materialiseras i vanlig lagstiftning på ett sätt, som inte står i strid med konstitutionen, är en i ett europeiskt perspektiv evig fråga, dvs. å ena sidan hur materialisera konstitutionens ädla principer, å andra sidan hur göra det materiellt och också formellt så att konflikt icke uppstår med grundlagarna? Jag nämner bara detta eftersom vi ju i vårt system inte har någon författningsdomstol, utan har vårt speciella system med att kontrollera lagarnas grundlagsenlighet. Alltså, avsikten var inte heller denna gång att lösa den frågan. Jag förmodar att i följande steg mot slutet av detta århundrade kommer den frågan upp på nytt.

Arvoisa rouva puhemies! Julkinen valta Suomessa kuuluu kansalle. Julkista valtaa harjoittaa

eduskunta ja sitä on harjoitettava lakien alla. Lakien laki on perustuslaki. Sitä olemme nyt muuttamassa tai paremmin sanottuna täydentämässä siten, että kansainvälisten sopimusten korkeat periaatteet ihmisoikeuden alalla sisällytetään nyt perustuslakiimme. Yksilön oikeudet suhteessa yhteiskuntaan ja päinvastoin yhteiskunnan velvollisuudet suhteessa yksilöön kirjoitetaan nyt perustuslakiin.

Tämän jälkeen seuraa suuri haaste eli se, miten nämä jalot korkeat periaatteet materialisoidaan tavallisen lainsäädännön tasolla. Tämä on ikuinen kysymys tai haaste kaikkialla Euroopassa, missä ihmisoikeuksia kunnioitetaan, ja viimeistään ne saavat oikean tulkintansa Strasbourgin ihmisoikeustuomioistuimessa.

Kaiken kaikkiaan tämä on lyhyt lainsäädännöllinen askel, mutta pitkä askel Suomen kansan ja kaikkien muiden Suomen lain alaisuudessa olevien ihmisoikeuksien taipaleella.

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa rouva puhemies! Kuulun niihin edustajiin, jotka pitävät hyvänä asiana, että perusoikeusuudistus on toteutumassa. Minusta on tärkeätä, että taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet saavat Suomen hallitusmuodossa saman aseman kuin perinteiset vapausoikeudet ja että nykyisiä vapausoikeuksia täsmennetään ja mukaan otetaan monia uusia oikeuksia, ympäristöä koskeva perusoikeussäännös ja syrjintäkielto.

Kun vuoden 1919 hallitusmuotoa säädettiin, silloin korostettiin niin sanottuja vapausoikeuksia. Virkamiesten mielivaltaa vastaan suojautuminen oli silloin todellinen tarve. Tänä päivänä todellinen tarve on suojautua hallituksen harjoittamaa kansalaisten perusturvaa ja perusturvallisuutta loukkaavaa politiikkaa vastaan. Perusoikeudet muodostavat poliittiselle järjestelmälle ja myös julkiselle budjetoinnille eräänlaisen etusijajärjestelmän, arvoluettelon. Kun säästetään, vasta viimeisenä tulee puuttua ihmisten perusturvaan ja perusoikeuksiin, ja jos niihin puututaan, sen tulee tapahtua vaikeutetussa lainsäätämisjärjestyksessä.

Selvää on, että hyvinvointia ei voida luoda lakeja säätämällä. Kysymys perustuslain tasolla on hyvinvoinnin oikeudenmukaisesta jakamisesta käytettävissä olevien taloudellisten voimavarojen puitteissa. Kun perusturvauudistus oli eduskunnan lähetekeskustelussa, varsinkin vasemmistoliiton edustajat perääkuuluttivat keskustelua siitä, minkälaista suomalaista yhteiskuntaa haluamme rakentaa. Haluan tässä lainata ed. Anderssonia: "Ongelma tässä tietysti on se, että Suomessa on toteutunut ns. tyytyväisyysyhteiskunta. Tämä on Galbraithin termi, joka tarkoittaa sitä, että enemmistöllä kansalaisista, vaikka on lama, suurtyöttömyys ja hätä monilla ihmisillä, menee aika hyvin, ja enemmistö vastustaa sellaisia muutoksia, jotka auttaisivat niitä hädänalaisia ihmisiä, jotka ovat lamasta joutuneet paljon kärsimään. Tämä on se suuri ongelma."

Tämä on todella se suuri ongelma. Voin vain todeta, kylläkin pahoillani, että myös vasemmistoliiton edustajat ovat joukolla liittyneet ns. tyytyväisyysyhteiskunnan jäseniksi. (Ed. Laakso: Eivät kaikki!) Aikaisemmin vasemmistoliiton edustajat olivat kiinnostuneita perusturvasta ja kansalaisten perusturvallisuudesta. Nyt näitä puheita voi lukea vain eduskunnan menneistä pöytäkirjoista. Vai miten on selitettävissä se, että ministeri Claes Andersson antaa eduskunnalle esityksen, jolla opintorahaa leikataan ankarammin juuri niiltä opiskelijoilta, jotka vanhempien vähävaraisuuden perusteella saavat lisättyä opintorahaa? Miten on mahdollista, että senkään jälkeen, kun perustuslakivaliokunta kiinnittää sivistysvaliokunnan huomiota siihen, että tällaiset yhteiskunnallisen tasa-arvon kannalta arveluttavat vaikutukset tulisi estää lakiesityksen valiokuntakäsittelyssä, mitään ei tapahdu?

Ed. Anderssonin viime vuoden helmikuussa käyttämän puheenvuoron tavoin toivon, että hallitus kävisi kunnon keskustelua niistä arvoista, joita se haluaa esityksellään edistää ja joille se haluaa rakentaa suomalaista yhteiskuntaa. Ehkä hallitus on niin tehnytkin ja valitettavasti johtopäätös on se, että se haluaa vähentää eniten niiltä, jotka yhteiskunnan tukea eniten tarvitsevat. Se ei ole kuitenkaan perusoikeusuudistuksen tavoite.

Vaikka totesinkin alussa, että kuulun uudistuksen kannattajiin, haluan todeta, että kuultuani täällä salissa aikaisemmin edustajien Zyskowicz ja Sasi puheenvuoroja olen hyvin paljon myös epäröinyt, onko tämä uudistus ollenkaan oikea. Näissä puheenvuoroissa uudistusta on kannatettu yksinomaan sillä perusteella, että perusturvaan liittyviä lakiesityksiä ei voida enää jättää lepäämään. Täälläkin perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja käytti perusturvasta sanoja politiikan päiväperho ja totesi, että perusturvaa koskeva äänestysesitys perustuslakivaliokunnassa oli vain menettelytapa-asia. Minusta perusturvallisuus ja perusturva eivät ole suinkaan menettelytapoja, vaan ne ovat hyvin tärkei-

tä ihmisen jokapäiväistä elämää koskettavia asioita.

Arvoisa puhemies! Perusoikeusuudistuksen voimaantulo sattuu mielestäni hyvin onnettomaan aikaan. Näin siksi, että meillä ministeri Anderssonin sanoja lainatakseni on toteutunut ns. tyytyväisyysyhteiskunta. Lisäksi meillä on vielä hallitus, joka antaa sellaisia esityksiä, joilla nimenomaan puututaan perusturvaan. Tältä keväältä meillä on jo paljon esimerkkejä: työttömyysturva-, opintotuki- ja lapsilisäasiat. Ongelma ajankohdassa mielestäni on se, että sen jälkeen, kun perusoikeusuudistus on astunut voimaan, eduskunnan perustuslakivaliokunta tulkinnoillaan tulee määräämään perussäännösten sisällön. Kukaan ei voi ennustaa, kuinka korkealle tai kuinka matalalle valiokunta tulee asettamaan näiden perusoikeussäännöksien tason.

Tämänhetkisessä ilmastossa ja huomioon ottaen hallituksen ensimmäiset säästöesitykset perusoikeuksien tavoite suojata heikkoja on jäämässä hyvin vähäiseksi. Minusta tässä on ainakin kolme vaaratekijää.

Ensinnäkään, silloin ei huolehdita ihmisten perusturvasta ja perusturvallisuudesta. Lisäksi perusoikeuksilla on tärkeä tehtävä myös suomalaisten yhteenkuuluvaisuuden lisäämisessä. Se ei voi toteutua, jos kaikki kansalaiset eivät saa tasaarvoista kohtelua, jos kaikkien kansalaisten perusturvasta ei huolehdita.

Toiseksi normaali- tai enemmistöparlamentarismista voi kehittyä myös hallituksen käyttämä ylimielinen enemmistövalta, jolloin yhteiskunnan perusrakenteitakin säädellään ja muutetaan radikaalisti kulloistenkin poliittisten voimasuhteiden mukaisesti. Hallitusvallan piiriin siirtyy sellaisiakin perusrakenteiden muutospäätöksiä, joihin se tuskin on saanut mandaattia monipuoluemaan neljän vuoden välein pidetyissä vaaleissa. Onko se saanut mandaattia muun muassa lapsilisäleikkauksiin? Tämä merkitsee samalla, että perustuslakivaliokunnan ennakkovalvontaasema, joka korvaa meillä valtiosääntötuomioistuimen jälkikäteisen valvonnan, voi menettää arvokkuutensa. Tällöin paineet valtiosääntötuomioistuimen luomiseksi kasvavat huomattavasti. Pitäisin tällaista kehitystä valitettavana, koska tällöin eduskunta luopuisi eräänlaisesta ylimmästä yhteiskunnallisten perusarvojen valvomisja toteuttamisvastuusta. Tämä ei voi mielestäni olla perusturvauudistukselle eduksi.

Kolmanneksi, mikäli perusoikeudet eivät toteudu käytännössä, ennen kaikkea taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset perusoikeudet, pelkään, että lain kunnioitus suomalaisessa yhteiskunnassa vähenee. Muodostuu käsitys, että lailla suojataan vain hyväosaisten etuja, ei tavallisten kansalaisten perusoikeuksia. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on ensi syksynä hyvin tärkeässä ja vastuullisessa asemassa.

Uudistus ei koske vain tss-oikeuksia, vaan siinä on luettelo monista muista tärkeistä oikeuksista, mutta en puutu niihin sen vuoksi, että ne eivät ole herättäneet ristiriitaisia tunteita, enkä myöskään sen vuoksi, että en usko, että niissä tulee kovin paljon ongelmia. Sen sijaan 15 a §:n tulkinnassa varmasti ongelmia tulee.

Arvoisa puhemies! Haluan lopuksi lyhyesti todeta ne periaatteet, joita me keskustalaiset pidämme tärkeinä, kun perusoikeusuudistusta aletaan käytännön tasolla toteuttaa. Perusoikeusuudistuksen tärkein tehtävä on vahvistaa yhteiskunnan tasaista hyvinvointia ja kansalaisten yhdenvertaisuuden tunnetta yhteiskunnan taloudellisesta tilanteesta riippumatta. Silloin kun taloudellinen pohja on kapea, säästöjä täytyy tehdä, mutta ihmisten perusoikeuksille tulee silloin antaa etusija, kun olemassa olevia resursseja jaetaan. Perusturva tulee taata kaikkein köyhimmillekin ihmisille tässä yhteiskunnassa.

Perusoikeusjärjestelmään liittyy myös julkiseen valtaan kohdistuva velvoite turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tämä pykälä velvoittaa myös hallitusta ja eduskuntaa toimimaan niin, että perusoikeudet käytännössä toteutuvat. Perusoikeuksien pykälät velvoittavat samalla tavalla yksityistä kansalaista kuin julkista valtaakin.

Perusturva kuuluu kaikille. Se on yksilöllinen ja riippumaton yksilön asemasta, perhesuhteista ja sosiaalisesta asemasta tai muista vastaavista tekijöistä. Kokoomuksen taholta on hyvin voimakkaasti tuotu esille, että kotona lapsiaan hoitava isä tai äiti ei tarvitse perusturvaa. Haluan hyvin painokkaasti todeta, että lapsen kotona tapahtuva hoitaminen on arvokasta työtä ja että perusoikeusuudistuksen mukaan jokaiselle, jopa kotona lastaan hoitavalle naiselle tai miehelle tulee taata perusturva.

Hallitusmuodon 15 a §:n 2 momentissa tarkoitettu perustoimeentulon turva on itsenäinen etuus suhteessa 15 a §:n 1 momentissa tarkoitettuun viimesijaiseen turvaan eli kunnalliseen toimeentulotukeen. Perusturva ei siis ole sama kuin kunnallinen toimeentulotuki eikä hallitus voi tulevaisuudessa perustella esityksiänsä siten, että sairauspäivärahaa tai opintotukea voidaan leikata, koska asianomainen saa mahdollisesti kun-

nallista toimeentulotukea tai tuki ei ole ollut tähänkään saakka riittävä. Nyt näitä käsiteltävinä olevia perusturvaleikkauksia on perusteltu nimenomaan sillä, että kun kunnallista toimeentulotukea saa, niin voidaan leikata. Lisäksi perusoikeussäännöksiä koskevat lakiehdotukset eivät täytä hallitusmuodon 15 a §:n 2 momentin vaatimuksia, jos tällaiset sosiaalilainsäädännön muutokset rajoittavat oleellisesti perustoimeentulon turvaa.

Oikeusministeri N i i n i s t ö : Arvoisa puhemies! Haluaisin joillakin sanoin mietiskellä vähän sitä, mitä ed. Jäätteenmäki sanoi perusoikeusuudistuksen motiiveiksi. Olen samaa mieltä, että varmasti aikanaan perusoikeuksia oli tarpeen luoda viranomaisvaltaa vastaan tai siltä varalta, että viranomaisvalta koskisi oikeudettomasti yksilön oikeuspiiriin. Mutta ihmeellistä on minusta se, että ed. Jäätteenmäki, joka edellisessä hallituksessa ja myös perustuslakivaliokunnassa oli oleellisesti vaikuttamassa pilkulleen samaan esitykseen, nyt kertoo, että sen esityksen tarkoituksena on suojata yksilöitä hallitusta vastaan. Oliko silloin jotakin suojattavaa?

Mutta haluaisin nyt kuitenkin kiinnittää hyvin oleelliseen seikkaan juuri tässä suhteessa huomiota ja se on se, että minä korostaisin myös perusoikeusuudistuksen merkitystä siltä kannalta, että tässä suojataan yksilöä toista yksilöä vastaan. On nimittäin käynyt niin, että yksilön oikeuspiirin kannalta hyvin oleellisia ovat ne oikeudenloukkaukset, jotka tapahtuvat jonkun toisen toimesta. Minä näen, että tässä uudistuksessa nyt selvästi korostuu myös tämä puoli. Eräällä tavalla perusoikeusuudistus on yksilön turvallisuusperuspaketti kaikkia oikeudenloukkauksia vastaan. Haluaisin sitä puolta korostaa.

Ed. Jäätteenmäki tunsi aika lailla huolta tssoikeuksista. Tässä nyt kuitenkin on käymässä niin, että ne nostetaan ensi kertaa hallitusmuodon tasolle perusoikeuksiksi, joten se suunta kait vastaa aika tarkkaan äskeisen puheenvuoron perustavoitteita. Toki lepäämäänjättämissäännöstö, joka ei ole ollut perusoikeuteen rinnastettava oikeus, samalla kumoutuu.

Eduskunta on vuonna 92 syksyllä hyväksynyt ponnen, jonka yhtenä motiivina oli juuri perusoikeuksien jälkivalvonnan tehostaminen niin, että myös tuomioistuimet voisivat soveltaa välittömästi perusoikeuksia silloin, jos tavallinen laki on ristiriidassa hallitusmuodon säännösten kanssa. Minä pidin kyllä tätä ajattelua silloin ja pidän sitä edelleen varsin hyvänä. On jotenkin aika ristiriitaista, että me nyt teemme perusoikeusuudistuksen, mutta edellinen perustuslakivaliokunta joutui mietinnössään toivomaan, että tuomioistuimet suhtautuisivat perusoikeusmyönteisesti tulkinnoissaan. Eli se on pieni vihje siihen suuntaan, että jos laki ja perustuslaki ovat ristiriidassa, niin huolimatta siitä, että hallitusmuodossa kielletään tuomioistuimia soveltamasta perustuslain säännöstä, kuitenkin vähän niin tehtäisiin. Tämä tilanne ehkä olisi syytä selvittää. Olen aivan vakuuttunut siitä, että se tulee selvitettäväksi siinä vaiheessa, kun meidän valtiosääntömme kokonaisuudistus edistyy.

Varmasti on niin, että perusoikeusuudistuksen osalta perustuslakivaliokunnan kannanotot, joita alkaa vähin erin tulla, ovat varsin merkityksellisiä. Haluaisin kuitenkin korostaa, että varsin monen perusoikeuden kohdalla meillä kuitenkin on nyt jo kattava valiokunnan mietintöjen kooste käytettävissä.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Jäätteenmäki viittasi aivan oikein opintotuen leikkaamiseen ja totesi, että kaikkein eniten tässä leikkauksessa joutuvat kärsimään kotona asuvat alle 20-vuotiaat opiskelijat, jotka tulevat vähävaraisista perheistä. Hehän menettävät kuukaudessa jopa 240 markkaa. Ed. Jäätteenmäki viittasi perustuslakivaliokunnan mietintöön, jossa itse asiassa arvosteltiin hallituksen esitystä ja leikkauksen kohdistamista juuri kaikkein vähävaraisimmista perheistä tuleviin opiskelijoihin, ja odotti, että myös sivistysvaliokunta tässä yhteydessä puuttuisi asiaan. Tänään hallitusryhmät ovat olleet yhtä mieltä siitä, että tämä kaipaa korjausta, eli hallitusryhmät ovat yksimielisiä siitä, että juuri kotona asuvien, vähävaraisista perheistä lähtöisin olevien opiskelijoiden osalta on välttämätöntä korjata hallituksen esitystä.

Tiedän myös sen, että ainakaan vasemmistoliiton puheenjohtaja, kulttuuriministeri Claes Andersson ei ole tätä sivistysvaliokunnan hallitusryhmien tekemää muutosesitystä vastaan. Pallo tässä suhteessa on siis muualla.

Ed. H ä k ä m i e s (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron ed. Jäätteenmäen puheenvuoroon. En tiedä, onko merkkilaite edelleen rikki.

Ed. Jäätteenmäen puheenvuoro oli erinomaisen merkillinen. Olisin jollakin lailla tuon kaltaisen puheenvuoron ymmärtänyt, jos puhujana olisi ollut kansanedustaja, joka edelliselläkin

vaalikaudella olisi istunut poliittisessa oppositiossa ja toiminut sieltä käsin uudistusta vastaan. Puhujana oli kuitenkin edellisen hallituksen oikeusministeri, jonka toimiaikana edellinen perustuslakivaliokunta kirjoitti mietintönsä. Ed. Jäätteenmäki, Esko Ahon hallitus antoi useita sellaisia esityksiä, jotka perustuslakivaliokunta totesi sellaisiksi, että niitä voidaan äänestää lepäämään. Se periaate, jota te nyt vaaditte, on sinänsä ymmärrettävä, mutta kuinka ihmeessä te itse ette noudattaneet sitä edellisessä Esko Ahon hallituksessa millään lailla?

Ed. Jäätteenmäki, te todella sotkette kaksi erillistä asiaa keskustelussa: hallituksen harjoittaman säästöpolitiikan ja nyt toteutettavan uudistuksen. Kuten itsekin sanoitte, nykyinen perustuslakivaliokunta tulee tulkintoja aikanaan tekemään, mutta niiden etukäteen arvostelu mielestäni on vähintäänkin kummallista.

Viittasitte myös yhteen yksityiskohtaan, joka koski ns. menettelytapaa. Kyse oli silloin todella vain siitä, otetaanko valiokunnan mietintöön teidän vaatimuksestanne eräs lause, joka oli jo edellisen valiokunnan mietinnössä. Valiokunnan selkeä enemmistö oli sitä mieltä, että samaa asiaa ei tarvitse kirjoittaa kahta kertaa.

Ed. L a p i n t i e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olisin myös ihmetellyt ed. Jäätteenmäen puheenvuoroa, varsinkin kun hän on koulutukseltaan juristi ja siitä huolimatta käytti kovasti propagandistisen puheenvuoron. Monellakin tavalla hän jätti täysin huomiotta sen, että esimerkiksi 13 §:ssä säädetään maksuttomasta peruskoulutuksesta ja 15 a §:ssä on aivan uusia oikeuksia, joita ei koskaan ennen ole perusoikeustasolla kirjattu, turvasta työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden varalta sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta, joita ei koskaan ennen ole kirjattu hallitusmuodossa.

Mutta puheenvuoron pyysin nimenomaan nykyisen sivistysvaliokunnan jäsenenä. Sivistysvaliokunta on tänään nimenomaan käsitellyt ongelmaa, joka liittyy opintotukiuudistukseen, eli sitä, että kaikkein heikko-osaisimmilta kotona asuvilta leikataan enemmän kuin muilta. Tällaista vääryyttähän ei pidä hyväksyä, vaan ilman muuta teemme kaikkemme, että tämä muutos ei mene läpi. Voin vakuuttaa, että koko vasemmistoliitto, minä itse ja varmasti koko vasemmisto, suhtautuu erittäin vakavasti heikompiosaisten suojaan. Siinä suhteessa mikään ei ole muuttunut. Ainoastaan on muuttunut se, että nyt keskusta on oppositiossa, kun sen sijaan vasemmistoliitto yrittää saada aikaan niin hyviä päätöksiä kuin mahdollista tässä tilanteessa hallituksesta käsin.

Ed. N i k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minäkin pyysin puheenvuoron ed. Jäätteenmäen puheenvuoron johdosta. Haluan onnitella ed. Jäätteenmäkeä siitä nopeudesta, jolla hän on tehnyt elegantin mutta sitäkin huimemman käännöksen hallituksen perusoikeussäännösten vesittäjästä perusturvan turvaajaksi. Niin kuin meille jaetusta edellisen eduskuntakauden perustuslakivaliokunnan mietinnöstä näkyy, valiokunnassa äänestettiin juuri niistä säännöksistä, joista ed. Jäätteenmäki puhui, ja hallitus, jossa hän oli vaikutusvaltaisena ministerinä, varmisti, että se vesitys, jonka hänen edeltäjänsä hallituksessa, Hannele Pokka, teki asettamalla perusoikeuskomitean runtelevan työryhmän, pysyi. Tässä mielessä voi sanoa, että Ahon hallitus teroitti ne sakset, joilla nykyinen hallitus leikkaa sitä, mitä leikkaa, ja siinä tahkonvarressa silloinen ministeri Jäätteenmäki oli vahvasti mukana.

Se äänestys, joka nyt perustuslakivaliokunnassa käytiin, jossa ehdotuksen teki ed. Jäätteenmäki, ei valitettavasti pysty nyt lukkoonlyötyjä säännöksiä muuttamaan. Mihin saakka se olisi voinut tulkintaa muuttaa, se on aika kyseenalaista. On selvää, että perustuslakivaliokunta jatkossa joutuu ottamaan monellakin tavalla näihin säännöksiin kantaa. Mutta kun tässä säästömahdollisuuksista puhutaan, on tärkeätä muistaa se, että sisällön, sanamuodon nyt hyväksytyille perusoikeussäännöksille kirjoitti Ahon hallitus.

Ed. S a s i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On miellyttävää osallistua keskusteluun, kun ei tarvitse selitellä käyttäytymistään edellisessä eduskunnassa eikä myöskään tässä vaan on voinut toimia hyvinkin johdonmukaisesti.

Ed. Jäätteenmäelle on syytä todeta se, että meillä on poliittista harkintaa ja meillä on juridista harkintaa. Juridista harkintaa harjoittavat ensi sijassa tuomioistuimet. Eduskunnan harkinta on poliittista harkintaa. Kun saliin tulee esitys lapsilisistä tai opintotuesta, kun niistä tehdään päätös, on luonnollista, täysin länsimaisen järjestelmän mukaista, että se on poliittista harkintaa ja että sitä ei juridisoida. Me teemme poliittisen päätöksen ja asetamme sen jälkeen päätöksemme kansalaisten arvioitavaksi ja kansalaiset sitten arvioivat, olemmeko toimineet oikein, olemmeko pyrkineet pitämään huolta valtion talou-

desta ja kohdelleet ihmisiä oikeudenmukaisesti vai emme.

Ed. Jäätteenmäki oli oikeassa siinä, että ed. Zyskowiczin ja allekirjoittaneen puheenvuoroissa on todettu, että tämän jälkeen ei ole mahdollista jättää enää lakiesityksiä lepäämään, ja sehän on normaali länsimainen menettely. Tässä suhteessa uusi järjestelmä on erittäin hyvä.

Syytä on korostaa sitä, että vanhassa järjestelmässä, josta nyt olemme siirtymässä pois, ei ole mitään sosiaaliturvan perusturvaa suojattuna millään tavalla olemassa. Tilanne on se, että voidaan vaikka kuinka kurja ja hurja esitys hyväksyä eduskunnassa. Se voidaan jättää lepäämään yli valtiopäivien, mutta sen jälkeen, kun se palaa saliin, se voidaan hyväksyä yksinkertaisella enemmistöllä.

Täytyy todeta, että on selvää, että pohjimmiltaan esitys antaa kuitenkin jonkinlaista turvaa myös sosiaaliturvan osalta, koska se antaa subjektiivisen oikeuden välttämättömään toimeentulon perusturvaan jokaiselle kansalaiselle. Onhan se kuitenkin parempi kuin ei yhtään mitään tosiasiassa.

Mielestäni on myös erittäin arvokasta ja hyvää se, että päästään pois toimeentulon lakisääteisen perusturvan käsitteestä, jonka kanssa perustuslakivaliokunnalla on valtavia vaikeuksia tulkita sitä, mitä se tosiasiassa tarkoittaa. Se, että jokin yksityiskohta, jokin järjestelmä on suojattu mutta ei voida tehdä kansallista kokonaisarviointia sosiaalisista oikeuksista, on täysin mahdoton järjestelmä, ja on hyvä, että tämä säännös kumotaan tässä yhteydessä.

P u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. K a a r i l a h t i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Jäätteenmäki käsitteli laajasti nyt annettujen perusoikeussäännösten 15 a §:än sisältävää perusturvaa ja viittasi hallituksen nyt antamiin leikkausesityksiin. On luonnollista, että ne ovat ikäviä ja monella tavalla arveluttavia, ja kuten on jo todettu, leikkauksia perusturvaan tehtiin myös viime vaalikauden aikana. Silloin vastuu ennen kaikkea perusturvan varassa elävistä ihmisistä kuuluu tälle salille ja näiden leikkausten tekijöille.

Mutta on hyvä muistaa myös, millä tavalla perusturva rahoitetaan. Tulevien sukupolvien valtionvelkamäärää lisäämällä tai veroja korottamalla. Kun ed. Jäätteenmäki puhui tyytyväisyysyhteiskunnasta, uskon hänen varmasti luoneen tämän mielikuvansa viime viikonlopun kokoomuksen puoluekokouksen ilmapiiristä eikä niinkään yleisesti yhteiskunnasta, jossa edelleenkin on puoli miljoonaa työtöntä. Ei voida puhua tyytyväisyysyhteiskunnasta.

Ed. U o t i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Monessa vastauspuheenvuorossa on viitattu ed. Jäätteenmäen käyttäytymiseen koskien viime kaudelta olevaa perusoikeussäännösten käsittelyä ja osallistumista siihen. Ed. Jäätteenmäki kritisoi nyt istuvan hallituksen leikkaus- ja säästöpäätöksiä. Ne ovat toki ikäviä eikä niitä kukaan mielellään tee.

Täytyy kuitenkin muistaa se, minkä vuoksi ne ovat välttämättömiä ja minkä vuoksi niitä nyt on tehtävä. Silloin pitää katse kääntää myös edelliselle vaalikaudelle. Ed. Jäätteenmäki oli ministerinä siinä hallituksessa, jonka toiminnan aikana tämä maa ajautui 500 000 työttömän valtakunnaksi, valtion velka moninkertaistui. Siihen liittyi onnettomalla tavalla hoidettu pankkikriisiratkaisu jne. Tämä myös on asia, jota ei pidä unohtaa silloin, kun näitä välttämättömiä säästöpäätöksiä nyt käsitellään.

Mitä tulee opintotuen leikkauksiin, on aivan välttämätöntä, jos on mahdollista, niin kuin toivon, että sitä epäoikeudenmukaisuutta, joka kohdistuu kotona asuvien, kaikista vähävaraisimpien opiskelijoiden asemaan, pystytään sillä tavalla parantamaan kuin nyt sivistysvaliokunnassa on yksimielisesti päätetty.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Minä en oikein käsittänyt ministeri Niinistön puhetta, kun hän puhui yksilön suojasta yksilöä vastaan. Selkeästi sanoen lepäämäänjättämissäännöstö on aikoinaan säädetty myös erään tyyppisen vähävaraisen kansanosan suojaksi tietyllä tavalla poliittisesti ajattelevia ryhmiä vastaan, juuri sellaisia ryhmiä, joita edustaa esimerkiksi kokoomus ja erityisesti ed. Zyskowicz, joka taannoin perustuslakivaliokunnan mietinnössä on sanonut, että perusturvastakin vähän saa leikata, ei sillä niin väliä ole.

Tämä suoja on poistunut asteittain. Se poistui jo oikeastaan vuonna 92, jolloin perustuslakivaliokunnan niskoille jäi harkita, onko kysymys perusturvasta vai ei, ja perustuslakivaliokunta on puhtaasti poliittinen elin. Tämä ratkaisu käytännössä ei muuta paljon mitään, mikä tässä nyt tehdään. Se vain vahvistaa entistä enemmän sitä, että ei ole mitään suoja-aitaa tietyllä tavalla poliittisesti ajattelevien ja toi-

saalta sen kansanosan välillä, joka aikanaan haluttiin lepäämäänjättämissäännöstöllä suojella.

Asia on yksinkertaisesti ja kylmästi näin. Olen edustanut tätä kantaa aina ja se osoittautuu selkeästi oikeaksi. On eri asia sitten, kumpi on parempi, kumpi huonompi, mutta olen pysynyt tässä näkemyksessäni.

Rouva puhemies! Kun ei vielä vilku, jos sallitte, niin totean täältä, etten muista, oliko se ed. Lapintie vai Laakso, joka totesi, että opintotukiuudistuksen leikkaukseen ollaan tekemässä muutosta. Kuulin tänään yhden muunkin hyvän ajatuksen. Olen kuullut, että yksityistiemäärärahojen leikkauksista jouduttaisiin luopumaan. Pikkuhiljaa teidän leikkauspakettinne sulaa kuin lumipallo kesäisellä kadulla ja saa sulaakin. Se on aivan mahdoton, ei sitä voi toteuttaa.

Ed. V ä h ä n ä k k i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Oli erinomaisen hyvä, että oikeusministeri käytti äskeisen puheenvuoronsa, kahdestakin syystä. Ensiksikin hän jälleen kerran, mikä ei ole sinänsä vaikea tehtävä, paljasti keskustan ryhmän januskasvoisuuden. Nyt ollaan taas niin kovin köyhän asialla. Kun vain muistetaan muutamaa kuukautta aikaisemmin esimerkiksi ministeri Jäätteenmäen sanoja, niin olisi luullut, että aivan eri henkilö puhuu. Nyt kun todella säästöt ovat tarpeen Ahon hallituksen raunioittaman taloustilanteen vuoksi ja työttömyyslukujen suurentumisen vuoksi, ollaan niitä vastaan tietäen, että kyllähän nuo hallitusryhmät hoitavat nämä ikävämmät asiat.

Toinen hyvä syy, miksi oikeusministerin puheenvuoroa pidin hyvänä, oli nykyisen perustuslakivaliokunnan puheenjohtajan maininta, että nyt valmistunut mietintö edustaa mietintöasketismia. Sitä se todella on. Siinä ei ole oikeastaan sanottu yhtään mitään, ja oli hyvä, että edellisen perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja, siis nykyinen ministeri Niinistö, vähän selosti perusoikeusasiaa. Melkeinpä tuli ed. Häkämiehen puheenvuorosta mieleen: kuinka tarpeellinen kahdenkertainen käsittely ja lepäämäänjättäminen on, jos ei seuraavan eduskunnan hyvinkin uusiutuneella perustuslakivaliokunnalla ole mitään muuta sanottavaa kuin viitata edeltäjänsä kertomukseen.

Ed. Jaakonsaari merkitään läsnä olevaksi.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan todeta vielä kertaalleen, että pidän hyvänä, että taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet kirjataan perustuslakiin ja että tämä laki saa tämän muodon, minkä se nyt saa. Mutta onnetonta tässä on, että perusoikeuksien ensimmäinen tulkinta-ajankohta sattuu nyt ensi syksyyn. Se sattuu ajankohtaan, jolloin ei ole tällaista perusturva-ajattelua. Kun perustuslakivaliokunnan keskustelua tälläkin hetkellä kuuntelee, niin siellä käytetään jopa puheenvuoroja, ettei pitäisi olla tällaisia perusturvaoikeuksia ollenkaan. Jos sellaisessa ilmapiirissä sitten ryhdytään miettimään, mikä on se perusoikeus, joka on ihmisille tärkeä, niin voi tehdä vain sellaisen johtopäätöksen, että katsotaan, että oikeastaan mikään ei olekaan tärkeää.

Minusta hyvää on myös se, että tämä antaa ehdottomasti etusijaluettelon eli kun hallituksen säästöpäätöksiä tehdään, niin viimeiseksi tulee puuttua perusturvaan, kaikista köyhimpien ihmisten asemaan. (Ed. Zyskowicz: Eivät ne ole ollenkaan samoja asioita!)

Mutta nyt kun näitä esityksiä on annettu, mm. tämä opintotukileikkaus, niin siinä on nimenomaan puututtu ensiksi ja kaikkein kovimmin niiden ihmisten asemaan, joille on katsottu välttämättömäksi antaa enemmän tukea nimenomaan vähävaraisuuden vuoksi. Tätä taustaa vasten minusta on hyvin onnetonta, että tätä perusturva-ajattelua täytyy nyt ensi syksynä ryhtyä kehittämään.

Oikeusministeri N i i n i s t ö : Arvoisa puhemies! Kyllä kai tässä on syytä vielä kerran huomauttaa siitä, että tässä nyt ensimmäisen kerran taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset perusoikeudet saavat perusoikeuden muodon, ja ihmettelen suuresti, jos keskustassa ei tällaista asiaa alkuunkaan arvostettaisi. (Ed. Kemppainen: Riippuu siitä, miten niitä tulkitaan!) Joka tapauksessa aikaisemmin ei ole ollut edes tulkinnan mahdollisuutta, kannattaa pitää se mielessä, koska meidän hallitusmuotomme ei ole sellaisia oikeuksia alkuunkaan tunnustanut olemassa oleviksi.

Kun täällä moneen kertaan puhutaan puhtaasti talouspolitiikkaa ja verrataan kahden hallituksen toimenpiteitä, niin kyllä se todellakin oli, ed. Jäätteenmäki, niin, että kerta toisensa jälkeen se hallitus, jossa te istuitte mukana, tarjosi perustuslakivaliokuntaan leikattavaksi juuri niitä samoja etuja, joita me sitten kirjasimme saman

hallituksen esityksen perusteella perusoikeuksiksi. Niitä samoja asioita avattiin muistaakseni kolmenakin perättäisenä vuonna. Se oli aika tuskallista toimintaa, niin kuin molemmat muistamme siltä ajalta, kun olitte niitä leikkauksia perustuslakivaliokunnassa vahvistamassa ja sen jälkeen hallituksessa.

Ed. Jäätteenmäki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En muista, että perustuslakivaliokunnassa olisi edellisellä kaudella jouduttu toteamaan, että jopa kansalaisten yhdenvertaisuus on vaarassa hallituksen esityksen johdosta. Nyt niin on jouduttu tekemään. Muistuttaisin myös, että ei edellinen hallitus ole antanut sellaista lapsilisä- tai opintotukileikkausta eikä varsinkaan vienyt sitä läpi, josta on todettu, että se on perusturvan vastaista, vaan jos on perusturvan vastaista esitystä ehkä epähuomiossa yritetty antaa, se on kyllä korjattu, mutta nyt ei edes puututa siihen asiaan millään tavalla.

Oikeusministeri Niinistö: Arvoisa puhemies! Nyt ed. Jäätteenmäki ei tiedä, mistä perusturvasta hän puhuu, tarkoittaako hän sitä perusturvaa, jota suojattiin lepäämäänjättämissäännöstöllä viime vaalikaudella, vai sitä perusturvaa, jota nyt ollaan tässä säätämässä. Mutta jos ajatellaan sitä perusturvaa, jota ilmeisesti tarkoitatte ja joka oli viime vaalikaudella lepäämäänjättämissuojan alaisena, niin kyllähän me lukemattomia kertoja päädyimme siihen tilanteeseen, että lepäämäänjättämismahdollisuus on, ja sitten tässä salissa hallituspuolueet joutuivat äänestämään kuitenkin hallituksen esityksen puolesta. Ei siinä sen kummempaa ole.

Mitä tulee yhdenvertaisuusnäkökulmiin, niin nousihan niitä tavan takaa esiin. Meidän yhdenvertaisuussäännöksemme ovat sellaisia, että niihin tietysti voidaan vedota kaikissa olosuhteissa, esimerkiksi siinä, jos nyt halutaan konkreettinen esimerkki, joka koski sitä tilannetta, jolloin lapsiperheiltä vietiin verovähennysoikeudet. Samanaikaisesti korotettiin lapsilisiä, korotettiin sillä tavoin, että portaita ilmestyi ikään kuin täysin tyhjästä. Jonkun lapsen kohdalla korotus oli 100 markkaa, jonkun toisen lapsen kohdalla sitten jo 122 markkaa, ja silloin kun verrattiin siihen edellisen hallituksen verovähennysoikeuspäätökseen, niin jouduttiin kyllä tuumailemaan sitäkin, onko se ihan yhdenvertaista. Mutta ne luvut olivatkin mielivaltaisia.

Ed. Puhakka: Arvoisa rouva puhemies! Kun itse en ollut viime eduskuntakaudella täällä väittelemässä puolesta enkä vastaan, onko jokin leikkaus perustuslain tulkinnan mukainen vai ei, ihmettelen, että kun keskustelua käydään hallitusmuotoomme liittyvästä asiasta, jonka tulee vaikutukseltaan olla paljon pitempiaikainen kuin yhden vaalikauden, yhden hallituksen tai yhden budjetin mittainen, niin keskustelussa takerrutaan asioihin tällä tavalla, kuin nyt on tehty.

Enkä malta olla myöskään puuttumatta ed. Aittoniemen eduskunnasta lanseeraamaan käsitykseen. Itse asettuessani kansanedustajaehdokkaaksi, tai minut asetettaessa ja uskoakseni myös ed. Aittoniemen asettuessa ehdokkaaksi me molemmat ajattelimme tulevamme tekemään tänne kunniallista työtä kansakunnan hyväksi sen hallitusmuodon ja sen valtiopäiväjärjestyksen mukaan, joka tämän talon toimesta on hyväksytty ja jonka periaatteiden mukaisesti me joko hyväksymme tai hylkäämme ehdotuksia. Kansa joko antaa aikanaan meille valtakirjan jatkaa tai ei anna. Tässä suhteessa kansanvaltaan kuuluu mielestäni myös perustuslakivaliokunnan oikeus tehdä tulkintoja, missä järjestyksessä säännöstö säädetään, eikä niin, että harkinta olisi jollakin eduskunnan ulkopuolisella perustuslakituomioistuimella, jolla ei ole valtuutusta kansalta missään vaiheessa olemassakaan. Tässä suhteessa toivon, ed. Aittoniemi, että tämän talon työtapoja ja toimintaa voitaisiin vähän perusteellisemmin arvostaa ja myös kehittää.

Mitä perusoikeusuudistukseen tulee, sitä on valmisteltu varsin pitkään komiteoissa ja työryhmissä useamman vuosikymmenen ajan. Voitaneen olla yhtä mieltä siitä, että esitystä ei voi pitää hätiköidysti valmisteltuna. Pitkällinen valmistelu on karsinut turhia särmiä pois ja toisaalta varmistanut, ettei esitykseen ole jäänyt jonkin hetken muotivirtauksia tai väliaikaisten poliittisten voimasuhteiden aiheuttamia muotoiluja.

Uudistuksen lopullinen hyväksyntä osuu ajankohtaan, jota värittää käynnissä oleva säästökeskustelu ja sen aiheuttamat heijastukset perusoikeuksiin. Emme saa kuitenkaan antaa tämän keskustelun jättää varjoonsa niitä moninaisia myönteisiä kehityspiirteitä, joita uudistukseen sisältyy. Eräänä uudistuksen alkuperäisenä tavoitteena oli nimenomaan saattaa lainsäädäntömme vastaamaan kansainvälisiä sitoumuksia, joista keskeisin on ihmisoikeussopimus. On tärkeää, että maamme nousee myös tältä osin niiden

sivistysvaltioiden joukkoon, joiden kansallinen lainsäädäntö vastaa kansainvälisten sopimusten asettamia edellytyksiä.

Toinen keskeinen tavoite uudistukselle oli ns. tss-oikeuksista eli taloudellisista, sosiaalisista ja sivistyksellisistä oikeuksista säätäminen. Näistä oikeuksista voidaan mainita muun muassa oikeudet maksuttomaan perusopetukseen, välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin. Hyvinvointiyhteiskuntaan kuuluu oikeus turvalliseen elämään riippumatta yksilön asemasta työelämässä, perhesuhteista, sosiaalisesta asemasta ja muista vastaavista tekijöistä. Näiden tss-oikeuksien osalta viimeaikaiset valtiontaloudellisen tilanteen antamat opetukset muistaen on ollut perustelua päätyä lainsäädäntötekniikkaan, joka mahdollistaa niiden käytännön toteuttamisessa tosiasiallisten taloudellisten mahdollisuuksien huomioon ottamisen.

Perusoikeusuudistuksen valmistelun yhteydessä on käyty keskustelua nykyisen hallitusmuodon 95 §:n ja valtiopäiväjärjestyksen 94 §:n pohjalta muotoutuneesta poikkeuslakimenettelystä. Tällaisia perustuslain säätämisjärjestyksessä perustuslain sanamuotoa muuttamatta säädettyjä poikkeuslakeja on yli 800, joista noin 200 on edelleen voimassa. Vaikka muutokset ovat yleensä olleetkin lähinnä teknisiä, on järjestelmä kansainvälisesti verrattuna ainutlaatuinen. Käydyn keskustelun yhteydessä poikkeusjärjestelmästä ehdotettiin luovuttavaksi. Lopputuloksena oli useista asiantuntijalausunnoista johtuen kuitenkin päätyminen säilyttämään järjestelmä ainakin toistaiseksi. Pidemmällä tähtäyksellä asiaan lienee syytä palata valtiosäännön kokonaisuudistuksen yhteydessä. Uskon kuitenkin, että perusoikeussäännösten täsmentäminen esityksen mukaisesti ns. lakivaraumat huomioon ottaen tulee käytännössä vähentämään poikkeuslakien tarvetta, mitä on tervehdittävä tyydytyksellä.

Lakivaraumat, joilla todetaan esimerkiksi, että kyseisestä oikeudesta säädetään tarkemmin lailla, ovat mielestäni perusteltuja myös sillä perusteella, että niiden olemassaololla varmistetaan päätöksenteon pysyttäminen eduskunnalla. Mikäli jostakin perusoikeudesta säädetään tarkennetusti, tapahtuu se eduskunnan säätämällä lailla eikä tuomioistuimen antamalla päätöksellä. Jälkimmäiseen vaihtoehtoon sisältyy suuri vaara siirtyä tuomioistuinvetoiseen perustuslain tulkintaan, jolle ei mielestäni ole nykyjärjestelmässä tarvetta.

Perinteisten, jo aiemmin perustuslaissa olleiden perusoikeuksien kuten sanan- ja kokoontumisvapauden lisäksi uutena asiana perustuslaissa voimme tervehtiä myönteisesti luontoa ja ympäristöä koskevaa, joskin hieman julistuksenomaista mainintaa. Säännöksen mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Toivon, että tämä vastuu myös konkretisoituu mahdollisimman laajasti. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että julkiselle vallalle on asetettu erityinen vastuu pyrkiä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Perustuslain tasoisilla säädöksillä ei saa säätää lainsäädäntöä, joka jää kuolleeksi kirjaimeksi.

Tyytyväisyydellä voimme myös todeta kielellisten perusoikeuksien laajenevan koskemaan saamelaisia alkuperäiskansana sekä romaneja ja muita ryhmiä. Oikeutettua on myös, että viittomakielen asema turvataan erikseen lailla.

Arvoisa puhemies! Hallitusmuodon uuden 15 §:n mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Edelleen julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Kuten muistamme, voimassa oleva hallitusmuoto on tältä osin pidemmälle menevä ja yksiselitteisempi. Nykyisen hallitusmuodon 6 §:n 2 momentti on kuitenkin jäänyt eläväksi esimerkiksi tilanteesta, jossa lain säännös ja elävä elämä ovat voimakkaassa ristiriidassa keskenään. Nyt valittu sanamuoto on perustellumpi, mutta se ei saa merkitä valtion taholta tapahtuvien työllistämisponnisteluiden heikkenemistä vaan päinvastoin. Suotavaa itse asiassa olisikin mielestäni ollut, että uuden 15 §:n 2 momentin mukainen oikeus työllistävään koulutukseen olisi säädetty lähemmäksi subjektiivista oikeutta kuin nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä on.

Perusoikeussäännösten kokoaminen hallitusmuodon 2 lukuun korostaa mielestäni valtiosäännön kokonaisuutta. Aikaisemmissa valmisteluvaiheissa ei ole riittävässä määrin ymmärretty kokonaisuuden merkitystä pyrittäessä erilliseen perusoikeuslakiin. Tämä olisi jo johtanut pelkästään kirjoitustapaa koskeviin ongelmiin. Yhtenäisellä perustuslakin kirjoituksella pystytään parhaiten säätelemään lainsäädännön, hallinnon ja tuomiovallan suhteita toisiinsa.

Arvoisa puhemies! Olemme saavuttaneet erään välitavoitteen, mutta valtiosäännön koko-

naisuudistusta tulee jatkaa yhtenäisen valtiosäännön, jossa säädellään muun muassa ylimpien valtioelinten välisistä suhteista, aikaansaamiseksi. Tätä työtä tulee jatkaa ja sen tulee olla käyttöön otettavissa tulevassa vuosituhannen vaihteessa. Haluan tätä erityisesti korostaa muun muassa liittyen siihen keskusteluun, jota on käyty suhteissamme Euroopan unionissa harjoitettavaan toimintaan. Pidän erityisen tärkeänä sitä, että myös tältä osin valtiosääntömme on mahdollisimman yksiselitteinen ja parlamentin asemaa tukeva ja korostava.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Puhakka puheensa alussa totesi aivan oikein, että pitäisi pyrkiä näissä perustuslain tulkinnoissa pitempiaikaiseen käytäntöön. Juuri siihen keskusta on pyrkinyt tämän eduskuntakauden aikana herättämällä tämän keskustelun. Juuri siihen se on pyrkinyt, että perusturvalle annetaan saman tasoinen turva kuin sille annettiin tämän pykälän voimassa ollessa, joka nyt poistuu. Minusta siinä ei ole meidän suhteemme mitään arvosteltavaa. Jos me olemme herättäneet epäilyjä, että tulkinta muuttuu, niin kuin on annettu vahvasti ymmärtää myös tässä keskustelussa, ei siinä syyn pitäisi olla keskustassa, vaan kyllä syy on niissä, jotka ovat ehdottamassa muita tulkintoja.

Täällä on myös arvosteltu sitä, että Ahon hallituksen aikana kokeiltiin tätä perusturvapykälää eli tehtiin säästöesityksiä. Mitä pahaa siinä on? Eikö siinä juuri luotu käytäntöä, jolla määritellään perusturvan taso, että syntyy ennakkotapauksia, syntyy käytäntö? Se antaa selvästi vakautta ja toivon, että kaikki keskustelut ja lausunnot ovat edelleen voimassa. Onko siinä mitään pahaa, että eduskunta sai silloin käyttää valtaa? Se on aivan oikea asia. Ei se minun mielestäni ole arvostelun kohde, niin kuin täällä on yritetty sanoa. Sitäpaitsi Ahon hallituksen esittämät leikkaukset olivat kyllä aivan toisen tasoisia ja vaikutuksiltaan paljon pienempiä, mitä nyt ollaan esittämässä. Minusta se on ollut varsin oikea linja, eikä siinä ole sillä tavalla arvosteltavaa.

Se, minkä haluaisin vielä lisätä, on, että kyllähän taloudellinen tilanne oli Suomessa siihen aikaan, kun näitä leikkauksia esitettiin, täysin toinen. Suomen lainahanat olivat menemässä kiinni, olimme kuilun partaalla, olimme joutumassa holhoukseen. Nyt on täysin toinen tilanne. Osoittaa hallituksen arvovalintoja, kun se tekee tämän tyyppisiä esityksiä, joita se nyt on tekemässä.

Ed. T i u s a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä on tänään keskustelussa todettu useampaan kertaan se, myös äskeinen puhuja, että perusturva ei saa jäädä vain sanaksi niin, ettei sitä voida toteuttaa. On hyvin selkeätä ja tärkeätä todeta, että edellisen hallituksen aikana todellakin terveydenhoidon kohdalla jo perusturvaa järkytettiin, jolloin sen asema heikkeni jo silloin, samoin lain kunnioituksen kohdalla oli ihan sama asia. Nimenomaan keskusta koettaa syyllistää nykyhallitusta, ennen muuta kumma kyllä ministeri Anderssonia näissä perusturva-asioissa. Tämä kyllä pohjautuu ennen muuta siihen tilanteeseen, jonka nykyhallitus on aikaansaanut. Siinä tuo takinkääntö on tapahtunut keskustan puolella varsin voimakkaasti.

Ed. H ä k ä m i e s (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Puuttuisin myös tähän tulkintalinjakeskusteluun ihan numeroitten valossa. Valitettavasti ed. Jäätteenmäki täältä poistui, mutta onhan täällä esimerkiksi ed. Pekkarinen, joka oli viime hallituksen ministeri. Esko Ahon hallitus antoi vuonna 1994 seitsemän perusturva-asiaa koskevaa leikkausesitystä. Niistä viidessä perustuslakivaliokunta totesi, että ne eivät sellaisinaan ole toteutettavissa. Eli kun tätä nykyhallitusta on jostakin epäilty, niin hieman ehkä tulisi tarkastella sitä, mitä oman pääministerin johdolla on tehty. Se, ed. Kemppainen, teidän edustamanne logiikka, että ikään kuin varmuudeksi tehtiin sellaisia esityksiä, että katsottiin, mikä on tulkintalinja, on vähän sama kuin ajaisitte autoa juovuksissa ja haluaisitte sitä kautta katsoa, minkälainen tuomio tulee.

Ed. T ö r n q v i s t (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kemppaiselta on nyt kyllä unohtumassa se suuri perusasia, että nyt kirjataan perustukselliset ja sivistykselliset, sosiaaliset oikeudet perustuslakiin. Mitä tulee siihen, että nyt mukamas taloudellinen tilanne olisi parempi kuin Ahon hallituksen aloittaessa, niin haluan todeta, että viime hallituskauden aikana valtion velka kasvoi siihen mittaan, että näitä leikkauksia on nyt pakko tehdä, jottei jouduttaisi siihen tilanteeseen, mihin ed. Kemppainen viittasi, että lainahanat menevät kiinni.

Ed. P u h a k k a (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Minä haluaisin ed. Kemppaiselle edelleen lyhyesti todeta, että kysymys on perusoikeuksista, jotka nyt ollaan kirjaamassa hallitusmuotoon. Ja totta kai niin edellisellä vaalikaudel-

la kuin tällä vaalikaudella ja toivoakseni myös tulevilla vaalikausilla kullakin eduskunnalla, kullakin poliittisella koalitiolla on mahdollisuus harjoittaa haluamaansa politiikkaa, mutta tämän perusoikeussäännöstön mukaisesti meillä on nyt sen tyyppinen säännöstö löytynyt hallitusmuotoon, joka takaa sen, että Suomen kansalaisella on tietyt kansalaisoikeuteen, kansalaisturvaan liittyvät lähtökohdat politiikan teolle. Se, miten täällä toimitaan kulloisessakin reaaliajassa taloudellisten tai muiden suhdanteiden johdosta, on kunkin eduskunnan päätettävissä, ja kussakin tilanteessa kansa tekee johtopäätöksensä. Minusta tämä on kansanvallan olennainen osa.

Ed. Pekkarinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Häkämiehelle totean, että kyllä edellinenkin hallitus oli totta kai vaikean tehtävän edessä tasapainottaessaan taloutta tilanteessa, jossa saamansa perinnön kanssa se oli suurissa vaikeuksissa. Talous sukelsi silloin hirvittävää vauhtia alaspäin, kun Ahon hallitus lähti liikkeelle.

Ed. Häkämies, minun muistissani ei ole sellaisia hallituksen yrityksiä, joissa olisi leikattu sellaisista pyhistä asioista kuin lapsilisät, alimmat sairauspäivärahat, tai opintotuki kokonaisuudessaan, koska sitä parannettiin. Tämän tapaisiin asioihin Ahon hallituksen aikana ei kajottu, eikä edes yritetty niistä leikata.

Ed. Uotilalle ja myös ed. Tiusaselle sanon, että valtion menojen leikkaustarve on edelleen olemassa. Minä olen aivan varma, että poliittinen kenttä laidasta toiseen tiedostaa leikkaustarpeen olemassa olemisen. On edelleen leikattava. Kuitenkin nyt, kun maan talous kasvaa Euroopan ennätysvauhtia tällä hetkellä, jos se jaetaan oikeudenmukaisesti kaikkien kansalaispiirien ja eri tulotasolla olevien väestöryhmien kesken, se leikkaustaakka ei olisi kova kantaa millekään ryhmälle.

Mutta nyt hallitus kohdentaa hallitusohjelmassa lupaamillaan toimenpiteillä leikkauksen kaikkein heikoimman kantokyvyn omaaviin ihmisiin. Siinä on keskustalaisen opposition kritiikin paikka. Syksyllä nähdään, miten tätä sinänsä hyvää lakia käytännössä tulkitaan hallituksen esitysten pohjalta.

Ed. Nikula: Arvoisa puhemies! Vastaan ensin ed. Kemppaiselle, kun hän puhui tulkintalinjoista, mitä on tähän mennessä lakisääteisesti perusturvan osalta otettu ja mitä tullaan vastaisuudessa ottamaan. Ehkä on jäänyt huomaamatta, että perusoikeussäännöksessä 15 a §:n 2 momentissa sanamuoto on toinen kuin nykyisessä lepäämäänjättämissäännöksessä. Se on tietoinen valinta, mikä oli yksimielinen juuri sen takia, että nykyinen lakisääteisen perustoimeentulon turva on institutionaalista. Siellä ei voida tehdä itse asiassa tällaisia kokonaisuuksia, niin että jossakin heikennetään, kun samalla toisaalla parannetaan. Tämä on ollut tietyssä mielessä ongelma. Sen vuoksi säännös on kirjoitettu nyt uuteen sanamuotoon, jotta tästä sinänsä vähitellen johdonmukaisuutta löytäneestä vanhasta tulkintalinjasta päästään pois, sen takia, että sen käyttöala, kelpoisuus yhteiskuntapoliittisesti on ollut niin rajoitettu.

Arvoisa puhemies! Lakien perusoikeussäännökseen tulee nyt kirjatuksi useita sellaisia säännöksiä, joista meillä vanhastaan on ollut voimassa kansainvälisiä sopimuksia. Yksi ongelma tulee varmasti olemaan se, miten vastaisessa lainsäädännössä lakien yksittäisten säännösten soveltuvuus perusoikeussäännöksiin taataan. Tietysti siltä osin kuin ne tarkastetaan perustuslakivaliokunnassa, voidaan ajatella, että aika pitkälle tämä varmistuu. Mutta vuosikymmenten mittaan on myös kokemusta siitä, että eduskunta on säätänyt lakeja, joita ei ole huomattu lähettää perustuslakivaliokuntaan, ja jotka on jälkeenpäin todettu perustuslain kanssa ristiriidassa oleviksi.

Meillä on jonkin verran on ollut tällaisia säännöksiä, jotka ovat ristiriidassa kansainvälisten sopimusten kanssa. Vähitellen tuomioistuimet ovat ylimpien oikeusasteiden käytännössä löytäneet tulkintalinjan, jossa on haettu aina se tulkintavaihtoehto, toistaiseksi onneksi on aina löytynyt, joka lopputulokseltaan ei johda ristiriitaan kansainvälisen sopimuksen tai perusoikeussäännöksen kanssa. Tässä mielessä varmasti lainkäytössä tulee uusia haasteita ja vaikeuksia, mutta näyttäisi siltä, että tapa löytää ulospääsytie tästä tulkintaongelmasta on käsillä, ja vaikeudet eivät tule olemaan ylikäymättömiä.

Arvoisa puhemies! Uusista perusoikeussäännöksistä täällä on jo viitattu kahteen, joista toinen koskee jokaisen vastuuta ympäristöstä ja luonnon monimuotoisuudesta. Toinen koskee itse asiassa maan kolmatta tärkeätä kieltä. En tunne tarkkoja lukuja, mutta luulisin, että viittomakieli on, jos ei toiseksi, niin ainakin kolmanneksi käytetyin kieli tässä maassa. Perustuslakivaliokunta edellisen eduskuntakauden aikana tähdensi viittomakielen asemaa ja sen turvaamisen tärkeyttä, ja eduskunta täysistunnossaan ed.

Pykäläisen ehdotuksesta hyväksytyssä ponnessa korosti sitä vielä hallitukselle asetettuna velvollisuutena. Tässä suhteessa kaikki nämä kannanotot ovat tietysti voimassa ja velvoittavat tulevaa hallitusta.

Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta on perusoikeussäännöksenä sikäli uuden tyyppinen, että siinä ei ole kysymys oikeuden muotoon puetusta etuudesta, vaan siitä, että meillä kaikilla on vastuu ympäristöstä. Itse asiassa tässä sanamuodossa näkyy se tosiasia, joka kaikissa muissakin perusoikeuksissa on löydettävissä. Monestihan perusoikeuskeskustelussa sanotaan, että miksi aina vain halutaan antaa oikeuksia, miksei ihmisille koskaan aseteta velvollisuuksia. Jokaisen perusoikeuden kääntöpuolena on kunnioittaa sitä oikeutta, jonka säännös antaa yksilölle. Yksilölle muodostuu vapauspiiri. Hänelle tulee taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia, ja näiden oikeuksien antamisen kautta kaikilla muilla on velvollisuus kunnioittaa ja toteuttaa niitä oikeuksia, myös julkisella vallalla. Tässä mielessä perusoikeusuudistus on aina myös sellainen uudistus, joka asettaa sekä yksilöille että yhteiskunnalle merkittäviä uusia velvollisuuksia.

Ympäristöä koskeva perusoikeussäännös on sikäli mielenkiintoinen, että kun toisaalta omaisuudensuojasäännöstä sanamuodoltaan ja tulkinnaltaan ei haluta muuttaa, varmasti joudutaan tulevan luonnonsuojelulain uudistuksen, metsälainsäädännön uudistuksen ja mahdollisesti monien muidenkin ympäristöä koskevien säännösten uudistuksen yhteydessä pohtimaan sitä, kuinka pitkälle omistajan pitää ikään kuin normaaliin, järkevään, kohtuulliseen käyttöön sisältyvänä alistua tietynlaisiin uusiin velvollisuuksiin ympäristön suojelemiseksi, metsäluonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi, kestävän ympäristönkäytön edistämiseksi jne. Käsitykseni on, että juuri tämä ympäristöä koskeva perusoikeussäännös tulee olemaan sellainen, joka nostaa omistajan sietämistasoa niin, että kohtuulliseen, järkevään omaisuuden käyttöön sisältyy myös kestävän kehityksen ja ympäristön monimuotoisuuden kunnioittamisen vaatimus.

Arvoisa puhemies! Tämä tulee olemaan perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi tulevaa käytäntöä. En halua minkälaisia ratkaisuja tulee, mutta varmasti näistä asioista tullaan käymään hyvin merkittävää keskustelua.

Perustuslakivaliokunnan mietintöön viime eduskuntakaudella kirjattiin sivulle 10 hyvin tärkeä lausuma, jossa todetaan, että perusoikeuksia, myös taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä, kehitetään taloudellisten olojen puitteissa. Tässä ollaan juuri siinä, mitä esimerkiksi opposition puolelta on korostettu, että säästöjen pitää jakautua yhteiskuntaan, sen jäseniin oikeudenmukaisesti ja kohtuullisesti, niin että niiltä, joilla eniten on, eniten otetaan. (Ed. Pekkarinen: Mitä puhuja sanoo hallituksen esityksestä?) — Hallituksen esitykset eivät tässä vaiheessa täytä tätä vaatimusta. Mutta jos ed. Pekkarinen lukee hallitusohjelman, niin se muodostaa sellaisen kokonaisuuden, jossa tämä tavoite, jos ei suorastaan toteudu, niin ainakin voidaan toteuttaa, ja sikäli kuin on vihreistä kiinni, se toteutuu viimeistä penniä tai piirtoa myöten.

Jos katsotaan niitä säästötoimia, joihin on ryhdytty, niin odottamassa ovat sellaiset asiat, joiden valmistelu myös Ahon hallituksen mielestä edellyttää kolmikantaista menettelyä: työttömyysturva, työelämän uudistus ja elinkeinotuet, siltä osin kuin niihin ei ole puututtu. Tältä osin vasta kun kaikki nämä toimenpiteet on ajettu ja tuo 20 miljardia, joka on hirvittävä tavoite, on saavutettu, silloin voidaan arvioida, ovatko perusoikeussäännökset varmistaneet osaltaan sitä, että leikkaukset kohdistuvat eri väestöryhmiin näiden kantokykyä ja todellisia mahdollisuuksia vastaavalla tavalla. Tietysti yksi näkökulma on se, että niiltä, jotka eivät valtiolta mitään saa, tietysti valtion menoja on mahdoton leikata. Mutta näitä ryhmiä tulonsiirtojen ja valtion palkkalistoilla olevien, kuten edustajien, lisäksi ulkopuolelta löytyy lähinnä yritysmaailmasta ja yksityiseltä sektorilta.

Arvoisa puhemies! Tämän esityksen toteuttaminen tietysti merkitsee, niin kuin on todettu moneen kertaan, siirtymistä normaaliparlamentarismiin. Täällä on tuotu esille, että lepäämäänjättämismahdollisuus tai se, että 1/3 voi äänestää lakiehdotuksen lepäämään, olisi jokin erityinen perustoimeentulon turvasäännös. Tämä on valitettavasti väärinkäsitys. Tämä on viimeisiä mammutinluita, joita Suomen perustuslaista löytyy niiltä ajoilta, kun siirryttiin nelijakoisesta säätyedustuksesta yksikamariseen eduskuntaan. Porvaristo nimenomaan pelkäsi, että työväenpuolueet, silloiset demarit ja vasemmistoliittolaiset, saavat yksinkertaisen enemmistön ja ajavat hyvin radikaalin lainsäädäntöohjelman lävitse, ja sen vuoksi kehitettiin lepäämäänjättämissäännös. Suuri valiokunta tuli ikään kuin ylähuoneeksi. Sittemmin vuosikymmenten mittaan jokainen puolue, lähinnä oppositiossa ollessaan, on täysin mitoin käyttänyt hyväkseen lepäämäänjättämissäännöstä. Mutta mitään sosiaalis-

ta taustaa sillä ei ole, ellei sosiaalisena pidetä sitä, että yritettiin sosialistien ylivaltaa rajoittaa.

Ed. K u i s m a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tietenkin kun säästöistä puhutaan, 20 miljardia on suuri summa, niin kuin ed. Nikula sanoi. Tietysti valtion velka, niin kuin kaikki tiedämme, on moninkertainen. 60 miljardia kai on lähempi luku (Ed. Nikula: 300!) — tai 60 miljardia vuodessa, yli 300 miljardia kaikkiaan.

Tietysti tämä lainsäädäntö eli perusoikeusuudistus, jolla myös taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet luodaan, on syntynyt 1980-luvun ajattelun tuloksena. Tietysti perusoikeusuudistus on tällaista perustuslainsäätämistä, joka on hyvin hidasta ja jossa on todella harkintaa käytetty. Kun taloudellinen tilanne on niin olennaisesti muuttunut, ei pelkkä taloudellinen tilanne, vaan koko yhteiskunnan pohja, voi kysyä, voiko valtiovalta luvata kansalaisilleen tällaisia taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia ja kuka niistä vastaa. Välillä tuntuu, että ehkä enemmän olisi syytä keskustella niistä velvollisuuksista, jotka samat kansalaiset joutuvat täyttämään, jotta näitä taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia voidaan jakaa.

Tässä suhteessa tietysti voidaan ajatella, että tavallaan nyt eduskunta on tekemässä sellaista uudistusta, joka 1980-luvun yhteiskunnassa näytti täysin realistiselta, mutta nyt ehkei sitä ole ja ehkä enemmän meidän pitäisi keskustella velvollisuuksista. Tässähän on se huono puoli, että tätä kautta, kun lait tulevat perustuslakeina voimaan, hyvin helposti tulevaisuudessa, niin kuin tänä päivänä, poliittinen keskustelu menee helposti juridiseksi keskusteluksi ja kiistellään sitten juridisilla perusteilla asioista, joissa ennen kaikkea on kysymys poliittisesta vastuusta.

P u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. P u l l i a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Nikula käytti varsin sattuvan puheenvuoron siinä suhteessa, että hän totesi sen perustavaa laatua olevan muutoksen, joka nyt tapahtuu. Kun puhutaan perusoikeuksista, itse asiassa puhutaan myöskin perusvelvollisuuksista, jotka oikeuttavat, jos perusvelvollisuuksien toteuttaminen onnistuu, niihin perusoikeuksiin.

Tämähän ei sinänsä ole uusia asia. Se on peräisin Saksasta jo 1800-luvun alun keskusteluista. Silloin puhuttiin luonnonoikeuden ja ihmisenoikeuden välisestä suhteesta. Välillä se eurooppalaisilta ihmisiltä unohtui, mutta nyt kun pää alkaa tulla vetävän kouraan vähän joka puolella, on hyvä, että se nyt vihdoin tulee tällaisellakin tasolla, perustuslakien tasolla, suomalaisessa yhteiskunnassa esille. Tätä ei voi olla korostamatta siksi perustavimmaksi muutokseksi, mikä nyt juuri on tapahtumassa.

Ed. P e k k a r i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Nikulan puheenvuoro oli monessa suhteessa ihan hyvä. Kernaasti jo täällä aiemmin kertomallani tavalla myöskin voin yhtyä tämän lain moniin hyviin ja myönteisiin puoliin. Kyllä tämä keskustelu kuitenkin nyt minulle hieman yllättäen, myöskin ed. Nikulan puheenvuoro, implikoi sitä, että poliittinen tulkinta siitä, mitä tämän lain pohjalta voidaan jatkossa tehdä ajatellen esimerkiksi ensi syksyä, on nyt jo muuttunut niistä ajatuksista ja suuntaviivoista, jotka täällä ilmenivät silloin, kun tämä hallituksen esitys alun alkaen tänne eduskuntaan tuotiin.

Olisin kuvitellut, että ed. Nikula tässä suhteessa olisi pitänyt samasta linjasta tiukasti kiinni, mistä muutama kuukausi sitten. Sitä, että tämmöiseen johtopäätökseen tulen, perustelen sillä, että ed. Nikulan arvio siitä, että hallitusohjelma muodostaisi myöskin kansalaisten perusturvan kannalta jollakin tavalla oikeudenmukaisen kokonaisuuden, on erittäin vaikea ymmärtää. On erittäin vaikea nähdä, millä tavalla se sellaisen oikeudenmukaisen kokonaisuuden muodostaa, ohjelman, joka antaa niille, joiden ansiot kasvavat ja joiden tulot ovat suurimmat, ja ottaa niiltä, jotka ovat heikoimmassa asemassa myös perusturvaan, selkeästi vanhoilla käsitteillä laskettuna ja luettuna, kuuluvien asioiden piirissä.

Ed. N i k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vastaan ed. Pekkariselle ensinnäkin, että jos te katsotte nyt käsittelyn pohjana olevaa valiokuntamietintöä, niin sehän on, kuten täällä perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja ed. Häkämies totesi, askeettinen juuri siitä syystä, että koko säännöstön tulkintapohja on edellisen eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietinnössä. Sieltä ja hallituksen esityksestä ilmenee lainsäätäjän tahto Tässä mielessä olen pahoillani, jos olen antanut semmoisen kuvan, että ennakoitaisiin tulkintojen muutoksia. Haluan torjua jyrkästi tuon käsityksen. Tulkinnat määritellään näiden dokumenttien perusteella asiantuntijoita kuullen sitä mukaa, kun tulkittavaa tulee.

Hallitusohjelma ei myöskään, arvoisa puhemies, varmastikaan ole mitään perusturvaa takaava asiakirja. Sitä takaa enemmänkin tämä

perusoikeusuudistus, joka täällä on käsitteillä. Se, mitä halusin hallitusohjelmasta sanoa kokonaisuutena, on, että se pyrkii varmistamaan sen, että ne välttämättömät säästöt, joita on valtiontaloudessa tehtävä, kohdistuvat tasapuolisesti eri kohteisiin. Myönnän, että ed. Pekkarisen heitto veronalennuksista ja toisaalta sosiaaliturvan leikkauksista osittain osuu, mutta täytyy muistaa, että veroja alennetaan myös niiltä, joilta samalla leikataan sekä opintotukea että lapsilisiä.

Ed. Kankaanniemi: Arvoisa puhemies! Käsittelyssä on varsin tärkeä uudistus. Tämä on kauaskantoinen uudistus, niin kuin perustuslain muutos yleensäkin on, ja sitä pitää sillä tavalla tarkastella, mutta väistämättä myös sen ajankohdan mukaisesti, missä elämme. Minunkin puheenvuoroni koostuu vähän molemmista.

Uudistuksen yksi lähtökohta on se, että nyt hallitusmuotoon esitetään myös se arvoperusta, jolla Suomenmaassa asioita hoidetaan. Arvoperusta on ymmärtääkseni siltä osin, mitä perusteluissa todetaan, kirjoitettu hallitusmuodon 1 §:ään, jonka sanamuoto on jonkin verran muuttunut. Pykälä kuuluu näin: "Suomi on täysivaltainen tasavalta, joka turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa." Tämä on hyvin perustellusti sanottu, mutta sitten joutuu kysymään, onko uudistus kaikilta osin sellainen, että se turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden, yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa.

Erityisesti ihmisarvon loukkaamattomuuteen haluan kiinnittää huomiota siltä osin, minkä silloin, kun tätä hallituksen iltakoulussa noin vajaat kaksi vuotta sitten käsiteltiin, myös esille otin, mutta joka ei mitään muutosta esitykseen tuonut. Esityksen 6 §:ssä puhutaan jokaisen oikeudesta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Perustelujen mukaan säädöksellä oikeudesta elämään ei ole tarkoitus tehdä muutosta nykyiseen käytäntöön.

Pidän tätä valitettavana siksi, että oman käsitykseni mukaan ihmiselämä alkaa hedelmöityksestä ja tämä elämä ansaitsee pyhyytensä johdosta myös perustuslain suojan. Tätä ei meidän lainsäädäntömme tänä päivänä riittävästi anna. Meillä tehdään ehkä ylikin 10 000 raskaudenkeskeytystä vuosittain ja niistä yli 90 prosenttia sosiaalisin perustein. Nämä perusteet eivät mielestäni riitä siihen, että näin voi tapahtua. Tähän kohtaan jää mielestäni uudistuksessa vakava aukko, johon toivon tulevaisuudessa saatavan sivistysvaltion mallin mukainen muutos ja uudistus.

Toinen kohta, johon haluan kiinnittää myös lyhyesti huomiota, on uusi 9 §, jossa on mm. henkilön vakaumukseen perustuvasta oikeudesta kieltäytyä omantunnon vastaisesta toiminnasta. Tämä on yhä ongelma, joka tulee tietysti ehkä sairaalatyössä olevien kohdalla eteen, ja tämänhetkinen tilanne tältä osin ei ole sellainen kuin sen mielestäni pitäisi olla. Toivon, että tähän kohtaan tulisi myös jatkossa muutos niin, että tällainen vakaumus voisi todella toteutua tasaarvoisesti, niin kuin sen 1 §:n mukaan pitäisi olla johtavana ajatuksena tässä koko lainsäädännössä.

Arvoisa puhemies! Sitten niistä asioista, mistä täällä on käyty enemmän keskustelua. Ensinnäkin totean, että näyttää tämän keskustelun, niin kuin jo aikaisempienkin käsittelyvaiheiden osalta siltä, että vasemmisto pitää uudistusta erityisen hyvänä siksi, että tss-oikeudet eli taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet on kirjattu ensi kerran perustuslakiin. Vasemmisto pitää tätä hyvin arvokkaana ja siksi ohittaa kaiken muun. Vihreät näyttävät pitävän sitä erityisen tärkeänä, että hallitusmuodon 14 a §:ään on kirjoitettu vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta eli ympäristönäkökulma. Kunhan se on mukana, niin kaikki muu on vähän toisarvoista. Näyttää edelleen siltä, että kokoomukselle on tärkeää se, että päästään mahdollisimman pikaisesti enemmistöparlamentarismiin eli saadaan lepäämäänjättämisjärjestelmä pois, jolloin perusturvan ja muiden etuuksien leikkaus voi toteutua hyvin joustavasti ja nopeasti. Tämä tuntuu olevan niin tärkeää, että muilla asioilla ei kovin paljon ole merkitystä.

Valitettavasti tällainen mielikuva tästä tulee, mutta kokonaisuutena totean, että kyllä tässä on niin paljon hyvää, ettei tätä halu ole sinänsä kaataa, vaikka tässä uudistuksessa on paljon sellaistakin, mikä on todella ja nimenomaan tähän ajankohtaan liittyen hyvin arveluttavaa.

Tss-oikeudet, taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet tulevat nyt perustuslakiin. On kuitenkin aivan käsittämätöntä se paradoksi, että samalla kun eduskunta nyt kenties yksimielisesti hyväksyy sosiaaliset perusoikeudet perustuslakiin, se kumoaa pykälän, jolla hyvin helposti voidaan niiltä, jotka ovat kaikkein eniten tässä yhteiskunnassa sosiaalisten perusoikeuksien eli

perusturvan varassa ja tarpeessa, voidaan hyvin yksinkertaisesti ne oikeudet poistaa, joita perustuslaissa halutaan korostaa. Tämä on merkillinen yhteensattuma; ei varmastikaan sattuma, näin on harkittu tehtäväksi.

Kun täällä on syytetty yhtä sun toista takinkääntäjäksi, niin kyllä minäkin siinä suhteessa olen hieman takinkääntäjä, että olin joulukuussa 93 hallituksessa antamassa esitystä eduskunnalle, mutta arvelin silloin ja luotin, että tässä maassa ei tule sellaista hallitusta ja sellaista eduskuntaa, joka olisi tuosta vain leikkaamassa kaikkein heikompiosaisten etuuksia, eli pidin Suomea tässä mielessä sivistysvaltiona. No, nyt on nähty jo tähän päivään mennessä tänä keväänä, että lapsilisiä, opintotukea, työttömyysturvaa leikataan, kaikkia näitä perusturvaetuuksia aika voimakkaasti leikataan. Tämä osoittaa sen tien, jolle on lähdetty, eli hallitus on hypännyt liukumäkeen ja se mäki vie alaspäin niin, että heikompiosaisten etuudet ovat nyt leikkausten kohteena samanaikaisesti, kun hyvätuloisten verotusta kevennetään.

Eli tämä tekee lakiehdotukset tällä hetkellä hyvin vaikeaksi hyväksyä, kun tiedämme, että kun eduskunta ja edellinen hallitus hyvässä uskossa vei ja halusi viedä perustuslakiin tss-oikeudet, niin ei meidän tarvitse odottaa puolta vuotta, kun samaa lainsäädäntöä on käytetty hyväksi siinä, että perusturvaa on reippaasti leikattu kaikkein heikoimmassa asemassa olevilta kansalaisilta. Tässä tilanteessa me tänä päivänä olemme ja joudumme katsomaan, miten on toimittava niin, että voidaan näillä säädöksillä, jotka lakiin on kirjattu, pitää yllä sosiaalisia, sivistyksellisiä ja taloudellisia oikeuksia, jotka kansalaisille hyvinvointivaltiossa ja sivistysvaltiossa kuuluvat.

Arvoisa puhemies! Ymmärtääkseni kristillisen liiton eduskuntaryhmä myös on lainsäädännön hyväksymässä, mutta esille ottamani kysymykset elämänsuojelusta, omantunnon vapaudesta ja sitten toisaalta perusturvan korostamisen tärkeydestä ovat kysymyksiä, joihin haluamme vakavasti koko eduskunnan ja hallituksen huomiota kiinnittää. Toivomme, että niissä säilyy terve, rehellinen linja ja se linja, joka on hallitusmuodon 1 §:ään ensimmäisen kerran kirjoitettu.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies S-L. Anttila.

Ed. T i u s a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kankaanniemi kiinnitti huomiota elämänsuojeluun. Kunnioittaen hänen vakaumustaan asiassa haluaisin tuoda kuitenkin sen biologisen näkökulman esiin, jonka me kaikki tiedämme, että hedelmöityneestä munasolusta syntyy ensiksi kaksi-, sen jälkeen neljä- ja kuusitoistasoluinen alkio, joka käy läpi kaikki kehityksen asteet, sammakkoeläinasteen jne. Tämä on tieteellinen lähtökohta. Missä elämä muuttuu sellaiseksi, että sitä sellaisenaan on suojeltava, on hyvin syvä filosofinen ja myös toisaalta lääketieteellinen ja kaiken kaikkiaan inhimillinen kysymys. Näin ollen mielestäni hyvin fundamentalistinen lähtökohta, jota esimerkiksi Yhdysvalloissa tietyt tahot ajavat, taas vaarantaa toisella tavalla elämän kunnioituksen.

Ed. K u i s m a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kankaanniemen perusturvaajatus tietysti sinänsä paljasti sen, miten meillä nykypäivänä hyvinvointivaltiossa ajattelutapa on mennyt siihen, että oletetaan, että ihmiset, edes sellaiset ihmiset, joilla on työpaikka ja työtä, eivät voi, niin kuin tosiasia valitettavasti on, omilla tuloillaan, työn tuloksilla elää, vaan he ovat riippuvaisia tulonsiirroista. Silloin ihminen on myös tietysti riippuvainen poliitikoista ja eduskunnasta. Se on valitettavaa.

Me tarvitsemme perusturvaa, mutta minun käsitykseni mukaan perusturvan pitäisi olla sellaista, joka turvaisi ihmisen arvoisen elämän kaikissa suhteissa niille, joilla ei ole työkykyä iän tai sairauden takia tai jostain muusta syystä. Nyt me käsittelemme perusturvana myös sellaisten henkilöiden turvaa, jotka ovat parhaassa työkyvyssä ja saavat täyttä palkkaa. Valitettavasti heiltä viedään keskimäärin puolet työn tuloksesta verotuksen kautta, ja näin työn tuloksella ei voi normaali ihminen elää.

Kyllä tällainen tilanne tietenkin on kaikkea muuta kuin terve eikä tällaista asian tilaa tietenkään voi pitää hyvänä eikä myöskään sellaisena, joka perusoikeusuudistuksella pyrittäisiin säilyttämään. On varma, että me kaikki olemme sitä mieltä, että niin taloudellisessa ja sosiaalisessa suhteessa kuin muutenkin ihmisille on turvattava yhteiskunnan toimesta ihmisarvoinen elämä, mutta se on jotain muuta kuin nykyinen perusturvakäsite.

Ed. K a n k a a n n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tiusaselle totean, että hänen puheenvuorostaan jäi kyllä epäsel-

väksi, milloin hän katsoo ihmiselämän alkavan, alkaako se siinä sammakkovaiheessa vai missä. Minun arvioni on, että se alkaa hedelmöityksestä, ja se on ainoa yksiselitteisen selkeä malli, jossa ei tarvita kovin paljon filosofiaa. Mielestäni elämänsuojelun lainsäädännössä ja kaikessa toiminnassa pitäisi alkaa siitä, mistä elämäkin alkaa.

Mitä tulee ed. Kuisman ajatuksiin, niin ne ovat viisaan miehen ajatuksia, mutta totean, että perusturvaa me tarvitsemme tässä maassa varmasti niin kauan kuin elämä jatkuu, eli meillä on vanhuksia, lapsia, sairaita ja vammaisia. Heidän etuuksistaan on kysymys. Toisaalta eduskunta, vaikka meillä olisi määräenemmistökin, sittenkin päättää perusturvan tasosta, leikkauksista ja verotuksesta eli ei sitä valtaa täältä pois anneta. Olisi kyllä toisaalta hyvin edullista varmaan koko kansan yhtenäisyyttäkin ajatellen, että tällaiset päätökset voitaisiin tehdä laajassa yhteisymmärryksessä etsien konsensusta nimenomaan näissä kysymyksissä, joiden kohteena olevilla ihmisillä ei ole vahvoja painostuskeinoja. Siksi menettelytavat ovat varsin tärkeitä.

Ed. S a a r i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kankaanniemen puheenvuoron johdosta totean, että me suomalaiset olemme kerta kaikkiaan eläneet yli varojemme, ja viime vuosina kehitys on ollut niin negatiivista, että ei meillä ole jaettavaa. (Ed. Aittoniemi: Sinipunahallituksen aikana elettiin!) — Meidän on turha syytellä toisiamme, kenen syytä se on. Selvää on, että kun joka kolmas tulonsiirtoihinkin käytetty markka otetaan velaksi, niin silloin meidän pitää siihen puuttua, ja kohteeksi joutuvat vain ne siltä osin, jotka saavat tulonsiirtoja. Tilannetta tasapainotetaan monin muinkin tavoin, mutta tulonsiirtojen kohdalla tilanne on näin ankea, eikä tätä tietenkään kukaan koe mielihyvällä. Mutta ne muut vaihtoehdot ovat vielä uhkaavampia ja huonompia myös yhteiskunnan vähäosaisimpienkien kannalta korkeina korkoina, nopeana inflaationa ja vielä pahempana työttömyytenä.

Kun täällä voimakkaasti arvostellaan näitä asioita, niin toivoisin, että toisitte, hyvät opposition edustajat, myös teidän vaihtoehtonne näkyviin. Miten te toteuttaisitte asioita näissä olosuhteissa?

Ed. S a s i : Arvoisa puhemies! Perusoikeusuudistusta on valmisteltu varsin pitkään, jo parikymmentä vuotta, ja muutama yritys matkan varrella on ehtinyt jo epäonnistua. Toinen tämän paketin osuus, enemmistöparlamentarismiin siirtyminen sen sijaan on aika uusi asia. Tosin vasemmisto sitä ajoi pitkään jo Suomen itsenäisyyden jälkeen. Mutta vasta viime vuosikymmenen puolivälin jälkeen porvaripuolueissa syntyi keskustelua siitä, että enemmistöparlamentarismiin Suomessakin voitaisiin siirtyä. Tietyllä tavalla on onnellista, että nämä kaksi asiaa ovat yhdistyneet tässä paketissa, koska siinä yhteydessä on voitu luoda järjestelmälle poliittinen tasapaino ja myöskin voidaan sanoa siirtyä yksinkertaisesti Suomessa normaaliin länsimaiseen perusoikeus- ja enemmistöparlamentarismijärjestelmään.

Muistan varsin hyvin, kun itse olin aikoinaan perusoikeuskomitean jäsen, että hurjista alkupuolen esityksistä hioutui varsin pitkän työn jälkeen varsin hyvä esitys, joka johti siihen, että itse komiteassakin alettiin uskoa, että voitaisiin saada historiallinen ratkaisu aikaan. Vielä toimikunnan hiomisen jälkeen voidaan todeta, että asia oli niin pitkälti pureskeltu, että oli varsin helppoa viedä asiaa eteenpäin ja saattaa se tänne eduskuntaan. Ilokseni voin todeta, että eduskunta ilmeisesti yksimielisesti hyväksyy hallituksen perusoikeusuudistusesityksen.

Tietysti matkan varrella on myöskin sikäli ollut tuuria, että aikoinaan kun pyrittiin Harri Holkerin hallituksen aikana siirtymään enemmistöparlamentarismiin, niin sosialidemokraateilla oli tarvetta säästötoimenpiteisiin ja myöskin siitä syystä enemmistöparlamentarismiin. Sitten kun päästiin Ahon hallituksen aikaan, niin silloin keskustalla oli välttämättömyys säästöihin, ja heidänkin oli pakko sitoutua enemmistöparlamentarismiin. Kaikki nämä elementit yhdistelemällä on päästy tilanteeseen, jossa kehitys on mennyt eteenpäin.

Olennaista tässä on se, että vihdoinkin siis meillä siirrytään normaaliin länsimaiseen lainsäädäntöjärjestykseen, jossa meillä on parlamentissa enemmistö, joka päättää asioista, ja silloin kun on kansalaisten perusoikeuksista kyse, meillä on vaikeutettu lainsäätämisjärjestys.

Täällä keskusteltiin jossakin vaiheessa siitä, minkä luonteista peruslainsäädännön pitää olla. Voi sanoa, että meillä on kaksi erilaista vaihtoehtomallia. Toinen on se, joka suojaa yhteiskuntaa, ja toinen on se, joka suojaa yksilöä ja kansalaisia. Jokainen, joka lukee Saksan perustuslain, voi ymmärtää, että Saksan perustuslaki suojaa yhteiskuntaa, valtiota. Mutta onneksi anglosaksinen järjestelmä, jota lähellä Suomi tässä suhtees-

sa on, suojaa kansalaisia. Erityisesti voidaan sanoa, että on tietty ero tässä suhteessa vapausoikeuksien suojan ja sosiaalisten, taloudellisten ja sivistyksellisten oikeuksien suojan osalta, koska nimenomaan yhteiskunta voi kaltoimmin kohdella vapausoikeuksien osalta kansalaisia ja siitä syystä niiden täytyy olla erittäin voimakkaasti ja vahvasti suojattuja, kuten myös tämän hallituksen esityksen mukaisesti on. On sinänsä myös hyvä, että vapausoikeuksia tässä esityksessä täsmennetään ja selvennetään.

Arvoisa puhemies! Kytkisin myös tämän muutoksen tietyllä tavalla EU-jäsenyyteen. Mielestäni on tärkeätä, että kun Suomi nyt on EU:n jäsen, niin meillä on normaali länsimainen lainsäädäntöjärjestys, mutta myös sellainen perustuslaki, jossa yhteiskunnan perusarvot tulevat riittävän selvästi esiin. Tämä on tärkeää siitä syystä, että Suomen kuva EU:n sisällä on tässä tilanteessa täysin normaali, positiivinen, ja se antaa myös tietyn moraalisen velvoitteen kansanedustajille toimia näiden yhteiskunnan perusarvojen puolesta, eikä pelkästään suomalaisessa yhteiskunnassa, vaan toivottavasti myös Euroopan unionissa. Myös se, että järjestelmä on näin rakennettu, ottaa selvästi eroa niihin suunnitelmiin, joita vielä kymmenen vuotta sitten eläteltiin, että meillä saataisiin DDR-mallinen perusoikeusuudistus voimaan, jossa valtava määrä sitovia oikeuksia luetellaan, mutta kukaan kuitenkaan käytännössä niitä oikeuksia ei toteuta.

Mitä tulee paljon keskusteltuun hallitusmuodon esitettyyn 15 a §:n 2 momenttiin, joka koskee sosiaaliturvaa ja sen suojaa, mielestäni tämä ratkaisumalli on varsin onnistunut. Se lähtee siitä, että yhteiskunnassa on oltava kaikkien ongelmatilanteiden varalta turvaverkko, joka pitää huolta siitä, että ihmiset selviytyvät yhteiskunnassa, mutta turvaverkon sisältö ja myös turvan taso jäävät tavallisella lailla säädettäviksi. Voidaan sanoa, että tietty rakenne turvataan, mutta eduskunta normaaleilla poliittisilla päätöksillä tekee päätökset siitä, minkä tasoisia nuo etuudet ovat.

Jossain määrin tätä järjestelmää on problematisoitu. Muun muassa Martin Scheinin kirjoitti Vieraskynä-kolumnissa Helsingin Sanomissa todeten, että jos meillä on kotirouva ja hän sairastuu, tuleeko hänen saada sairausvakuutuspäivärahaa. Hän katsoi, että kun on luotava järjestelmä jokaisen ongelmatilanteen varalle, niin hänen ilmeisesti pitäisi saada sairauspäivärahaa, joskin Scheininin kanta tässä suhteessa oli epävarma.

Tältä osin täytyy todeta niille, jotka tässä suhteessa ovat epäileviä, että tässä suhteessa on otettu täysin selvästi kantaa hallituksen esityksen perusteluissa, joissa todetaan, että "lainkohdan 15 §:n 2 momentissa tarkoitettu turva on yhteydessä lueteltuihin elämäntilanteisiin ja laissa kulloinkin säädettäviin etuuksien saamisedellytyksiin". Haluan korostaa sanaa saamisedellytyksiin. "Ehdotettu säännös ei kuitenkaan aseta estettä sille, että järjestelmiin voidaan sisällyttää myös tarveharkintaa koskevia säännöksiä." Eli tarkoittaa sitä, että toki tarveharkintaa täytyy myös sosiaaliturvajärjestelmän osalta voida harjoittaa ja tiettyjä saamisedellytyksiä täytyy voida asettaa sosiaaliturvan saannille. Mielestäni tarveharkintaa on hyvin se, että kotirouvan osalta voidaan todeta, että hänen miehensä, koko perheen kaikkinaiset tulot riittävät perheen elämiseen ja elättämiseen, ja tällä perusteella voidaan katsoa, että subjektiivista oikeutta tai oikeutta tämän lain perusteella sairauspäivärahaan ei välttämättä ole.

Toinen selvä tapaus on kysymys siitä, voidaanko työttömyysturvan saannille asettaa saamisedellytyksiä. Kuten perusturvasta muualla todetaan, mitään välttämättömiä ja välittömiä muutoksia nykyiseen sosiaaliturvajärjestelmään ei tämän perusoikeusuudistuksen johdosta tule. On täysin selvää, että saantiedellytyksiä tässäkin suhteessa voidaan asettaa ja myös edellytyksiä sen suhteen, kuinka pitkään työttömyysturvaa ylipäätänsä maksetaan.

Haluan kuitenkin korostaa myös sitä, että perusoikeusuudistuksen mukaisesti meillä on aina toissijainen perusturvajärjestelmä, joka tarkoittaa sitä, että 15 a §:n 1 momentissa lähdetään siitä, että välttämätön toimeentulo on kaikissa tilanteissa suojattava ja suojataan jopa subjektiivisena oikeutena, eli sitä kansalaisilla on aina kaikissa tilanteissa oikeus vaatia. Se pitää huolta siitä, että taloudellisesti jokainen Suomen kansalainen tulee välttämättömimmällä tavalla toimeen.

Arvoisa puhemies! Olen hyvin iloinen siitä, että uudistus nyt toteutuu. Se on pitkän työn tulos. Täytyy toivoa, että siinä suhteessa siitä saadaan myönteisiä kokemuksia.

Totean, että perustuslakivaliokunnalla on varsin merkittäviä tehtäviä ensi syksynä, kun se joutuu tulkitsemaan näitä säännöksiä. Toivon, että perustuslakivaliokunnassa ei muodostu asetelmaa hallitus — oppositio tai säästö — ei säästö, vaan että asiat kuitenkin voitaisiin tehdä nimenomaan asiantuntijoiden, joiksi haluan tässä yhteydessä luetella Pekka Hallbergin, joka on nimenomaan kirjoittanut nämä säännöstekstit ja

myös perustellut hyvin tarkkaan, sekä Hidénin, Saraviidan ja Jyrängin, lausuntojen pohjalta.

Ed. Kemppainen: Arvoisa puhemies! Monessa puheenvuorossa on todettu, että lakiesitystä on valmisteltu pitkään ja monessa vaiheessa hanke on kariutunut. Aivan yhtä lailla lakiesitystä on perusteltu eri tavalla eri aikoina. Nyt me tämänkertaisen yrityksen aikana olemme saaneet huomata, että lakiesitystä sekä perustellaan että tulkitaan eri tavalla eri puolilla poliittista kenttää. Se, mitä keskusta nyt sekä hallituksessa haluaa tulkita, on, että on kyse nimenomaan taloudellisten, sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien vahvistamisesta, ei heikentämisestä.

Kyllähän hallitusohjelmaneuvottelujen jälkeen tulkinta, jota, oliko se kokoomus, joka haluaa erilaista tulkintaa, joko aktiivisesti tai tahattomasti viestitti, tarkoitti, että nyt tämä pykälämuutos mahdollistaa myös erilaisen tulkinnan. Varsinkin kun kokoomus on joka vaiheessa nyt, kuten ed. Sasikin äsken, korostanut, että tämä tarkoittaakin pääsääntöisesti siirtymistä enemmistöparlamentarismiin, niin kyllä se pelottaa tavallaan. Käytetäänkö tätä lakiesitystä juuri sitä tarkoitusta vastaan, jota varten me olimme sitä säätämässä ja jota esimerkiksi eduskunnan sosiaalivaliokunnassa viime kaudella sekä meille vakuutettiin, että tämä tulee vahvistamaan oikeuksia, että sille saatteeksi näin sanottiin? Sitä motiivia, jonka ministeri Niinistö täällä totesi, että tämä on yksilön suoja toista yksilöä vastaan, en ainakaan minä ymmärrä. Voi olla, että kun ei ole juridista koulutusta saanut, niin joku sitäkin tarkoittava kohta tässä uudistuksessa on.

Jos kysymyksessä on se, että tätä tulkitaan, niin kuin kokoomus paljaimmillaan haluaa, niin kyllähän tämän lain sisältö on juuri sitä DDR-läistä perustuslakia, eli se on puhtaat kulissit. Se ei turvaa mitään. Tämä johtopäätös on tehtävä, elikkä että toimeentulo ei kuuluisikaan perusoikeuksiin. Perusoikeuksia olisivat ne, että saisi kokoontua, saisi vapaasti sanoa, saisi vapaasti äänestää, mutta toimeen ei tarvitse tulla, se erotettaisiin tästä asiasta. Jos tämä tulkinta on väärä, toivon, että se osoitetaan erilaiseksi, mutta jos siihen vakiintuneeseen perusturvan tulkintaan, joka Ahon hallituksen aikana muodostui ja jota vakuutettiin jatkettavan, puututaan, se tarkoittaa kyllä sitä, että toimeentulo ei ole perusoikeus.

Kun täällä monissa puheenvuoroissa on sanottu, että sellaisena kuin perusturva oli määrävähemmistön takana pykälässä ja voimassa olevassa laissa, joka nyt kumoutuu, aiheutti tuskallista toimintaa eduskunnan perustuslakivaliokunnalle, niin minä en kyllä haluaisi yhtyä siihen, että kansanedustuslaitos, kansanedustajat, jotka käyvät kovan kamppailun tullakseen tänne valituiksi, toteaisivat, että lainsäädäntö ja sen tulkinta on tuskallista ja liian vaikeata, ei tällaista pitäisi olla. Minusta on hyvä, että kaikki ne ratkaisut, joita tehtiin Ahon hallituksen aikana, tehtiin. Olivatko esimerkiksi perustuslakivaliokunnan tulkinnat ehdottomasti oikeita ja linjakkaita, sekin antaa aiheen kommentteihin.

Esimerkiksi vaippalisän tulkitsemisessa perustuslain suojaamaksi tehtiin tätä institutionaalista tulkintaa, jota ed. Nikula täällä arvosteli. Mutta joka tapauksessa eihän se itse tasona ollut sitä. Sehän on ylimääräinen, korkeampi tulonlisä iässä, jossa kuitenkin lapsesta aiheutuvat menot ovat suurempia kuin jos ollaan teini-ikäisiä. Siinä mielessä tämä oli ihan puhdas harkinta, mutta se tulkinta tuli tehtyä ja muun muassa vaippalisän korvaaminen lapsilisien korotuksella tuli toisella tavalla ratkaistua, mutta se ei ollut ainakaan linjakasta. Toki edellisenkin pykälän aikana saattoi tulla sekä huonompia että parempia tulkintoja, mutta tärkeätä oli, että ne muodostivat linjan ja olivat suhteellisesti ja kohtuullisesti viemässä käytäntöä sellaiseksi, joka oli ymmärrettävä.

Kun keskusta herätti täällä eduskunnassa keskustelun siitä, että nyt mahdollisesti linja muuttuu, ei se ollut pelkästään meidän huolemme. Samaan aikaan esimerkiksi juuri perusoikeuskomitean puheenjohtaja Pekka Hallberg Dialogi-lehdessä ilmaisi vakavan huolensa siitä. Hän totesi, luin juuri tuossa paikalla vielä, että hän olisi halunnut ehdottoman velvoitteen perusturvatasoisen suojan suojaamiseksi. Eduskunnalla olisi siihen mahdollisuus edelleen, jos se jatkuvasti tulkitsisi sitä sillä tavalla, ja minusta se on oikeastaan velvoite meille. Samaten K. J. Lång totesi samassa lehdessä, että saattaa olla, että tätä lakia käytetään siinä tarkoituksessa väärin kuin alunperin oli tarkoitus. Ja vielä tämä Scheininin kirjoitus, jonka ed. Sasi totesi, lisäsi tämän keskustelun tarvetta, jota nyt käymme.

Ehkä nyt voi sanoa hallituspuolueiden ja miksei koko perustuslakivaliokunnan kunniaksi sen, että ehkä pahimmat ja nopeimmat epäilyt eivät ole onneksi käyneet toteen. Täytyy ihan kiitos antaa, että silloin kun perustuslakivaliokunta opintotukea ja lapsilisiä tulkitsi, se totesi nämä lainmukaisesti perusturvaksi. Toivon mukaan se tarkoittaa sitä, että ne ovat myös tämän voimaan astuvan lain mukaan perusoikeuksia ja perustur-

vaa. Sillä tavalla hallitusrintama on rehellinen, että se tekee nämä leikkaukset sillä määräenemmistöllä ja poliittisella voimallaan, joka on. Luulen, että tämä oli yksi syy, joka saa meidät luottamaan siihen, että entinen tulkinta jatkuu, ja näyttää siltä, että tämä lakiesitys täällä tulee yksimielisesti hyväksyttyä. Mutta on tavallaan meiltä valtakirjan antamista, jos me emme herätä tätä epäilyä.

Varmasti yksi tekijä siihen, että tämä tulkinta tehtiin, oli se, että tästä herätettiin voimakas keskustelu. Toivon, että joka kerta, kun tällainen epäily tulee, käydään sama keskustelu. Kyllähän me tiedämme, että perustuslakia voidaan tulkita kahdella tavalla: Juridisesti, joka tarkoittaa samaa tulkintaa pitkällä ajalla samanlaisissa tapauksissa ja jota on tehty Ahon hallituksen aikana, mikä oli joidenkin mielestä niin kauhean tuskallista ja vaikea asia, että se oli kansanedustajalle ilmeisesti liian vaikeata. Minun mielestäni se on kansanedustajien ja perustuslakivaliokunnan jäsenten velvollisuus. Mutta perustuslakia voidaan tulkita ja on aina tulkittu myös poliittisesti. Toivoisi, että näissä kysymyksissä, jotka nyt nostetaan esille, ei sitä poliittista tulkintaa tehtäisi. Tehtiinhän EU-kysymyksessä selvä tulkintamuutos, todettiin, että tehtiin EU:n mentävä aukko perustuslakiin, mutta se tehtiin joka tapauksessa juridisesti oikein.

Samalla tavalla olivat tietyllä tavalla juridiikkaa ne tulkinnat, joita edellisessäkin hallituksessa tehtiin, mutta ne mielestäni kestivät sen oikeudenmukaisuusharkinnan, joka yhteiskunnassa oli. Jos kaikki tulot pienenivät, niin kuin Ahon hallituksen ensimmäisten vuosien aikana kaikilla tulot putosivat, se kai oli palkansaajilla noin 6—7 prosenttia, eläkkeet pysyivät suurin piirtein samana, niin kyllä tulkinta pitää myös tehdä, niin kuin tehtiinkin, yhteiskunnallisen tilanteen mukaan, että myös oli tietynlaisia pieniä nipistyksiä perusturvassa. Ei meillä keskustassa ole siinä suhteessa häpeämistä. Mutta kun näyttää siltä, että kun kaikilla muilla tulot nousevat, verotusta kevennetään ja reaalitulotkin nousevat, kun esimerkiksi ruoan hinta laskee, ja kun tässä tilanteessa ollaan tekemässä näitä leikkauksia, niin kyllä nyt on vedottava yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen ja tätä kautta myös muuhun kuin juridiseen tulkintaan.

Kokoomuksen puheenvuoroista on käynyt se selväksi, että tss-oikeudet tulevat jatkossa olemaan oikeastaan ainoa ase, jolla me pystymme esimerkiksi oppositiosta käsin puolustamaan pohjoismaista hyvinvointivaltiota. Toivon, että hallituspuolueiden edustajat varsinkin vasemmistossa, koska ne ainakin vaalitaistelussa ovat olleet teille tärkeitä, tulevat niin tekemään. Nämä puheenvuorothan ovat olleet siirtymistä enemmistöparlamentarismiin, että meidän pitää olla eurooppalaisessa järjestelmässä, tehdä eurooppalaisia ratkaisuja ja että meille riittäisi eurooppalainen sosiaaliturva. Juuri näitä esimerkkejä ottaen, kotiäidille ei tarvita eikä opiskelijalle jne., koska heillä ei ole tuloja. Kuitenkin nämäkin komiteanmietinnöt ja muu suomalainen lainsäädäntö pohjaavat sille ajattelulle, että suomalainen sosiaaliturva perustuu asumiseen, suomalaisuuteen, täällä olemiseen, yhteisvastuuseen siitä, että me kannamme huolta ihmisten toimeentulosta.

Kaiken kaikkiaan pelottaa tietysti, että kun määrävähemmistösuojapykälä poistetaan, ollaan antamassa valtakirjaa liian paljon hallitukselle, kun sillä on aikomuksena tänä aikana on tehdä rajuja leikkauksia perusturvaan, vaikka muilla toimeentulo paranee. Me keskustaoppositiossa olemme valmiita, ja se on suorastaan meidän velvollisuutemme, että meidän on tuotava ne esille. Jos tätä tapahtuu, se on sitten kansalaisten arvioitavissa vaaleissa ja julkisen keskustelun kautta.

Ed. H ä k ä m i e s (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täytynee vielä kerran puuttua tulkintalinjakeskusteluun. Kuka, ed. Kemppainen, tätä on politisoimassa? Tällä vaalikaudella hallitus on antanut muutaman säästölain. Esimerkiksi lapsilisien ja opintotuen osalta perustuslakivaliokunta yksimielisesti on todennut, että ne ovat äänestettävissä lepäämään siitä huolimatta, että hallituksen näkemys oli toinen. Teidän ja eräiden muiden keskustakansanedustajien puheenvuoroista saattaa nyt saada sellaisen käsityksen, että te tulette vastustamaan jokaista säästölakia riippumatta siitä, minkä sisältöinen se on, ja ehkä myös perustuslakivaliokunnassa. Toivon todella, että se näkökulma, se näkökanta, jota te, ed. Kemppainen, olette edustaneet keskustelun ajan, ei ainakaan perustuslakivaliokunnassa ole keskustan linja, koska silloin te olette se osapuoli, joka tämän tulkintalinjan politisoi, ei muu eduskunta.

Ed. N i k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. Kemppainen sanoi, että keskusta avasi keskustelun perusturvasta, oikein ilmaisu on, että ed. Kemppaisen korvat aukenivat perusturvakeskustelussa sen jälkeen, kun Suo-

men keskustasta tuli oppositiopuolue. Viittaan siihen, kun hän puhui valmisteluista.

Perusoikeuskomitea, jota johti ylijohtaja Lång, kirjoitti perusturvasäännöksen: "Jokaisella on oikeus toimeentulon perusturvaan." Ahon hallitus asetti sittemmin korkeimman hallintooikeuden presidentiksi nimitetyn Pekka Hallbergin johdolla työryhmän, joka kirjoitti säännöksen: "Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan." Tämä ehdottomampi säännös, joka oli Långin komiteassa, vesitettiin hallituksen toimesta työryhmässä, jossa oli vahva edustus valtiovarainministeriöstä ja veronmaksajatahoista mutta joka ei ollut niin huolissaan perustoimeentuloturvan vahvuudesta. Se sisältö, jonka tämä säännös nyt saa, on Ahon hallituksen muotoilema, ja se on Ahon hallituksen tiukasti paimentama eduskunnan edellisissä äänestyksissä. Silloin jo silloinen oppositio nosti perusturvan vahvuuden esille mutta silloinen hallitus oli täysin kuuro sille.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Nikulalle: Ei minun kokemukseni mukaan nostanut. Jos esimerkiksi sosiaalivaliokunnassa olisi nostettu, olisimme tulleet esittämään sellaisen muotoilun, mutta meille nimenomaan valtiosääntöjuristit esittivät, aivan niin kuin ed. U. Anttila on todennut, sen käsityksen, että vahvistetaan ja jatketaan aikaisempaa käsitystä. Minusta sinällään se on semantiikkaa, kuka alkoi huolestua ja kuka aloitti keskustelun. Ainahan eduskunnalla on siitä tulkintamahdollisuus, ja toivomme, että se tulkitsee sitä.

Mitä ed. Häkämiehen puheenvuoroon tulee, minusta hän turhaan ennakoi, miten keskusta missäkin tilanteessa tulee käyttäytymään. Minä annan perustuslakivaliokunnan jäsenille tunnustuksen, että te tässä teitte näin. Mutta esiintymisessään esimerkiksi edustajat Sasi ja Zyskowicz — ainakin toinen oli, ei enää ole mutta on ollut puheenjohtaja ja vaikuttaa varmasti teidän jäseniinne ja ryhmänne kautta heidän poliittisiin päätöksiinsä — koko ajan julkisessa keskustelussa ovat tekemässä erilaista tulkintaa aivan niin kuin silloinkin, kun Ahon hallituksen aikana tehtiin tulkintaa. Hän oli ujuttamassa kannanottoihin, että pikkuisen voi leikata ja että edes jonkin verran voisi jne. Muotoilut olivat aina tämän tyyppisiä, mutta ne silloin torjuttiin.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Pyysin aikaisemmin vastauspuheenvuoron ed. Puhakan puheenvuoron jälkeen mutta en sitä saanut, ja nyt, kun minä pyysin varsinaisen puheenvuoron, minulle tarjottiin vastauspuheenvuoroa, mutta tulkitsen, että olen pyytänyt varsinaisen puheenvuoron. Kun ed. Puhakka, eduskunnan suurimman poliittisen ryhmän puheenjohtaja, uhrasi alkuperäisen puheenvuoroni arvosteluun suhteellisen pitkän ajan, olisin halunnut hänelle silloin vastata, mutta kuten sanoin, tuota mahdollisuutta ei minulle kuitenkaan annettu.

Ed. Puhakka arvosteli sitä, että minä en luota pyhän symbioosin poliittiseen päätöksentekoon. Sitähän me kaikki koko ajan teemme, toiset vähän kovasanaisemmin, vähän hillitymmin, salatummin, toiset selkeämmin ja toiset verhotummin, ja siihen meillä on oikeus. Emme me ole niin kovin luottavaisia, vaikka tällaisen perheen muodostammekin, poliittiseen päätöksentekoon.

On olemassa erittäin olennaisia perusteita epäillä poliittista päätöksentekoa. Ennen vaaleja nykyisessä hallituksessa olevista ryhmistä erityisesti vasemmistoliitto ja sosialidemokraatit lupasivat kaikkea kaunista, mitä voi luvata. Kun he pääsivät valtaan, lyhyessä ajassa ilmeni, että he kohdistavat kovia tulonleikkauksia kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin kansalaisiin, leikkauksia, jotka kohdistuvat kansalaisista vain 20 prosenttiin. Kuinka voidaan silloin luottaa poliittiseen päätöksentekoon, kun kansalaisille annetut lupaukset ja välittömästi sen jälkeen valtaan päästyä päätökset ovat kokonaan toisenlaisia? Näin ollen on, ed. Laaksonen, perusteita epäillä poliittista päätöksentekoa laidasta laitaan.

On vedottu siihen, että perustuslain 15 a §:ään tulee nyt lausuma siitä, että kaikille ihmisille turvataan tietty perusturva, ja tämä toteutetaan ja määritellään lailla. Nämä ovat vain sanoja, yksinomaan sanoja. Jos perustuslain pykälässä olisi markkamääräisesti säädelty tietyn perusturvan taso, silloin siihen voisi jo luottaa, koska silloin tämä taso olisi muutettavissa käytännöllisesti katsoen vain viiden kuudesosan enemmistöllä, mutta nyt tämä tulee olemaan poliittisen päätöksenteon harteilla ja armoilla. Perustuslakivaliokunta, joka päättää siitä, onko kysymys perusturvasta, on poliittinen instituutio. Kun tiedetään kokoomuslaisten puheet aikoinaan, ed. Zyskowiczin ym., tiedetään, kuinka heikoilla ollaan silloin, jos kokoomus on tavalla tai toisella määräävässä vallassa. Ei ole olemassa mitään tiettyä perusturvan tasoa. Se tulee olemaan toimeentulotuen asteella, jossakin kerjuuasteella, ja sitä on nimenomaan tässä asiassa syytä epäillä.

On esitetty sitä, että nyt perustuslakivaliokunta katsoi lapsilisien ja opintotuen leikkaukset perusturvaan kohdistuvaksi toiminnaksi ja edellytti sitä, että asiasta voidaan järjestää lepäämäänjättämissäännös. Siis asiat voidaan äänestää lepäämään. Tämä on surkuhupaisaa sikäli, että tämä on ollut perustuslakivaliokunnassa vain teatteria, koska samanaikaisesti hallituspuolueiden edustajat tiesivät, että hallituksella on vaadittavan kahden kolmasosan sijasta lähes kolmen neljäsosan enemmistö eduskunnassa. He voivat perustuslakivaliokunnassa katsoa, että se on perusturvaan puuttumista, mutta samalla sitten hymyillen painetaan nappia ja äänestetään nurin lepäämäänjäämisehdotus, joka varmasti tulee. Tämä on siis vain suurta teatteria.

Tulevaisuus sitten näyttää tämän asian, miten perusturvaa tullaan tulkitsemaan 15 a §:n mukaisesti perustuslakivaliokunnassa. Minä en luota poliittiseen päätöksentekoon silloin, kun on kysymys perusturvasta ja vähäosaisimpien ihmisten elinolosuhteista. Siihen on erityisesti kokoomuksen taholta annettu selvät vinkit aikoinaan. On olemassa eräässä mietinnössä lausuma siitä, että perusturvaakin vähän, ainakin jonkin verran voidaan leikata jne. Tämä antaa suuntausta siihen, että mihinkään ei ole luottamista. Tästä on kysymys, rouva puhemies.

Ed. Nikula: Arvoisa puhemies! Ed. Kemppainen sanoi, että jos säännöksen vesitys perusturvan osalta olisi ollut sosiaalivaliokunnassa tiedossa, toki se olisi korjattu. Hän ei ole paikalla. Totean, että eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta äänesti tästä asiasta ja oppositio nimenomaan olisi halunnut kirjoittaa tämän siihen tiukempaan muotoon, jota perusoikeuskomitea puheenjohtaja Långin johdolla oli esittänyt, mutta hallituspuolueet ed. Kemppainen mukaan iukien äänestivät tämän nurin. Tällä tavoin tämä perusturvaa koskeva säännös, jonka tulkintaan ed. Aittoniemi äsken viittasi, sai sellaisen oikeudellisen sisällön, että leikkaukset ovat helpompia kuin jos olisi noudatettu komiteavalmistelua. Tämä on edellisen hallituksen määrittelemä sanamuoto. Toisaalta voidaan sanoa tulevasta tulkintakäytännöstä, että eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnassa vähemmistöön jäänyt oppositiokin korosti sitä, että myös nyt säädettävässä laissa oleva säännös on sangen lähellä subjektiivista oikeutta, mikä tietysti puhuu sitä kauhukuvaa vastaan, jota ed. Aittoniemi ja muu oppositio keskustan johdolla on maalaillut.

Ed. Törnqvist: Arvoisa puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron ed. Aittoniemen puheen jälkeen. On sen verran huomionarvoista, ed. Aittoniemi, että te annoitte väärän todistuksen lähimmäisestänne, kun sanoitte, että vasemmisto ja siihen lukien sosialidemokraatit ennen vaaleja lupasivat yhdeksän hyvää ja kymmenen kaunista ja vaalien jälkeen pettivät lupauksensa, kun nyt leikkauksia on tehty. Ed. Aittoniemi, ennen vaaleja sosialidemokraatit ilmoittivat aivan selkeästi sen, että leikkauksia joudutaan tekemään. Puhuttiin jo ennen vaaleja kymmenen miljardin tasosta, ja aivan selkeästi ilmoitimme, että nyt ei ole aika jakaa. Ei ole, mistä jakaa hyvää, vaan joudutaan miettimään, että otetaan muilta ja annetaan sille, joka enemmän tarvitsee. Sen vuoksi pyytäisin, että ed. Aittoniemi jonkin verran totuudessa pysyisi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotukset hyväksytään yksimielisesti.

Asia on loppuun käsitelty.

2) Vuoden 1994 valtiopäiviltä lepäämässä olevat ehdotukset saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevien säännösten ottamisesta Suomen Hallitusmuotoon ja muuhun lainsäädäntöön

Ainoa käsittely
Lepäämässä olevat lakiehdotukset (HE 248/1994 vp)
Perustuslakivaliokunnan mietintö 1/1995 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 1, jossa valiokunta ehdottaa, että lepäämään jätettäviksi hyväksytyt lakiehdotukset hyväksyttäisiin valiokunnan mietinnössä ehdotetulla tavalla asiasisällöltään muuttamattomina.

Ensin sallitaan keskustelu asiasta ja sen jälkeen päätetään lakiehdotuksista, jotka valtiopäiväjärjestyksen 73 §:n mukaan voidaan nyt asiasisällöltään muuttamattomina hyväksyä tai hylätä. Valtiopäiväjärjestyksen 73 §:n 3 momentin mukaan ensimmäisen lakiehdotuksen hyväksymiseen vaaditaan kahden kolmasosan enemmistö. Kahden muun lakiehdotuksen hyväksymisestä päätetään ääntenenemmistöllä. Päätös tehdään kunkin lakiehdotuksen kohdalta erikseen.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelu:

Ed. Häkämies: Arvoisa puhemies! Esityksessä on kolme eri lakia: hallitusmuodon muutos tai lisäys, laki saamelaiskäräjistä ja laki saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa. Hallitusmuodon 51 a § olisi luonteeltaan julistuksenomainen säännös saamelaisille alkuperäiskansana kotiseutualueellaan kuuluvasta kulttuuri-itsehallinnosta, joka siis koskee heidän omaa kieltään ja kulttuuriaan. Hallitusmuodon täydentäminen lepäämässä olevan ehdotuksen mukaisesti ei miltään osin ole edellytys saamelaiskäräjiä ja saamen kielen käyttämistä koskeville laeille.

Saamelaiskäräjät korvaisivat nykyisen asetuksen tasoisen saamelaisvaltuuskunnan. Saamelaiskäräjät toimisivat saamelaisten edustuselimenä heidän kulttuuri-itsehallintoa koskevissa asioissaan kuten, niin kuin jo aikaisemmin sanoin, saamen kieltä ja tällä kielellä saatavia palveluja koskevissa kysymyksissä. Viranomaisilla taas olisi saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisesti velvollisuus neuvotella käräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä. Neuvotteluvelvoite ei kuitenkaan edellytä yhteisymmärrystä vaan antaa käräjille mahdollisuuden tulla kuulluiksi.

Tuskin kovin moni laki on herättänyt niin voimakkaita tunteita ja tuskin niin kovin monesta laista on niin vääriä käsityksiä kuin nyt käsittelyssä olevasta. Asiakokonaisuutta on valmisteltu pitkään. Vuonna 52 jo saamelaiskomitea päätyi ehdottamaan saamelaislakia, jolla perustettaisiin saamelaisalue ja määriteltäisiin, kuka on saamelainen. Toisaalta saamelaiskomitea vuodelta 73 ehdotti edelleen saamelaislakia, jossa olisi määrätty saamelaisalue ja määritelty saamelainen henkilö. Lisäksi ehdotuksen mukaan olisi perustettu vaaleilla valittava saamelaisparlamentti, jolla olisi ollut pitkälle menevä oikeus saamelaisalueen luonnonvaroista päätettäessä. Kumpikaan mietintö ei johtanut hallituksen esitykseen.

Saamelaisneuvottelukunta ehdotti vuonna 90 antamassaan mietinnössään erityisen saamelaislain säätämistä. Mietinnössä tähdättiin mm. siihen, että saamelaisväestölle palautettaisiin saamelaisten kotiseutualueella oikeuksia maahan, veteen ja elinkeinoon. Nyt käsittelyssä oleva ehdotus koskee kuitenkin vain kulttuuri-itsehallintoa. Tätä on erinomaisen ponnekkaasti korostettava, koska, kuten sanoin, asiasta on hyvinkin vääriä käsityksiä liikkeellä.

Näiden kolmen lain perustelut ovat huomattavan laajat ja seikkaperäiset ottaen huomioon, kuinka suppeasta asiasta loppujen lopuksi on kyse. Lain perustelut sekä edelliset komiteamietinnöt ovat olleet omiaan luomaan vääriä mielikuvia siitä, mitä laki todella pitää sisällään.

Perustuslakivaliokunta on kuitenkin sekä edellisessä että nykyisessä mietinnössään selkeästi todennut, että uudistus ei vaikuta siihen, ketkä ovat oikeutettuja harjoittamaan esimerkiksi poronhoitoa, metsästystä ja kalastusta perinteisillä saamelaisalueilla. Elinkeino-oikeudet määräytyvät edelleenkin niitä koskevien erityislakien perusteella.

Saamelaisvaltuuskunta on saamelaisten edunvalvontaelin. Näin ollen se tulkitsee näitäkin lakeja subjektiivisesta näkökulmasta. Valtuuskunnan piiristä on joskus annettu ymmärtää, että nyt käsiteltävät lait olisivat vain ensi askel esimerkiksi maanomistusoloja ja poronhoitoa koskeville uudelleenjärjestelyille. Mielestäni perustuslakivaliokunnan edellinen ja nykyinen mietintö kuitenkin konkreettisesti osoittavat, että eduskunta ei millään muotoa ole sitoutunut tällaisiin lainsäädäntöhankkeisiin.

Omana mielipiteenäni myös toteaisin, että en usko tulevaisuudessakaan olevan poliittisia edellytyksiä mainituille lainsäädäntöhankkeille, niin herkkä asia tämä Lapissa on. Asia tuli konkreettisen selväksi nykyiselle perustuslakivaliokunnalle sen tehtyä asian johdosta kolmipäiväisen matkan Lappiin.

Ed. Korteniemi: Arvoisa rouva puhemies! Ensiksi haluan lausua julki pahoitteluni siitä, että tämä moneen kertaan jo siirretty asia on taas kerran siirtymässä. Äänestyksiä ei kuulemma tälle päivälle enää ole ja puheet saamme pitää melkein tyhjälle salille. Olisi parasta siirtää tämä asia lopullisesti pois listoilta ja tänne jo kolmatta kertaa kaukaa Lapista tulleet ihmiset voisivat palata silloin tyytyväisinä kotiinsa.

Kun saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevat lait ovat nyt ratkaisevassa käsittelyssä, haluan vielä kerran tuoda esille ne syyt, joiden perusteella olen jo asian aikaisemmissa käsittelyvaiheissa vastustanut näiden lakien hyväksymistä. Perustava ristiriita on alun perin syntynyt siitä, että kun varmasti hyvää tarkoittaen lähdettiin säätämään saamelaisten kulttuuri-itsehallintolakia, ei riittävästi selvitetty, mitä lakien säätäminen saattaa merkitä saamelaisten kotiseutualueella asuvien muiden asukkaiden perusoikeuksien kannalta.

Kun perustuslakivaliokunnan kuulemisissa tällaiset ristiriidat tulivat esille, valiokunta pyrki aivan oikein kirjaamaan mietintöönsä rajauksia, joilla toivottiin voitavan hälventää niitä epäilyjä, joita lakeja kohtaan esiintyi. Valiokuntakäsittelyssä lakiesitykseen saatiin merkittäviä korjauksia edellisessä eduskunnassa. Ne eivät olleet kuitenkaan riittäviä. Perusongelmat jäivät jäljelle. Siitä johtui, että edellisessä eduskunnassa lait jäivät hyväksymättä ja siirtyivät näin uudelle eduskunnalle.

Kun lakeihin ei enää voida tehdä muutoksia, vaan ne on joko hyväksyttävä tai hylättävä, on kysyttävä, onko lakien osalta tullut tällä välillä jotakin sellaista lisävaloa, jonka perusteella lait voitaisiin hyväksyä. Minusta näin ei ole tapahtunut. Päinvastoin hylkäämistä puoltavat näkökohdat ovat saaneet lisätukea.

Kannattaa muistaa, että vasta siinä vaiheessa, kun ilmeni, ettei lakien hyväksyminen sujukaan aivan läpihuutojuttuna, alettiin selittää, ettei tässä ollakaan säätämässä oikeastaan juuri mitään muuta kuin saamelaiskäräjiä koskeva laki. Näin haluttiin hälventää niitä epäilyjä, joita saamelaisten kotiseutualueen muut asukkaat tunsivat. Tosiasiassa hallitusmuodon uusi 51 a § on perustuslain tasoisena mukana, ei se ole mihinkään kadonnut. Siksi pelko lakien myöhemmistä vaikutuksista on yhä jäljellä. Siitähän me edustajat olemme saaneet täällä konkreettisen tiedon monien kirjelmien, lähetystöjen ja jopa mielenosoitustenkin kautta.

Lainasin jo lähetekeskustelussa saamelaisvaltuuskunnan oikeusjaoston puheenjohtaja Esko Aikion puheenvuoroa Inarissa huhtikuussa pidetyssä saamelaiskulttuuriseminaarissa. Toistan vielä, mitä Esko Aikio Lapin Kansa -lehden mukaan sanoi kulttuurihallintolaista: "Tärkeää on muistaa, että laki olisi vasta lähtökohta. Sen tärkein pointti on, että valtion pitää säätää kulttuuri-itsehallintoa tukevia lakeja. Se myös velvoittaa valtiota lainsäätäjänä."

Tuo puheenvuoro on äärimmäisen paljastava. Se kertoo juuri sen, mitä odotettavissa on, jos nämä lait tulevat nyt hyväksytyiksi. Edessä on vaatimuksia juuri sellaisten lakien säätämisestä, jotka koskettavat saamelaisten kotiseutualueella elinkeinojen harjoittamista, poronhoitoa, metsästystä, kalastusta ja maanomistusta. Tietysti tähän voidaan vastata, etteihän sellaisia lakeja ole sitten aikanaan pakko säätää. Ei varmasti olekaan! Mutta siksipä olisikin ollut parempi miettiä jo tässä vaiheessa asiaa kokonaisuutena ja tyytyä säätämään vain se osa ehdotetusta lainsäädännöstä, joka on riidaton. Tarkoitan saamelaiskäräjiä koskevaa lakia.

Kannattaa nimittäin muistaa, että tämän prosessin aikana ei ole millään tavalla haluttu asettaa kyseenalaiseksi sitä, että saamen kielen ja saamelaisen kulttuurin asemaa tulee vahvistaa. Mehän hyväksyimme juuri edellä yksimielisesti perusoikeuksia koskevat säädökset ja siinä yhteydessä myös saamelaisille oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Ei tätä vastustanut täällä eduskunnassa kukaan eikä sitä vastusteta myöskään saamelaisten kotiseutualueen kunnissa. Se on perusoikeus ja sitä kaikki haluavat kunnioittaa. Eikä siinäkään ole mitään huomauttamista, että saamelaisia kuullaan saamelaisaluetta koskevissa laajakantoisissa asioissa. Mutta siihen ei saamelaisalueella asuva muu väestö voi suostua, että yksi väestönosa saisi etuoikeuksia muihin nähden ja alkaisi hallita heitä.

Täältä kaukaa etelästä asioita seuraavilta näyttää jäävän huomaamatta, että saamelaisten kotiseutualueella on asunut vuosisatoja muitakin kuin saamelaisia ja tämä muu väestö on harjoittanut aivan samoja elinkeinoja kuin saamelaisetkin. Kaiken lisäksi suomalaiset ja saamelaiset ovat sekoittuneet avioliittojen kautta niin, että tosiasiassa on enää vaikea ja suorastaan mahdoton sanoa, ketkä kaikki ovat varsinaista alkuperäiskansaa.

Kieli ei voi olla ainoa kriteeri, jolla tämä määritellään. Siksi Suomen Lapissa ajaudutaan mahdottomaan tilanteeseen, jos meillä lähdetään antamaan erityisiä oikeuksia kieleen perustuvan alkuperäiskansamäärityksen perusteella. Ymmärrän oikein hyvin, kuinka loukkaavana esimerkiksi Enontekiön väestön valtaenemmistö kokee sen, että heidän esi-isiensä jälkeen Enontekiölle asumaan asettunut saamelaisväestö pyrkii ottamaan alkuperäiskansan nimityksen ja syrjäyttämään heidät.

Tässä onkin koko tämän lainsäädäntöhankkeen heikko kohta. Ennen lainsäädäntötoimenpiteeseen ryhtymistä olisi pitänyt määritellä tarkemmin kysymys siitä, miten käsitteet "alkuperäiskansa", "saamelainen" ja "lappalainen" määritellään. Jos Suomi kaiken lisäksi aikoo viedä ratifioida Ilon alkuperäiskansasopimuksen, niin kuin ainakin asian aikaisemmissa käsittelyvaiheissa annettiin ymmärtää, ongelmilta ei voida välttyä. Kyllä alkuperäiskansan määrittelyn pitää olla vankemmalla pohjalla kuin nykyinen käytäntö. Tosiasiassa tällä hetkellä, jos lait nyt hyväksytään, jää elämään käsitys, että alkuperäiskansaan kuuluisivat vain ne, jotka voivat tul-

la merkityiksi saamelaiskäräjävaalien vaaliluetteloon. Se riittää, jos määritelmää ei tarvita muuhun kuin saamelaiskäräjien vaaleihin, mutta määrittely on aivan liian kapealla pohjalla, jos sitä aletaan käyttää mainitun Ilon sopimuksen soveltamiseen.

Vaikka lopulta kävisikin niin, että lait tulevat nyt hyväksytyiksi, ei enontekiöläistenkään taistelu ole hukkaan mennyt. Me muistamme kaikki ne vakuuttelut, joilla lakien puoltajat ovat torjuneet näiden lakien vaikutukset oikeuksiin elinkeinojen harjoittamisesta, metsästyksestä, kalastuksesta ja maanomistuksesta. Viimeksihän tätä asiaa vakuutteli täällä perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Häkämies. Toivottavasti vakuuttelut ovat muistissa, kun tulevaa lainsäädäntöä näistä asioista valmistellaan.

Arvoisa puhemies! Katson, että nyt esillä olevat lakiehdotukset olisi tullut valmistella laajemmalta pohjalta ja kuulla riittävästi myös saamelaisten kotiseutualueen muun väestön näkökantoja. Lisäksi olisi pitänyt perusteellisesti selvittää käsite "alkuperäiskansa" ja yksiselitteisesti ilmaista, miten se määritellään ja ketkä tähän alkuperäiskansaan kuuluvat. Näillä perusteilla ehdotan, että lakiehdotukset hylättäisiin.

Ed. T e n n i l ä (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Korteniemi sanoi, että on väärin, että jokin ryhmä saa kieleen perustuvia erioikeuksia. Tämä on todella ällistyttävä kannanotto, kun tietää, miten heikoilla saamen kieli on ollut tässä maassa. 70-luvulla oli vielä se tilanne, että se oli kokonaan kuihtumassa pois, ja vain ne toimenpiteet, jotka sen jälkeen on tehty, ovat saaneet saamen kielen aseman jollekin mallille. Nyt te puhutte siitä, että se on jotenkin erikoisoikeus. Saamelaisilla on toki oikeus omaan kieleensä ja kulttuuriinsa, ja vain siitähän tässä on kysymys. Te väännätte nyt kyllä selvän asian ihan toiseksi. Tällä lailla ei millään tavoin puututa siihen, kuka harjoittaa elinkeinoja pohjoisessa. Ne tulevat olemaan kaikkien oikeuksia jatkossakin. Sitä paitsi te haluaisitte puhua jatkosta ja tulevaisuuden spekulaatioita esittää.

Näyttääkin, että te ette voi näistä laeista löytää mitään semmoista, joka muuttaisi nykytilannetta toiseksi. Jatkossa tulee olemaan poronhoito-, metsästys- ja kalastusoikeus sekä saamelaisilla että suomalaisilla kaikissa pohjoisen kunnissa. Mitään muutosta ei ole tulossa, ja tämä asia pitäisi tehdä hyvin selväksi myös täällä eduskunnassa, kun jatkokäsittelyä täällä tänään tai huomenna sitten äänestyksen muodossa suoritetaan ja ponsilauselmia myös tulee esille.

Sitä paitsi ed. Korteniemelle totean, että lain ovat valmistelleet keskustan ministerit, ja vielä oikein kaksin kappalein heitä on ollut tätä tekemässä.

Ed. T y k k y l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Puutun ed. Korteniemen puheen osaan, joka käsitteli tosiaankin saamen kielen asemaa ja yleensäkin saamelaisten koulutukseen liittyviä perusoikeuksia. Totean, että viime kaudella sivistysvaliokunta ja lähinnä vasemmistoliittolaiset ja sosialidemokraatit ajoivat hyvinkin voimakkaasti saamenkielisten asemaa ja heidän kielensä säilyttämistä. Se olisi hyvä muistaa myöskin ed. Korteniemen, joka oli valiokunnassa mukana käsittelemässä tätä lakia. Sen johdosta on turvattava myöskin vähemmistöille oma kielensä ja kulttuurinsa. Se on merkittävän tärkeä asia.

Mitä tulee sitten Enontekiön väestön mielipiteisiin, niin on erittäin valitettavaa, että ei löydetä yksimielisyyttä joistakin asioista. Olisi mielestäni merkittävää, että Lapissa voitaisiin päästä yksimielisyyteen niin, että koko Lapin kansalla olisi perusoikeudet ja turvattu elämisen mahdollisuus.

Ed. K o r t e n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tennilän väitteeseen sanon, että en millään tavalla sanonut, että voisin jollakin tavalla arvostella kieleen perustuvia etuoikeuksia, vaan että kielen perusteella ei pitäisi antaa muita etuoikeuksia. Tämä oli se sanoma.

Mitä tulee sitten saamen kielen kehittämiseen ja sen vaalimiseen, niin sitä kaikin tavoin haluan edistää. Senhän myöskin puheenvuorossani totesin.

Mitä ed. Tykkyläinen tuossa äsken sanoi edellisestä sivistysvaliokunnasta, niin se pitää paikkaansa. Yhdessä siellä työskentelimme sen hyväksi, että näitä asioita edistetään. Toivoisin, että nyt kun siellä on parastaikaa käsiteltävänä kulttuuri- ja opetustoimen valtionosuusuudistus, joka on leikkaamassa eniten saamelaiskunnilta, että tulette vastustamaan sitä lakia yhdessä meidän kanssamme, jotta voidaan saamen kielen opetusta myöskin koululaitoksessa Enontekiöllä, Utsjoella ja Inarissa hoitaa.

Ed. M a n n i n e n: Arvoisa rouva puhemies! Oikeus- ja sivistysvaltion tunnusmerkkeihin kuuluu, että sen lainsäädännöllä on yleinen

hyväksyttävyys. Se ei kuitenkaan synny vain sillä, että eduskunnan enemmistö asianmukaisessa järjestyksessä on lait hyväksynyt. Lakien tulee yleisten oikeusperiaatteiden ohella vastata myös kansalaisten oikeudentuntoa ja käsitystä oikeasta. Jatkuvasti muuttuva ja kansalaisten oikeuksia entistä enemmän rajoittava lainsäädäntö on valitettavasti monilta osin rapauttanut uskoa myös suomalaiseen oikeusjärjestykseen ja viranomaisiin. Myös viranomaismenettelyllä lienee oma osuutensa asiassa. Lapin osalta erityisesti luonnonsuojelun nimissä tehtyjä sopimuksia ja paikallisten asukkaiden oikeuksia on kavennettu jatkuvasti uusilla toimenpiteillä niin, että kansalaisten usko viranomaisten vakuutteluihin ja tarkoitusperiin on lähes olematon.

Edellä oleva heijastuu myös varmasti niihin mielipiteisiin, jotka koskevat nyt käsiteltävänä olevaa saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevien säännösten ottamista Suomen hallitusmuotoon ja muuhun lainsäädäntöön. Siksi valiokunnan toteamukset siitä, että käsiteltävänä oleva uudistus ei vaikuta siihen, ketkä ovat oikeutettuja harjoittamaan esimerkiksi poronhoitoa, metsästystä ja kalastusta perinteisillä saamelaisalueilla, ei vakuuta saamelaisia saamelaisten kotiseutualueen kunnissa.

Vaikka elinkeino-oikeudet määräytyvät edelleenkin niitä koskevien erityislakien perusteella ja niiden uudelleen järjestämiseen kytkeytyisi erityisen ongelmallisia seikkoja, kuten maanomistusolot ja yksinoikeuskysymykset, niin kiistatonta on kuitenkin se, että tällä uudistuksella raivataan tietä auki ja mahdollisuutta näihin järjestelyihin. Tätä tukee selkeästi Euroopan yhdentymisneuvotteluissa tehty varaus, sekä pyrkimys Ilon alkuperäiskansasopimuksen ratifiointiin. Vaikka ratifiointipyrkimyksiä sinänsä ilman yksinoikeustavoitteita voisi pitää hyväksyttävinä, niin riittävästi ei ole tässä yhteydessä selvitetty sitä, joutuisimmeko tulevaisuudessa pakkotilanteeseen, jolloin päätösvalta asiassa ei enää olekaan kaikilta osin omissa käsissämme. Tästä meillä on jo riittävästi näyttöä Euroopan unionin osalta. Jo yksistään tällä perusteella asia vaatii uudelleenvalmistelua.

Periaatteellisten kysymysten ohella lain sisältö on myös monilta osin epämääräinen. Tällainen on muun muassa saamelaisuuden käsite, joka on toisaalta laaja, mutta toisaalta ei huomioi hallintojärjestelyissä kaikkia eri ryhmiä. On täysin ymmärrettävää, että esimerkiksi Enontekiöllä, jossa monet ei-saamelaiset ovat asuneet todistettavasti jo 1600-luvulta alkaen, ei voida hyväksyä sitä, että 1800-luvulla Norjasta muuttaneet saamelaiset asetettaisiin parempaan asemaan ja heidän oikeuksiensa turvaamiseksi mahdollisesti loukattaisiin vanhemman paikallisen väestön oikeuksia ja etuuksia. Tällaisen mahdollisuuden olemassaolokin herättää luonnollisesti levottomuutta ja vaikeita ristiriitoja väestöryhmien ja yksityisten ihmisten välille.

Olosuhteet Lapissa ovat jo muutoinkin niin vaikeat, ettei tahallisesti aiheutettuja ristiriitoja enää kaivattaisi. Kysymys olisi siis monessa mielessä hypystä tuntemattomuuteen. Toisaalta nykyinenkään olotila ei saamelaisten kannalta ole varmasti tyydyttävä, siksi asian suhteen tarvittaisiin erillinen valmistelu, ja laki saamelaiskäräjistä sinänsä voitaisiin hyväksyä. Koska nämä on kuitenkin kytketty toisiinsa, on tässä tapauksessa viisasta noudattaa vanhaa ohjetta, jonka mukaan parempi tunnettu paha kuin tuntematon hyvä.

Arvoisa puhemies! Edellä olevan perusteella kannatan ed. Korteniemen ehdotusta lakiehdotusten hylkäämisestä.

Ed. T e n n i l ä (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Haluan ed. Manniselle todeta, että kannattaa lukea lakiesitys ja kaikki nämä lakiesitykset, siellä ei ole rivin riviä eikä sanan sanaa siitä, että elinkeinojen oikeus olisi muuttumassa. Yhdestäkään pykälästä ei löydy pienen pientä mainintaa, että tällainen muutos olisi tulossa. Siltä osin keskustelu on ollut hämmästyttävää, suorastaan ällistyttävää. Tässä on tehty tikusta asiaa, eikä ole edes sitä tikkua kuitenkaan ollut olemassa.

Sitten vielä ed. Mannisellekin muistutan, että esityksen esitteli eduskunnalle keskustajohtoinen hallitus ja keskustalainen oikeusministeri oli myös katsomassa, onko juridiikkapuoli kunnossa. Kaiken piti olla kunnossa ja on kunnossa, joten minä ihmettelen taustankin osalta, mikä tämän kritiikin nyt nostattaa. Kyllä ristiriitoja saa aikaan, jos niitä lähtee lietsomaan. Tilanne on pohjoisessa herkkä, mutta juuri sen vuoksi pitäisi suurta vastuullisuutta nyt nimenomaan noudattaa ja puhua totta.

Ed. M a n n i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Itse lain pykälissä ei varmasti tällaisia ole, mutta siellä on todella pitkät perustelut ja taustat, joissa selkeästi ilmoitetaan tietyt tavoitteet ja tämä laki on yksi askel tuolla tavoitetiellä.

Toisaalta, jos tämä ei millään tavalla koske, niin tuntuu kummalliselta, sillä ellen muista väärin, niin viime eduskunnassa, kun asia jätettiin lepäämään, siinä yhteydessä hyväksyttiin, taisi olla ed. Tennilän ponsi, jossa sanottiin, että tämä ei ... (Ed. Tennilä: Ei ollut!) — Jaa ei, mutta oli kuitenkin esillä. Täällä on nytkin ponsia tai lauselmia joissa sanotaan, että tämä ei koske tätä. Jos se ei koske, niin miksi pitää tällainen vakuutus esittää, että se ei koske?

Ed. R a s k : Arvoisa rouva puhemies! Ed. Tennilä on juuri poistumassa, mutta siltä varalta, että hän kehottaa minua lukemaan tämän lain, voin kyllä todeta, että olen sen moneen kertaan perusteluja myöten lukenut.

Laki saamelaisten kulttuuri-itsehallinnosta, lisäyksestä hallitusmuotoon ja muutoksesta kielilakiin on nyt ainoassa käsittelyssä. On todella ikävää, että äänestys laista siirtyy myöhempään ajankohtaan. Me emme lainsäätäjinä ehkä monesti täällä ajattele sitä, että meillä on suuri maa. Enontekiöltä on noin 1 100 kilometriä Helsinkiin, ja ihmiset omien pelkojensa ajamina nyt toistamiseen haluavat olla paikalla, kun heitä koskevista asioista päätetään. Voimme ajatella, jos esimerkiksi lähdemme Helsingistä etelään, niin olemme Varsovassa tai Berliinissä, että olemme Enontekiöllä. Sen vuoksi minusta olisi ollut hyvä, että asia olisi kuitenkin tänään kaikista yhteensattumista huolimatta saatettu päätökseen.

Lepäämässä olevien lakien sisältöä ei ole muutettu kuin yhdeltä ns. tekniseltä osaltaan. Mutta se on todettava, että perustuslakivaliokunta on tehnyt todella hyvää työtä. Perustuslakivaliokunnan mietintö on aivan toinen kuin edellisen eduskunnan aikana. Kaikkein tärkein asia, joka mietinnössä on muutettu, on se, että kun edellisellä kerralla nimenomaisesti perustuslakivaliokunta edellytti, että hallituksen on mahdollisimman pikaisesti poistettava esteet Ilon alkuperäiskansasopimuksen ratifioimiselta, niin tämä ponsi on poistettu.

Mistä se sitten vielä kiikastaa? Täällä edustajat Manninen ja Korteniemi totesivat, että käsite "saamelainen" on kovin huonosti määritelty: "Saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen 1) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai 2) että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa; taikka 3) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa." Mielestäni tämä on kovin avoin ja epämääräinen määritelmä. Tästä yksi käytännön esimerkki.

Eräs äiti tiedusteli lastensa kohtaloa, määritelläänkö heidät saamelaisiksi vai ei, ja hän sai saamelaisvaltuuskunnan vaalilautakunnan sihteeriltä vastauksen, joka minusta jättää paljon kysymysmerkkejä. Tässä todetaan: "Lapsenne ovat äänioikeutettuja saamelaisvaltuuskunnan vaaleissa, kun he ovat saavuttaneet äänioikeusiän ja mikäli he pitävät itseään saamelaisina, koska heidän isänsä on vaalilautakunnan tietojen mukaan oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään." En ole lakimies, mutta olen lakimiehen vaimo, ja minusta tämä lakiteknisestikin kuulostaa kovin epämääräiseltä määritelmältä.

Toinen asia on alkuperäiskansan käsite. On totta, että alueella, esimerkiksi Enontekiöllä aikaisemmin asuneiden jälkeläiset, joita ei kutsuta alkuperäiskansaksi, ovat sinne myöhemmin tulleita saamelaisia. Se ei vastaa minun oikeuskäsitystäni.

Tämän lisäksi olemme juuri hyväksyneet vaatimattomalla nuijan kopautuksella perusoikeusuudistuksen. Se tuntui kovin vaatimattomalta siihen tärkeään asiaan nähden. Tuossa yhteydessä hallitusmuodon 14 §:n 3 momentissa todetaan: "Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla." Tämän me juuri hyväksyimme.

Tässä kiistanalaisessa lakipaketissa samaan perustuslakiin, hallitusmuotoon, ollaan lisäämässä 51 a §. Jotenkin tuntuu sekin erikoiselta, että kun perustuslakia säädettäessä ja siitä puhuttaessakin ollaan hyvin varovaisia ja kunnioitetaan sitä, niin nyt kahdessa eri kohdassa todetaan sama, tämä lähestulkoon asiallisesti sama asia. 51 a § toteaa: "Saamelaisille alkuperäiskansana turvataan saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva kulttuuri-itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään." Asiallisesti kyse on samasta asiasta, oikeudesta kieleen ja kulttuuriin ja sen turvasta. Minusta on erityisen hyvä, kun ed. Tykkyläinen totesi, kuinka sosialidemokraatit ovat olleet ajamassa saamelaisten kielellisiä oikeuksia. Se on hyvä asia ja välttämätöntä.

Mielestäni lainsäädännöllä ei tietoisesti saa aiheuttaa ristiriitoja, ja nyt on näin käymässä. Pelot ovat olemassa. Sitä, kuinka todellisia ne ovat, on vaikea määritellä, mutta ne ovat olemassa. Laki koetaan uhkana, siitä huolimatta että todetaan selvästi, että tällä lailla ei puututa maanomistusolosuhteisiin eikä peruselinkeinoihin. Muutenkaan lain tarkoittama hyvä tahto ei välttämättä toteudu. Esimerkiksi kielilainmuutoskohdassa todetaan saamen kielen käyttämisestä viranomaisessa: "Valtion talousarvioon tulee ottaa määräraha - - kunnille tämän lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten peittämiseksi."

Tänään olen saanut käsiini Inarissa 11.6. päivätyn kahdeksan eri saamelaisjärjestön hätääntyneen viestin siitä, mitä parhaillaan eduskunnassa käsiteltävänä oleva hallituksen esitys peruskoulun opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta merkitsee saamen kielen opetukselle. (Ed. Tennilä: Se on eri juttu!) — Se ei ole ollenkaan eri asia. Se on aivan sama asia. — Saamelaisalueen kunnat menettävät lakiesityksen myötä huomattavan osan opetustoimen valtionosuuksista. Tässä todetaan, että opetushallitus on tehnyt koelaskelmat ja Utsjoen menetys olisi noin 40 prosenttia, Inarin ja Enontekiön reilut 20 prosenttia ja Sodankylän 8 prosenttia. Valtionosuuden menetykset vievät pohjan saamen kielen ja saamenkieliseltä opetukselta ja pakottavat pienten kyläkoulujen lakkauttamiseen. Peruskoulun ala-asteen opetushan on jonkinmoisessa kunnossa, mutta yläasteen ja lukion opetus vielä tarvitsisi kehittämistä. Minusta tämä on nimenomaan sama asia, koska kun perustuslaissa julistuksenomaisesti jotakin sanotaan, niin eihän se riitä, että me vain julistamme, meidän pitää myös käytännössä toimia niin, että ne julistukset toteutuvat.

Olen sitä mieltä, että tämä laki tulisi nyt hylätä ja valmistella uudelleen. Saamelaisalueelta ollaan tosiaan oltu jo useampaan kertaan täällä paikalla, ja he ovat läsnäolollaan aiheuttaneet sen, että hyvin monet kansanedustajista, varsinkin uudet kansanedustajat, jotka eivät edellisessä eduskunnassa olleet lakia käsittelemässä, ovat kyselleet ja kyselleet, mitä tämä tarkoittaa ja mitä tässä pitäisi tehdä.

Minun mielestäni heidän epätietoisuutensa on ymmärrettävää, ja sen tähden ei pitäisi kiirehtiä. Me kansanedustajat vastaamme henkilökohtaisesti omista päätöksistämme, mitä eduskunnassa teemme, omille viiteryhmillemme. Päätöksenteko eduskunnassa ei ole mustavalkoista. Se ei ole vain "kyllä" ja "ei". Kansanedustajilla on myös mahdollisuus harkita, ja sen me äänestystilanteessa tiedämme. Jokainen kansanedustaja tietää, minkälaiset namikat äänestyspaneelissa on, siinä on mahdollisuus myös harkitsemiseen.

Lopuksi haluan todeta, että kun tänä vuonna eletään suvaitsevaisuuden vuotta, niin vaikka tällä lailla olisi kuinka hyvä tarkoitus, kyllä se, mitä se jo nyt on aiheuttanut, ei edistä suvaitsevaisuutta. Valtioneuvosto on asettanut rasismin vastaisen valtuuskunnan, joka huhtikuisessa lausunnossaan toteaa seuraavasti, tämän on allekirjoittanut valtuuskunnan puheenjohtaja Elisabeth Rehn: "Saamelaisille alkuperäiskansana kuuluvan kielen ja kulttuurin turvaamiseen liittyvien ongelmien selvittämiseksi valtiovallan tulisi asettaa toimikunta, jossa kaikki osapuolet ovat riittävästi edustettuina. Toimikunnalle tulisi antaa sellaiset resurssit, että asiantuntijoita kuulemalla ja tarpeellisia katselmuksia suorittamalla voidaan selvittää, minkälaisia toimenpiteitä tarvitaan." Mielestäni nyt olisi hyvä toimia juuri näin.

Ed. M. Pietikäinen: Fru talman! Det borde vara en självklarhet att godkänna lagen om samernas kultur och autonomi. Den är viktig inte bara för samerna själva utan för hela vårt land. En livskraftig samisk kultur och utbredd språkkunskap i de samiska språken berikar Finlands kultur. Jag anser i motsats till riksdagsman Rask att vårt ansvar som riksdagsmän inte enbart gäller våra egna s.k. referensgrupper, utan vi har ett vidare ansvar för hela landet.

Statsmakten har också i många sammanhang betonat betydelsen av en kulturautonomi för samerna.

Saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevan lain hyväksymisen pitäisi olla mielestäni itsestäänselvää. Laki ei ole tärkeä ainoastaan saamelaisille, vaan koko Suomelle. Elinvoimainen saamelaiskulttuuri ja laajalle levinnyt saamen kielen taito rikastuttavat Suomen kulttuuria. Valtiovalta on korostanut tätä seikkaa monissa yhteyksissä, muun muassa hyväksyessään kulttuuripoliittisen selonteon vuonna 1993. Silloin eduskunta totesi seuraavaa: "Saamelaisväestön osalta valtiovallan lähtökohtana on saamelaisten kulttuurin ja kielen turvaaminen kulttuuriautonomian perustalta, jotta saamelaiset voisivat tulevaisuudessakin elää oman identiteettinsä ja elämäntapansa mukaisesti monikielisessä ja monikulttuurisessa yhteiskunnassamme."

Tältä pohjalta meidän on lähdettävä eteenpäin. Eduskunnan sivistysvaliokunta, jossa viime kaudella olin jäsenenä, käsitteli nyt käsittelyssä olevaa lakiehdotusta perusteellisesti. Tässä yhteydessä kuulimme monia asiantuntijoita ja paneuduimme myös muissa yhteyksissä saamelaisten tilanteeseen. Vieraillessamme Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaisalueilla saatoin ainakin omalta osaltani todeta, että olemme Suomessa oikealla tiellä saamelaisten oikeuksien lisäämisessä, esimerkiksi opetuksen saamisessa saamelaisten omalla kielellä. Jonkin aikaahan meillä on voinut suorittaa esimerkiksi ylioppilastutkinnon saamen kielellä. Kehitys Suomessa on kuitenkin paljon jäljessä esimerkiksi Norjan tilanteesta, minkä vuoksi tarvitaan voimakkaita toimenpiteitä.

Mistä tässä lakiesityksessä oikeastaan on kyse? Omien kokemusteni perusteella sekä asiantuntijoiden kuulemisen jälkeen valiokunnassa viime kaudella olen täysin samaa mieltä Anni Siiri Länsmanin kanssa, joka erään lehden mielipidesivulla on minusta erittäin osuvasti kirjoittanut muun muassa seuraavaa: "Tyypillinen esimerkki on lasten päivähoito. Saamelaisalueella ainoastaan parikymmentä lasta voi tällä hetkellä käydä saamenkielisessä päivähoidossa. Vanhemmilta vaaditaan todellista sisukkuutta, lain tuntemusta, kielitieteellistä pohjaa perustella tätä asiaa ja ennen kaikkea kärsivällisyyttä selittää asia uudestaan ja uudestaan eri hallintoelimissä."

Koulumaailmassa saamenkielinen opetus ei ole kunnossa ja kuntien valtionosuusuudistus uhkaa jo näitä vähiä saavutuksia. Tässä asiassa olen ed. Raskin kanssa samaa mieltä. Siteeraan yhä edelleen Anni Siiri Länsmania: "Monin paikoin on jo mahdollista käydä ala-aste saamenkielisessä opetuksessa, mutta yläasteella ja lukiossa on Utsjokea lukuun ottamatta selvästi vaikeampaa. Kyseessä on kuitenkin lähinnä mahdollisuus saamenkieliseen opetukseen eikä se, että opetus jotenkin pohjautuisi saamelaiskulttuuriin tai tukisi sen kehittymistä."

Olen sitä mieltä, että tässä lakiesityksessä on kyse muun muassa päivähoidosta ja koulusta, mutta myös siitä, että sosiaali- ja terveyspalveluissa pitäisi ottaa huomioon saamelaisväestön erityispiirteet, niin kuin esimerkiksi Norjassa jo tehdään. Tämän lakiesityksen yhteydessä meidän on myös pidettävä mielessä kansainväliset sopimukset ja velvoitteet. Lakiesityksen perusteluissa todetaan aivan oikein, että Suomi oli keskeisesti mukana valmistelemassa Ilon alkuperäiskansasopimusta, jonka perusta on molemminpuolisen kunnioituksen ja tasa-arvon periaate. Valitettava tosiasia kuitenkin on, että tätä sopimusta ei ole vielä voitu ratifioida Suomessa, koska Suomen lainsäädännön ei toistaiseksi ole katsottu vastaavan yleissopimuksen määräyksiä.

Myös Euroopan parlamentti on kiinnittänyt huomiota alkuperäiskansoihin ja kehottanut valtioita tunnustamaan alkuperäiskansojen oikeudet.

Saamelaisten kielellistä ja kulttuurista asemaa ei ole turvattu laissa niin kuin maamme suomen- ja ruotsinkielisen väestön. Saamelaiset ovat siis merkittävästi heikommassa asemassa kuin suomen- ja ruotsinkielinen väestöryhmä.

Frågan om vem som skall registreras som same har väckt diskussion och faktiskt i mitt tycke onödiga farhågor. Principen är den riktiga. Den som anses ha samisk identitet skall kunna registreras som same om han fyller vissa kriterier när det gäller ursprung. Här anser jag att individens rättsskydd givetvis är viktigt och att det skall finnas en flexibilitet på den här punkten, men att största tonvikt uttryckligen skall läggas vid individens egen känsla av identitet.

Siis kysymys siitä, voidaanko rekisteröidä saamelaiseksi, on herättänyt keskustelua ja mielestäni tarpeettomia pelkoja. Periaatteena on, että sen, joka katsoo itsellään olevan saamelainen identiteetti, tulee myös voida rekisteröityä saamelaiseksi, jos hän täyttää eräät alkuperää koskevat ehdot. Tässä mielestäni yksilön oikeusturva on tärkeässä asemassa ja suurin huomio on kiinnitettävä nimenomaisesti yksilön identiteettitunteeseen.

Arvoisa puhemies! Minulle laki saamelaisten kulttuuri-itsehallinnosta edustaa kysymystä tärkeistä ihmisoikeuksiin liittyvistä periaatteista. Samalla siinä tunnustetaan saamelaisten parempia jokapäiväisen elämän kieli- ja kulttuuripalveluita koskevien vaatimusten oikeudenmukaisuus.

Ed. Virtanen (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Puhun tässä vaiheessa, kun täytyy lähteä pääministerin kutsuille. Minä kyllä ymmärrän tietysti RKP:n kannalta tulevan tietyn periaatteen, koska mietinnössä lukee, että valiokunta on pitänyt saamelaisia ainoana alkuperäiskansana Suomessa ja siinä ominaisuudessaan ryhmänä, jolla voi olla erityisiä oikeuksia. Jos RKP:n intressien mukaan saadaan todistet-

tua, että saamelaiset ovat ainoa alkuperäiskansa Suomessa, niin mitä sitten suomalaiset ovat? Eli tässä haiskahtaa koko ajan vähän tällainen kummallinen geneettinen ja kielellinen sekasotku.

Minä teen itse väitöskirjaa näistä asioista, eikä totisesti ole ollenkaan todistettu, ketkä ovat alkuperäiskansa Suomessa. Päinvastoin niiden suomalaisten kaltaisia, jotka harrastavat alkuperäisiä nomadielinkeinoja, suomalaisetkin ovat olleet. Eli käsitteet ovat ensinnäkin hyvin sekaisin. Laissa päinvastoin haiskahtaa se periaate, että tällä saataisiin jotenkin suomalaiset luopumaan oikeuksistaan olla alkuperäiskansa. Minä itse väitöskirjassani väitän, että suomalaiset ovat maailman sivistynein alkuperäiskansa. Tietysti eräs minulle sanoi, että kun siellä eduskunnassa olet, niin huomauta, että ehkä suomalaiset eivät ole sivistynein, vaan suomalaiset ovat maailman koulutetuin alkuperäiskansa.

Eli näitten käsitteitten sekoittaminen, halusin tässä puheenvuorossa sanoa, on vähän älytöntä. Minä olen kyllä aina ollut pienten puolella ja olen sitä mieltä, että intiaaneille pitää antaa oikeuksia, myös saamelaisille ja suomalaisille. Toivon rauhaa tässä asiassa.

Ed. K o r t e n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edustajat Rask ja Pietikäinen korostivat puheenvuoroissaan saamen kielen asemasta huolehtimista. Siihen varmasti me kaikki yhdymme. Sitä ei kukaan aseta kyseenalaiseksi. Mutta pelkillä julistuksillahan tämä ei etene, vaan jotta siitä voidaan huolehtia, tarvitaan rahaa. Nyt kuitenkin hallitus on tuonut eduskuntaan esityksen opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuuksista, mikä merkitsee sitä, jos se näin toteutetaan, että esimerkiksi Utsjoki menettää valtionavuistaan 42 prosenttia. Jos näin tapahtuu, niin miten sen jälkeen enää huolehditaan saamen kielen opetuksesta, päivähoidosta ja muista näistä asioista, joihin puheenvuoroissa on viitattu? Meillä on sivistysvaliokunnassa huomenna tämä asia käsittelyssä ja hyvät arvoisat hallituspuolueitten edustajat, puhukaa edustajillenne. Me keskustalaiset olemme torjumassa tällaista esitystä. Puhukaa edustajillenne, että he myös tulisivat turvaamaan käytännössä saamen kielen asemaa.

Ed. T y k k y l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. M. Pietikäisen puheenvuoron johdosta totean, että saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain 26 §:ssä todetaan, että valtion talousarvioon tulee ottaa määräraha valtionavustuksen 14 §:ssä tarkoitetuille kunnille lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten peittämiseksi. Me kaikki täällä tiedämme, että kunnat voivat itse tehdä päätöksiä valtionosuuksien käyttämisestä. Toivoisinkin, että kunnat käyttäisivät tämän rahan niin kuin velvoittaa tämä laki, jota käsiteltiin aikanaan sivistyslakivaliokunnassa, joka antoi myös 26 §:stä lausunnon.

Kun tässä on käyty keskustelua siitä laista, jota käsitellään tällä hetkellä sivistysvaliokunnassa, niin siihen on todettava, että pitää löytää keinoja saamenkielen aseman turvaamiseksi.

Ed. M a n n i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toteaisin ensin ed. Tykkyläisen puheenvuoron johdosta, että jos otetaan tuloista 42 prosenttia pois, on turha puhua, että kunta voi itse päättää. Siellä loppuu sekä suomenkielinen että saamenkielinen opetus hyvin pitkälti.

Pyysin puheenvuoron ed. M. Pietikäisen puheenvuoron johdosta, kun hän totesi, että Euroopan parlamenttikin patistaa Suomea kielikysymyksessä. Toteaisin, että se on kyllä viimeinen instanssi, jolla on varaa Suomea patistaa, jos pitävät paikkansa lehtitiedot, että ministeri Norrback on ilmoittanut, että eduskunnan suuressa valiokunnassakin pitää siirtyä englannin ja ranskan kielen käyttöön. Tässä on kohta kova huoli myöskin suomen kielen asemasta, puhumattakaan ruotsin kielestä, mutta kai ne ruotsalaiset kääntävät teille ne paperit, että te voitte omalla kielellänne asioida.

Ed. T e n n i l ä (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Virtasen vitsailut eduskunnassa on sivuutettu vaieten. Minäkin tekisin niin nytkin, ellei kysymys olisi lakipaketista, jossa rasismi ja nationalismi ovat jo leiskahdelleet. Minä esitän vastalauseeni siitä, että näin vakavilla asioilla leikitään ja vitsejä ja sanaleikkejä tällaisen asian ympärillä harjoitetaan. Nyt ollaan pohjoisessa hyvin vakavan kysymyksen edessä, jossa tosiaankin tunteet kuohuvat. Menestystä vain väitöskirjatyölle, ed. Virtanen! Se tuskin voi olla pelkkiä vitsejä ja saivartelua.

Ed. M. P i e t i k ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vastaukseksi ensin ed. Virtaselle. Mielestäni tässä pitäisi olla nimenomaan sivistyksestä puhe. Siihen kuuluu mielestäni kulttuuriautonomia suomenkielisille, ruotsinkielisille, saamenkielisille, mutta myöskin

muille vähemmistöille. Minusta kulttuuripoliittinen selonteko on tässä hyvä. Siinä on hyviä periaatteita. Toivon, että ed. Virtanen lukee sen sekä myöskin sivistysvaliokunnan mietinnön samasta asiasta. Siinä suuntaukset ja linjanvedot ovat oikeat. Muun muassa romanikielisen väestön asema nostetaan siinä esille.

Edustajille Korteniemi ja Manninen haluan todeta, että mitä tulee opetus- ja kulttuuritoimen uuteen lakiesitykseen, olen kyllä heidän kanssaan tästä samaa mieltä. Toivon itse, että sivistysvaliokunta huomenna vielä voisi pohtia esitystä. Minusta se on raaka esitys. Tässä kärsivät nimenomaan Utsjoki ja saamelaisalueet, jos se menee tässä muodossa läpi, mutta myöskin muut pienet kaksikieliset kunnat. Joissakin kunnissa ruotsin kieli on vähemmistökielenä, joissakin suomen tai saamen kieli. Toivon, että sivistysvaliokunta vielä pohtii, minkälaisia mahdollisuuksia olisi tehdä tähän muutoksia tai ainakin saada painavia, hyviä ponsia aikaan.

Ed. K u r o l a : Arvoisa rouva puhemies! Jokaisella lailla ja säädäntötoimella, mitä tässä salissa tapahtuu, pitäisi olla tietty tarkoitus, joka lienee ilmaistu kaikkein parhaiten hallituksen esityksessä. Käsittelyssä olevien lakien tarkoitusta ja päämääriä on selvitetty jo aikaisemman eduskunnan aikana käsitellyssä esityksessä, jossa todetaan mm.: "Saamelaisilla olisi oikeus vaikuttaa nykyistä laajemmin heitä erityisesti koskevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon." Edelleen: "Säännös loisi puitteet saamelaishallinnon tehtävien ja toimivallan järjestämiseksi lainsäädännössä suhteessa kuntien ja valtion hallintoon." Lähdetään siitä, että todella jotain tässä tapahtuu ja jatkossa tulee muutosta olemassa olevaan tilanteeseen, ja hyvä näin.

Edelleen olen hyvin pitkälle samaa siitä, että jotain on todella tehtävä. Mutta pari asiaa säätämismekanismissa sekä siinä, mihin loppujen lopuksi päädytään, on vaivannut pitkään minua.

Jos ensinnä säätämisjärjestyksestä toteaisin, että uutena kansanedustajana toki seurasin tätä säädäntötoimintaa nimenomaan julkisen sanan välityksellä ja totesin, että aikaisemman eduskunnan puitteissa tätä vaivasi erittäin kova kiire. Sitä ajettiin kuin konsanaan käärmettä pyssyyn. Itse minulla oli tilaisuus käydä sivistysvaliokunnassa kuultavana asiantuntijana. Toteaisin sen, minkä nyt olen itsekin todennut, onko meillä valiokunnan jäsenillä edes aikaa ja tahtoakaan aina kuunnella asiantuntijoita vai onko tärkeämpää edestakaisin juosta muissa tehtävissä.

Silloin esitin pari kysymystä. Se oli oikeastaan se, mitä tuolloin asiantuntijana totesin, kun olin lääninhallituksen asialla Lapista. Kuka on saamelainen? Mitä on kulttuuri?

Mutta edelleen säädäntötyöhön. Sen jälkeen tämä toki meni yli vaalien ja epäilemättä paljolti siitä johtui, että asiasta alettiin todella keskustella ja keskusteluun osallistuivat myös ne, joita tämä koski. Nyt me olemme saaneet tämän osin uusina kansanedustajina eteemme ja joutuneet siihen paneutumaan ja ottamaan kantaa, tosin varmuuden vuoksi jo menettäneinä suurimman osan mahdollisuuksista vaikuttaa ennen kaikkea lain sisältöön. Tässä olisi mielestäni paljonkin korjaamisen varaa. Samoin tämä on otettu hallitusohjelmaan ja todettu yksikantaan, että tämä tulee viedä läpi. Tätä vierastan sikäli, että itse perustuslakivaliokunnan jäsenenä osallistuin Lapin matkalle ja olin tilaisuudessa tavata oman alueeni ihmisiä ja samalla välittää tuntoja valiokunnan jäsenille. Nimenomaan sitä vierastan, että oli jo tavallaan päätetty, että näin tullaan menettelemään, ja sen jälkeen lähdetään hakemaan sitten sitä tietoa tuolta alueelta.

Edelleen tätä on vaivannut myös tietty epämääräisyys, joka liittyy tämän lain ristiriitaisuuksiin. Viittaan tältä osin sen 10 ja 38 §:ään, joissa on aivan selvä ilmeinen ristiriita. Olen puuttunut tähän perustuslakivaliokunnassa ja todennut, että silloin, kun tämä menee yli vaalien ja otetaan uuteen käsittelyyn, se on hyväksyttävä muuttamattomana, ja nyt sitä ollaan nimenomaan muuttamassa. Perustuslakivaliokunnan enemmistö toki otti kantaa, että näkemykset ja ajatukset tulevat ristiriidattomasti ja selvästi julkituoduiksi, ja me uusina sitten näin ollen tiedämme, miten tämä asia on ajateltu ja pitää olla, ja näin ollen se korjaus voidaan teknisesti suorittaa. Itse vastustan tätäkin menettelyä.

Mutta jos sitten menen tähän sisältöön ja siihen, mihin tällä pyritään, niin mielestäni lainsäädännön pitäisi olla todella jotain positiivista ja positiivisia piirteitä antavaa. Niin kuin aikaisemmatkin puheenvuorot ovat osoittaneet, nimenomaan sen alueen edustajien puheenvuoroista on kuultanut läpi, että tällä ei saada aikaan positiivista.

Edelleen tässä yhteydessä toistaisin ne sivistysvaliokunnassa esittämäni kysymykset, kuka onkaan saamelainen ja mitä onkaan kulttuuri. Sitä eivät nuo pykälät yksiselitteisesti kerro, ja niinpä on etsittävä taustaa ja tukea näille mietteille niin oikeuskirjallisuudesta kuin hallituksen esityksen-

tä. Tämä varmasti on yksi seikka, joka ennen kaikkea on herättänyt epäluuloja, syviä ristiriitoja, riitaisuuksiakin Enontekiön alueella. Kun paneutuu aikaisemman hallituksen antamaan esitykseen, siellä hyvin voimakkaasti viitataan Ilon säännöstöön, otetaan kantaa siihen, mitä on kulttuuri, ja ennen kaikkea sieltä löytyy sitten tämä, sanokaamme, eräänlainen peikko, jossa saamelaisten kulttuuriin liitetään kalastus, metsästys ja monet muut asiat. Tämä on ollut omiaan luomaan ristiriitoja.

Mielestäni se ei laisinkaan ole tarkoitus, että hallituksen esityksen perusteluissa, valiokuntamietinnöissä ja vastaavissa joudutaan jatkuvasti selittämään, mikä on ollut tarkoituksena, puhumattakaan jos me tässä tilaisuudessa ajaudumme siihen tilanteeseen, että joudumme erilaisilla ponsilla paikkaamaan. Kuitenkin säädöstaso, josta puhutaan, on perustuslaki ja siihen liittyvät pykälät. Toki muitakin lakeja on. Mutta kyllä olisi oletettava, että nämä olisivat yksiselitteisiä ja selviä ja avautuisivat myös tuon alueen ihmisille. He ovat kerta toisensa jälkeen tulleet tänne linja-autoittain, niin vastustajat, kuin kannattajat tuomaan näkemyksiään, ja ilmeistä yksimielisyyttä ei ole löytynyt. Väitetään, että osa on kiihkomielisiä, ei ymmärrä. Kenen näitä pykäliä täytyy sitten ymmärtää? Meidän ja toki heidänkin, joille me ne säädämme. Näin ollen olisi oletettavaa, että sana "kulttuuri" olisi vihdoinkin selvitetty jo niin perusteellisesti, että tiedettäisiin, mitä siihen liittyy.

Esimerkkinä haluaisin ottaa siitä, mitä kulttuuri-käsite on, kun Finlandia-talo on haluttu peittää uudella materiaalilla ja etsitty sopivaa kivilajia. Inarin kunnan alueelta on löydetty eräs anortosiittiesiintymä, ja sen vaikutuksista näihin asioihin tuolla alueella on sitten taitettu peistä kansainvälisissä tuomioistuimissa. Tämä päätös sisältää lähes sivun kertomuksen siitä, mitä kulttuuri on. Siihen luetaan asioita paljon laajaalaisemmin kuin siihen käsitteeseen, mikä esimerkiksi minulla on kulttuurista. Hyvin voimakkaasti korostan kielellistä, kirjallista ja tällaista kulttuuria. Samoin olemme tänä päivänä ihailleet kauniita saamenasuja täällä Arkadianmäellä. Tämä on sitä perinteistä kulttuuria, miksi minä sen ymmärrän. Mutta sitten kun poiketaan tältä tieltä ja lähdetään metsästykseen, kalastukseen, poronhoitoon, vastaaviin, maanomistusoloihin, toki se vaikuttaa saamelaisuuteen ja elinkeinotoimintaan ja tähän ympäristöön ja luo kokonaisuuden. Se on tietenkin yksi käsite kulttuuria, ja tällä on oikeuskirjallisuudessa ja kansainvälisessä säädöstössä erittäin voimakkaat puolestapuhujat.

Minun näkemykseni onkin, että tässä ollaan tulossa tien päähän, josta tietä lähdetään kulkemaan tiettyyn suuntaan ja sen suunnan tuloksena on Lapin maa. Syntyy alue, joka on itsehallintoalue. En tiedä, rohkenisinko tätä verrata Ahvenanmaahan, onko tällaisia tavoitteita. Mutta niin kuin näkyy, lainauksia siihenkin suuntaan on, että maanomistusoloihin halutaan puuttua.

Silloin kun näihin oloihin halutaan puuttua, sen totesi mm. maaherra Oinaan toimikunta, samalla puututaan voimakkaasti luonnonvaroihin. Mielestäni Lappi on äärettömän rikas luonnonvaroiltaan. Meillä on kultaa, meillä on nikkeliä, meillä on erilaisia mineraaleja myös näillä alueilla, joita tämä lainsäädäntö koskee ja joille itsehallintoa ollaan tuomassa. Näin ollen ajatusleikissä sanalla kulttuuri laaja-alaisessa mielessä päädytään tuloksiin, joka vaikuttaa jokapäiväiseen elinkeinoelämään. Ei pykäläviidakko lainsäädäntöesityksissä vielä tätä tee, mutta mielestäni tässä ollaan avaamassa nimenomaan tietä tähän suuntaan, ja tämä on ollut omiaan herättämään ristiriitoja ja pelkoja.

En malta olla samalla tavalla toteamatta, että Lapin ihminen suhtautuu äärettömän kyynisesti ja epäilevästi siihen toimintaan, mitä täällä tapahtuu. Kemijoen korvausasia, vuosikymmenten taistelu on yksi esimerkki. Valtiovalta ei kyennyt antamaan vastausta noille ihmisille. Menkäämme kaikki itseemme ja tuijottakaamme keskustelua Vuotos-asioista! Ei sekään ole kovin miellyttävä jakso tässä kokonaisuudessa.

Olemme tehneet lukemattomia päätöksiä tuolle alueelle, ja se on melkoinen tilkkutäkki. (Puhuja näyttää karttaa) Mutta kuten huomaatte, tilkkutäkki koko ajan vaalenee eikä loppujen lopuksi etelässä enää olekaan niitä pisteitä. Tämä koskee sitä säädösviidakkoa, joka on luonnonvarojen käytön suhteen tehty.

Te havaitsette, että olemme muodostaneet tällaisia tilkkutäkkejä, ja ne ovat konkreettisia tekijöitä, jotka rajoittavat nimenomaan jotain ihmisen elämään liittyvää. Nyt me olemme lisäämässä tuohon karttaan aivan uuden elementin, henkisen tilkkutäkin, nimenomaan sellaisen, joka rajoittaa henkistä toimintaa. Olemme asettamassa ihmisryhmiä, rohkenisin väittää, veljen veljeä, sisaren sisarta vastaan perhepiirissä ja suvuissa. Sitä on jo havaittu, ja erittäin jyrkät mielipiteet ovat velloneet Arkadianmäellä jopa siinä määrin, että turvapäällikkö on ilmaissut huolensa näistä mietteistä. Tämäkö tämän lainsäädännön

tarkoitus on, että päädymme herättämään ristiriitoja voimakkaasti?

Jos tässä tilanteessa voitaisiin lainsäädäntöä terävöittää, antaa vastauksia entistä selvemmin siihen, kuka on saamelainen, mitä on kulttuuri, nimenomaan laissa, pykälissä, niin että itse kukin tämän asian sieltä löytäisi, niin mielestäni tässä ei olisi mitään epäselvyyttä. Problematiikka, mikä liittyy päivähoitokysymyksiin, kielellisiin kysymyksiin, on aivan oikeutettua kritiikkiä, mutta näin ollen edellytän ilman muuta, että näihin on löydyttävä vastaus laista ja pykälistä. Mutta kun mennään tästä eteenpäin, toivon, että sen jälkeen ei tarvitse enää tyytyä selityksiin ja vastaaviin.

Näin ollen en voi päätyä itse, huolimatta siitä että hallituspuolueen edustajana olen, muuhun kuin että en voi tätä lainsäädäntöä hyväksyä tässä muodossa, koska minulla ei ole minkäänlaista mahdollisuutta tähän puuttua sisällöllisesti parantavassa mielessä. Näin ollen tämä olisi ehdottomasti saatava hylättyä ja lähdettävä tältä pohjalta rakentamaan hieman parannettu painos, joka toisi erittäin hyvät edellytykset yhteistyölle, elämälle ja Lapin kehittämiselle.

Ed. Törnqvist (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kurola kyseli, kuka on saamelainen ja mitä on kulttuuri. Se on veteen piirretty viiva, ainakin sana kulttuuri, koska sillä on jokaiselle meistä oma merkitys. Sitä ei voi yksiselitteisesti määritellä.

Tässä laissa on kyse ihmisoikeuksista, nimenomaan vähemmistön oikeuksista ja tässä tapauksessa saamelaisten oikeuksista. On aivan luonnollista, että enemmistö reagoi ja pelkää menettävänsä jotakin, jos vähemmistön oikeuksia korostetaan. Sen vuoksi ymmärrän, että Lapissa on ristiriitoja.

Tämä ei ole mitään uutta, että Lapissa tällaisia ristiriitoja on. Kun olen täällä niin kauan ollut, muistan 80-luvun alkupuolelta luontaiselinkeinolain, jolloin Lapissa oli hyvin kovia ristiriitoja ja hyvin monenlaisia terveisiä tuli eduskuntaan. Hieman myöhemmin, 90-luvun taitteessa poronhoitolakia käsiteltiin kahdessa eduskunnassa. Se jätettiin lepäämään ensimmäisessä eduskunnassa, joka käsitteli sitä juuri sen vuoksi, että saamelaiset kiistelivät niin paljon keskenään, ettei siitä saanut minkäänlaista tolkkua. Me kävimme Lapissa moneen kertaan. Seuraava eduskunta sen hyväksyi. Kun kävimme sen jälkeen Lapissa, niin hyvä, ettei kaikenlaisia uhkauksia tullut niskaan.

Tässä on nimenomaan kyse vähemmistön oikeuksista. Meidän tehtävämme on suojata vähemmistöä. Koska me olemme olleet valmistelemassa Ilon sopimusta, me emme pysty ratifioimaan sitä ennen kuin muun muassa tämä laki on hoidettu. YK:n yleiskokous päätti jo vuonna 1966 yleissopimuksessaan poliittisista ja kansalaisoikeuksista. Sen Suomi on ratifioinut vuonna 1976 ...

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia, ed. Törnqvist, on kulunut!

Ed. Jansson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kurola kysyi, voiko tätä lakihanketta verrata Ahvenanmaan itsehallintojärjestelmään. En tiedä, palaan siihen mahdollisesti puheenvuorossani. Mutta kerron vain, että kun Ahvenmaalle aikoinaan annettiin itsehallinto, jo yli 70 vuotta sitten, se johti muun muassa siihen, että kaksi johtavassa asemassa olevaa ahvenanmaalaista tuomittiin ja vietiin Sörnäisten kuritushuoneeseen ja säilytettiin siellä varmuudeksi vuoksi. Toivon hartaasti, että tällainen ei toistu.

Ed. Vehkaoja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minun on hieman ihmeteltävä perusteluja, millä ed. Kurola on tehnyt päätöksensä olla tukematta lain hyväksymistä. Tietysti on kovin ihanteellista ajatella, että näin tulee menettelemään aina, kun joku sana lakitekstissä on epämääräisesti määritelty. Mutta jos katsomme olevaa lainsäädäntöä, se on pullollaan näitä samoja ongelmia.

Tässä käytiin moneen kertaan kiinni problematiikkaan, kuka on saamelainen, mitä on kulttuuri. Yhtä hyvin voisi puhua siitä, mikä on sanojen syntyjärjestys. Onko niin, että käytäntö synnyttää sanan ja sitten puolestaan käytäntö taas muovaa sanaa. Jo tällainen ajallinen perspektiivikin puuttuu pohdiskelusta ihan kokonaan, ja minusta tuo puheenvuoro meni enemmän kyllä valitettavasti saivartelun puolelle.

Mutta jos siihen ottaa asiallisemman näkökulman, yrittää sitä tonkia esiin, silloin olisin odottanut, että olisitte vertaillut esimerkiksi suomenruotsalaisten oikeuksia saamelaisille nyt esitettyihin oikeuksiin ja mennyt sitten tässä vertailussa arvioimaan, kumpi on saamassa enemmän.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Louekoski.

Ed. H a s s i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Mielestäni muun muassa ed. Törnqvist osui naulan kantaan siinä, mistä tässä laissa on kysymys, toisin kuin muun muassa ed. Kurola. Kysymys on vähemmistön oikeuksista.

On sinänsä mielenkiintoinen kysymys, ketkä kaikki Suomessa ovat alkuperäiskansoja. Asia, jota ehkä kovinkaan moni ei tiedä, on se, että itämerensuomalaisten kielien, siis muun muassa suomen ja viron muodostaman kieliryhmän, lähin kielisukulainen on saamen kielten ryhmä. Eli me olemme kielellisesti ja todennäköisesti myös kulttuurisesti samaa juurta.

Mielestäni sinänsä on aivan perusteltua nimittää myös suomalaisia alkuperäiskansaksi, koska todennäköisesti suomalaisväestö on syntynyt tänne noin 4 500 vuotta sitten tulleen indoeurooppalaisväestön ja silloin maassa asuneen suomalaisugrilaista kieltä puhuneen väestön sekoituksena, joka geneettisesti on enemmän näiden tulokkaiden kaltainen mutta kielellisesti kantaa enemmän aivan alkuperäisen väestön juurta.

Tosiasia kuitenkin on se, että vielä noin 1 000 vuotta sitten saamelaisväestö asutti lähes koko Suomea rannikkokaistaletta lukuun ottamatta. Eli kun saamelaisväestö on nyt ahdettu niin pieneen osaan Suomea kuin on ja kun esimerkiksi on epäselvää, onko Suomen valtiolla ollut oikeus ottaa haltuunsa perinteiset saamelaisten maa-alueet, niin mielestäni tämän lain hyväksyminen olisi vähintä, mitä nyt voimme tehdä, jos haluamme pitää itseämme sivistyskansana.

Ed. K u r o l a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! On viitattu Ilo-sopimukseen, ja sitä selviteltiinkin, kuka sen on ratifioinut ja mitä sen jälkeen tapahtui. Viittaan vain siihen, että sillä on selvät heijastusvaikutukset välittömästi alkuperäiskansan maanomistussuhteisiin. Mielestäni on jälleen käynyt selville, että me nyt keskustelemme keskenämme, mitä oikeastaan milläkin termillä tarkoitetaan. Mielestäni nimenomaan pykälien tehtävä on antaa siihen vastaus.

Ed. J a n s s o n : Herr talman! Man brukar säga att nivån på ett lands kultur, dess kulturella nivå, framträder kanske bäst när man betraktar hur landet behandlar sina minoriteter. I Europa i dag, med betydligt fler minoriteter än länder och med minoritetsproblem av större och mindre och i många fall mycket stora slag, finns minoritetsproblem i praktiskt taget alla länder utom Island och Portugal. Här har vi inte råd att dessutom öka på spänningarna mellan minoritetsfolk innanför Europa och innanför medlemsländerna här i Europa.

En annan aspekt är självfallet den, som åtminstone jag och mina kolleger i Finlands delegation i Europarådet brukar tillämpa på minoritetsrättigheter, att varje minoritet hela tiden skall ställa högre krav på sin regering än vad någon regering kan uppfylla och göra det på ett civiliserat, anständigt och humant sätt. Det är en ordning som alla ansvarskännande organisationer i Europa eftersträvar. Hittills tyvärr med blandad framgång.

Min valkrets är Åland och där har vi en ordning för minoritetsskyddet, skyddet av befolkningens språk och kultur, som fungerar bra, har fungerat i 70 år och som jag nämnde, fungerar bra på ett sätt som används numera som ett eftersträvansvärt mål i många delar av Europa, t.o.m. utanför Europa.

Själv har jag träffat på oändligt många folk på många platser i Europa, där man säger att språkfrågornas och kulturfrågornas skötsel i Finland är ett mål, som vi kan drömma om men sannolikt aldrig når, och när man dessutom lägger till hur språk- och minoritetsfrågorna är lösta på Åland så framstår dessa mål som ännu mera eftersträvansvärda.

Arvoisa puhemies! Lain lähetekeskustelussa viittasin Ahvenanmaan itsehallintojärjestelmään, sen syntyhistoriaan, kehitykseen ja nykytilanteeseen. Ahvenanmaalaisena olen jopa iloinen, vähän ylpeä siitä, että olen saanut olla mukana säätämässä saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevaa lakia.

Kun tilanne melkein täsmälleen 73 vuotta sitten Ahvenanmaalla muistutti melko paljon tämän päivän tilannetta Lapissa, siis alueella, josta nyt puhumme, sopinee kertoa se, että maamme silloinen pääministeri, ulkoministeri ja myös sotaministeri varmuuden vuoksi ilmeisesti kävivät Ahvenanmaalla selittämässä, miten hyvä silloinen Ahvenanmaan ensimmäinen itsehallintolaki olikaan. Laki oli tosin syntynyt ilman ahvenanmaalaisten myötävaikutusta ahvenanmaalaisten sitä koskaan pyytämättä, ja sitä markkinoitiin esimerkillisen kömpelösti. Se oli siihen aikaan.

Yhtä paljon kuin silloin oltiin epäluuloisia, siis Ahvenanmaalla, koko itsehallintojärjestelmää kohtaan, pidämme itsehallintojärjestelmästämme tänään, kun jo kolmas Ahvenanmaan itsehallintolaki on syntynyt, nähnyt päivänvalon, eli se, joka melkein vastaavanlaisissa olosuhteissa hyväksyttiin neljä vuotta sitten. Koska sekin, Ahve-

nanmaan itsehallintolaki, oli äänestetty lepäämään perustuslain mukaisesti yli silloisten vaalien ja hyväksyttiin vaalien jälkeen suurella enemmistöllä, toivon hartaasti, että nyt voimme menetellä samalla tavalla tämänkin lain suhteen. Toivon siis kaikkinaisen itsehallintojärjestelmän kannattajana epäluulojen pienenevän, luottamuksen kasvavan ja sitä, että kansat voisivat elää suvaitsevaisuudessa yhdessä, mistä on jo puhuttu paljon aikaisemminkin tänään.

Tämä on identiteettiä säilyttävä laki eikä mikään esineoikeudellinen normisto. On aika tärkeää pitää mielessä, että näin on. Olen myös sitä mieltä, että hallitus toimisi viisaasti, jos tätä lakia markkinoitaisiin vähän fiksummin kuin Ahvenenmaan itsehallintolakia aikoinaan, seurauksena muun muassa se, että kaksi herraa joutui kuritushuoneeseen, ja että tämä markkinointi tapahtuisi heidän kielellään ja heidän ehdoillaan, joille se on tarkoitettu.

Euroopan vähemmistöongelmien haavoittamissa maissa emme tarvitse lisää ongelmia vaan suvaitsevaisuutta ja tulevaisuudenuskoa. Lakia on luettava ihan niin kuin se on kirjoitettu ja sovellettava harkitusti ja ystävällisesti. Nimittäin tällaiseen lakiin on olemassa objektiiviset perustelut, kuten kansainvälisessä oikeudessa sanotaan. Kun vain lain soveltaminen on ystävällistä, Suomi täyttää Euroopan vähemmistönormit ja voi esiintyä jopa esimerkkinä siinä, miten vähemmistöasioita hoidetaan.

Ed. I t ä l ä : Arvoisa puhemies! Käsittelyssä oleva laki saamelaisten kulttuuri-itsehallinnosta ei mielestäni ole teknisesti paras mahdollinen. Toki sen päämäärät ovat hyviä ja kannatettavia, mutta hämmennystä ja eripuraa on syntynyt siitä, vaikutetaanko tällä lailla saamelaisalueiden elinkeino-oikeuksiin. Se on jo keskustelussa moneen kertaan tullut esiin.

Erityisesti Lapissa on syntynyt epäilyksiä ainakin siitä, että laki olisi ensimmäinen askel kohti elinkeino-oikeuksien muuttamista saamelaisalueella. Eräs syy näihin epäilyihin varmastikin on jo mainittu Ilon sopimus, jonka Suomi on allekirjoittanut. Siinä sopimuksessa puhutaan alkuperäiskansojen oikeudesta maahan ja elinkeinoihin. Käymättä tarkemmin tuota sopimusta enää läpi voin vain todeta, että tähän lakiin liittyvät epäluulot ovat turhia, sillä lailla ei todellakaan puututa elinkeino-oikeuksiin saamelaisalueella. Jotta voitaisiin vielä vahvistaa asiaa ja poistaa tai ainakin vähentää epäluuloja lakia kohtaan, ehdotan, arvoisa puhemies, että perusteluissa lausutaan siten kuin nimelläni kirjallisesti jaetussa esityksessä ehdotetaan, kuitenkin siten muutettuna, että perustelulausumaehdotus kuuluisi seuraavasti:

"Eduskunta toteaa, ettei uudistus merkitse muutosta siihen, ketkä saavat harjoittaa poronhoitoa, metsästystä, kalastusta tai muitakaan elinkeinoja perinteisillä saamelaisalueilla."

Ed. K a r p i o (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Itälän puheenvuoron johdosta haluan todeta, että lakiehdotuksen valmistelussa on todellakin paljon toivomisen varaa. Se on lakiteknisesti vielä ristiriitainen. Se ei ole tasapuolinen eikä oikeudenmukainen kaikkia lappilaisia kohtaan. Samoin käsite "saamelaisuus" ei yksiselitteisesti ilmene lakiehdotuksesta. Samoin sana "kulttuuri" on tulkinnanvarainen. Tämän vuoksi on todettava, että ehdotus ponneksi, jossa lähdetään siitä, ettei laki koske perinteisillä saamelaisalueilla harjoitettavaa elinkeinoa, on hyvin kannatettava.

Ed. T e n n i l ä : Herra puhemies! Kannatan ed. Itälän perustelulausumaehdotusta.

Herra puhemies! Saamelaisten kieli ja kulttuuri olivat välillä jo kokonaan häviämässä. Parin viime vuosikymmenen aikana on onneksi kuitenkin tehty ratkaisuja, joilla saamelaisten asemaa on saatu parannetuksi. Monien myönteisten säädösten käytännön toteutusta on kuitenkin vaivannut muistakin yhteyksistä tuttu vitsaus: liian niukat rahavarat. Näin on ollut saamelaisvaltuuskunnan työnkin osalta, joka on ollut tärkeä elin saamelaisten etujen ajamisessa. Näin on ollut myös saamelaislasten käyttöön tulevan oppimateriaalin tuottamisessa. Nyt on sitten tulossa uusia leikkauspäätöksiä koulutuksen järjestämiseen. Se tietysti vaikuttaa kaikkein voimakkaimmin köyhissä pohjoisen kunnissa, jos lait menevät läpi.

Mitä nyt käsillä olevaan lakiehdotukseen tulee, se ei merkitse mitään oleellista muutosta. Oikeastaan oleellinen muutos on vain se, että saamelaisten itsensä valitsema edunvalvontaelin saamelaisvaltuuskunta muuttuu saamelaiskäräjiksi. Saamelaisten kannalta on kuitenkin myönteistä se, että säädöstasoksi tulee perustuslaki.

Käsittelyssä olevilla laeilla ei ole mitään vaikutusta Ylä-Lapissa eli siis Enontekiöllä, Utsjoella ja Inarissa asuvien suomalaisten elinkeinooikeuksiin, ei mitään. Tämän pitäisi nyt olla pikkuhiljaa kaikille selvää. Se onkin niille selvää, jotka ovat oikealla tavalla halunneet lukea sen,

mitä lakitekstissä sanotaan. (Ed. Aittoniemi: Ei tässä vaiheessa!) — Joka on lukenut lakitekstin, ei löydä sieltä yhtään sanaa puhumattakaan, että löytyisi jokin rivi, joka edes viittaisi siihen, että elinkeino-oikeus on menossa. (Eduskunnasta: Perustelut!) — Perustelut. Lait luetaan ja lait lähtevät presidentin vahvistettavaksi eikä mikään muu. Näin se on, edustajat. (Ed. Aittoniemi: Entä ponnet?) — Ponnet velvoittavat tietysti sen minkä velvoittavat. Näinkin on tietysti. Mutta lait lähtevät vahvistettavaksi ja lait menevät niihin elimiin, joissa lakeja tulkitaan.

Koko jupakka on minusta yhtä väärinkäsitystä ja sotkua, jonka väärinkäsitysten sarjan ja sotkun synnyttämisessä joillakuilla on myös osuutensa. Nämä jotkut ovat niitä, jotka ovat tahallaan halunneet nostattaa nyt vastakkainasetteluja ja tunnekuohua. Tällä väärällä vastakkainasettelulla on aiheutettu vahinkoa pohjoisessa, ja suurin vahinko on minusta se, että sillä on viety huomiota pois oleellisesta todellisesta ongelmasta, joka niin Enontekiöllä, Utsjoella kuin Inarissakin ja myös muualla Lapissa on suurtyöttömyys. Se kolhii Lapissa niin saamelaisia kuin myös suomalaisia. Näiden molempien porukoiden pitäisi olla yhteisessä rintamassa, mutta nyt on lyöty kiilaa väliin ja näin on saatu huomio pois olennaisesta epäolennaiseen väärien tietojen levittämisen seurauksena. Minä väitän kaiken lopuksi tältä osin, että juuri tämä suurtyöttömyyden luoma syvä tyytymättömyys ja turhautuneisuuskin on syy siihen, että tällainen liekki leimahti, vaikka aihetta siihen ei ole olemassa.

Pohjoisen Lapissa on ollut tilaa sekä saamelaisille että suomalaisille elää rinnatusten hyvässä yhteishengessä harjoittaen poronhoitoa, kalastusta, metsästystä ja muita elinkeinoja. Tilaa on ollut riittämiin ja tilaa on riittämiin näille molemmille ryhmille elää rinnakkain siten, että molempien oikeudet huomioidaan. Näin on ollut ja näin on jatkossakin. Tässä on ihan turhaa pelottelua nyt harjoitettu ja myös selvää väärän tiedon levittämistä, joka valitettavasti saa vahinkoa aikaan, koska eivät jossain Enontekiöllä ihmiset näitä lakeja ole käsiinsä saaneet. He ovat kuulopuheiden ja tiedonvälityksen varassa ottaessaan itse kantaa.

Minä olen keskustellut oikein monien pohjoisten ihmisten kanssa ja olen kysynyt, missä kohtaa tässä laissa ovat ne pykälät, joita te kritisoitte. Tässä vaiheessa on tullut vastaus, että näin on sanottu, että siellä on. Näinhän aina yleensä voidaan synnyttää ristiriitaa vaikeuksissa olevien ihmisten välillä, jos siihen todella pyritään. Nyt on lyöty kiila saamelaisten ja suomalaisten väliin ja nostatettu heitä toisiaan vastaan. Pidän sitä varsin vastuuttomana toimintana, sillä tässä ollaan hyvin herkillä alueilla, sillä yhtäältä on äkkiä ilmassa rasismia, johon vastaus on aina nationalismi. Minä pidän hyvin vaarallisena tällaista tiettyä pelaamista, joka tämän lakipaketin yhteydessä alkoi ennen eduskuntavaaleja. Että se alkoi ennen eduskuntavaaleja, sen jokainen poliitikko varmaan ymmärtää, miksi juuri silloin.

Jotta mitään väärää käsitystä tästä laista ja lakipaketista ei voida enää tietoon saattaa, on erittäin hyvä, että tämä perustelulausumaesitys on tehty. Toivon todella kovasti myös sitä, että se täällä suurella enemmistöllä hyväksytään, koska kun eduskunnan kantana Lapissa tietoon saatetaan, että poronhoito, kalastus ja metsästys ja muut elinkeinot ovat jatkossa sekä saamelaisten että suomalaisten oikeuksia Ylä-Lapissa, niin eihän siinä ole enää kenelläkään spekuloinnin mahdollisuutta. Sitten se asia on selvä.

Haluan vielä senkin todeta täältä puhujakorokkeelta, että käsittelyssä oleva laki ei muuta myöskään maanomistusta pohjoisessa. Tältä osin kritiikin kärki on muualla kuin niissä suomalaisissa, jotka ovat arvostelua esittäneet. Maanomistuksen osaltahan on olemassa vaatimuksia siitä, että valtion maita pitäisi jakaa Lapissa Lapin kylille. Minä en sitä esitystä kannata enkä pidä mitenkään edes mahdollisena sellaisen ratkaisun toteuttamista. Ylä-Lapissa on totuttu elämään siten, että maankäyttöoikeus on valtion mailla yhtäläinen. Minä lähden siitä, että ne maat pidetään myös valtion omistuksessa jatkossakin. Se on parasta kaikille. Olen hyvin tietoinen siitä, että saamelaisten suuri enemmistö on tällä samalla kannalla.

Arvoisa puhemies! Täällä on käytetty EU-jäsenyyttämme pelottelumielessä. On vihjailtu, että Euroopan unioni tulee määräämään sen, kuka EU-Suomen Enontekiöllä, Utsjoella ja Inarissa voi jatkossa poronhoitoa harjoittaa. Minä olen tässä salissa äänestänyt EU-jäsenyyttämme vastaan ja vastustan vakaumuksellisesti Suomen EU-integraation syventämistä myös jatkossa. Mutta en minä mihinkään kehtaisi mennä selittämään, vielä vähemmän väittämään, vaikka miten paljon EU:ta kritisoinkin, että Euroopan unioni jatkossa muka päättäisi siitä, kuka Suomessa ja milläkin alueella poronhoitoa harjoittaa. Kyllä se on jo äärimmilleen vietyä liioittelua. EU kaventaa suomalaista päätäntää, mutta tällaiset väitteet ovat todella jo äärimmilleen vietyä

liioittelua ja väärän tiedon levittämistä. Kyllä ne päätökset tullaan jatkossakin tekemään tässä salissa elinkeino-oikeuden osalta. Eihän siihen mitään muuta paikkaa ole olemassa.

Kannattaa muistaa myös se, että kun puhutaan siitä, kuka voi harjoittaa poronhoitoa tai metsästystä tai kalastusta, nehän ovat perustuslakikysymyksiä myös. Eihän niitä voida ottaa keneltäkään pois. Joka tuntee esimerkiksi poronhoitotilanteen, ei lähtisi tosissaan esittämään edes sellaista väitettä, että poronhoito-oikeus on menossa saamelaisille. Jos te tunnette, arvoisat kansanedustajat, tämän asian, te tiedätte silloin, että poronhoitoalueen osalta painopiste on ihan jossakin muualla kuin Utsjoella, Enontekiöllä ja Inarissa. Sehän on siellä keskisessä Lapissa, eikä siellä asu yhtään ainutta saamelaista, joka poronhoitoa harjoittaisi, eli siellä on vain suomalaiset, jotka ovat poronhoidossa kiinni. Miten heiltä voitaisiin ottaa tämä oikeus pois? Lopetettaisiinko poronhoito kokonaan pääosassa poronhoitoaluetta? Sitäkö te väitätte?

Ed. Ala-Nissilä merkitään läsnä olevaksi.

Ed. R a s k (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tennilä on siinä aivan oikeassa, että suurtyöttömyys on todellakin se olennaisin asia, joka eniten pohjoista ja koko Suomeakin rassaa. Poronhoidosta on se todettava, että pohjoisessa porokarja on tällä hetkellä kovin suuri. Siellä on enemmän poroja kuin suomalaisia ja saamelaisia yhteensä eli perinteisen elinkeinon, poronhoidon, harjoittaminen on uhattuna sen tähden, että porokarjaa on niin paljon. Se on yhteinen ongelma, johon pohjoisessa pitäisi yhdessä niin suomalaisten kuin saamelaistenkin puuttua.

Jotenkin minusta tuntui kohtuuttomalta se, että ed. Tennilä täällä syyttää väärän tiedon levittämisestä ja lietsonnasta. Minulla on henkilökohtaisesti tuoreessa muistissa vaalien ajoilta tietoja siitä, kuinka niitä, jotka olivat tässä asiassa eri mieltä pohjoisessa, on rasisteiksi haukuttu. Se ei ole ollut kovin mukavaa, koska mielestäni tässä kysymyksessä ainakaan omalta kohdaltani en millään tahdo saada rasistin leimaa, koska minusta se on kohtuutonta. Mielestäni Lapissa tulee olla tilaa elää niin suomalaisille kuin saamelaisillekin, aivan niin kuin ed. Tenniläkin sanoi. Se, että me tällaisiin henkilökohtaisuuksiin menemme, minusta on väärin ja myös kohtuutonta.

Ed. K o r t e n i e m i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! On tietenkin hyvä asia, että tunnettu kansankiihottaja Tennilä tällä kertaa rauhoittaa ihmisiä. Hän sanoi äsken, että tässä laissa ei ole mitään, mikä antaisi perusteita näihin ennakkoluuloihin ja epäilyksiin, mitä tässä on esiintynyt. Sitten hän jatkoksi kannattaa perustelulausumaa, jossa kuitenkin tämmöisiä varauksia esitetään. Miksi tarvitaan varauksia, jos kerran mitään syitä ennakkoluuloihin ei ole olemassa?

Ristiriidat eivät lähteneet tästä salista, vaan kyllä ne tulivat saamelaisten kotiseutualueelta. Ed. Raskin tavoin ihmettelen sitä, että ed. Tennilä pyrkii leimaamaan toisia kansanedustajiakin. Sellaisen kuvan hänen puheestaan sai. Meistä lappilaisista kansanedustajista kahdeksasta peräti viisi on vastaan näitä lakeja. Me olemme tarkkaan tutustuneet näihin lakeihin ja kuunnelleet oman alueemme ihmisiä. Tältä pohjalta olemme päätyneet tällaiseen ratkaisuun.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tästä tulee varsin lyhyt vastauspuheenvuoro. Totean ed. Tennilälle, kun hän sanoi saksalaisten puuttumisesta elinkeinon harjoittamiseen Lapissa, että saksalaisilla on tänä päivänä Euroopan unionin sisäisen elinkeinon harjoittamisen vapauden kautta mahdollisuus tulla Lappiin perustamaan porotila ja harjoittaa siellä porotaloutta. Ed. Tennilä ei ehkä tiennyt tätä, joten tiedoksi. Tässä vaiheessa on jo hyvä tietää se.

Ed. H. K o s k i n e n (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! On aivan selvää, että edellisten valtiopäivien aikana valmisteltu lakipaketti koskien saamelaisten asioita on joltain osin vähintäänkin puutteellinen. Sitä osoittaa mm. Inarissa, Utsjoella ja Enontekiöllä käyty ja käytävä keskustelu lain vaikutuksista alueen väestölle ja eri väestöryhmien kesken. Puutteellisuutta osoittaa mielestäni myös tosiasia, että laille esitetään saatteeksi perustelulausumaa asioiden selkeyttämiseksi.

Ed. Itälän perustelulausumaehdotus ed. Tennilän kannattamana on mielestäni oikein. Toivottavasti se rauhoittaa saamelaisten ja muiden lappilaisten tunteita sekä saa tilanteen mahdolliseksi rakentavalle yhteistyölle.

Ed. T e n n i l ä (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minusta tämä perustelulausuma tarvitaan vain yhteen tarkoitukseen, siihen, että mi-

tään tilaa väärinkäsityksille tai väärän tiedon levittämiselle ei enää jää. Ei mihinkään muuhun sitä tarvita. Tässä laissa on kaikki selvää, mutta kun spekulaatiota on harjoitettu ja vääriä käsityksiä on myös olemassa, tehdään eduskunnan päätös, jonka jälkeen ei ole enää mitään mahdollisuutta ymmärtää väärin tai olla ymmärtävinään väärin, niin kuin luulen joidenkin nyt tekevän.

Ed. Korteniemelle toteaisin vielä, että tämän lakipaketin on valmistellut kaksi keskustalaista ministeriä. (Ed. Manninen: Se ei meitä heilauta, vaikka olisi ollut kolme!) Tunnetteko tämän puolen asiasta? Todennäköisesti tunnette, mutta sekään nyt ei hidasta vauhtia näköjään.

Ed. Aittoniemelle toteaisin sen, että Lappiin ei voi kukaan tulla porotoimintaa harjoittamaan ohi paliskunnan päätöksen. Se on paliskunnan käsissä.

Ed. V i r t a n e n : Arvoisa puhemies ja arvoisat läsnäolijat! Olin vähällä myöhästyä, koska oli pääministerin vastaanotto aurinkoisessa paikassa.

Minä noin pari viikkoa sitten törmäsin tähän asiaan. Ensinnäkin minusta tuntuu aika kohtuuttomalta, että meitä on täällä yli 80 uutta kansanedustajaa, joiden periaatteessa pitää lähes tietämättöminä päättää edellisen hallituksen tekemistä jutuista, tekemistä laeista, tekemistä perustuslaeista. Tämä "perustus" kuulostaa erittäin vaaralliselta.

Minä itse noin parikymmentä vuotta rampattuani Lapissa ja Lapassa, ovatko ne nyt lappalaisia ja lappilaisia kummatkin, olen kokenut aikamoisia jatkuvia ristiriitoja ja ennakkoluuloja jopa näitten omien etnisten vähemmistöjen sisällä. Ehkä se antaa väärän kuvan, jos minä sanon, että eräs koltta on erittäin hyvä ystäväni, mutta on myös Inarin ja tunturisaamelaisissa ystäviä.

Se, kun minä asetin kyseenalaiseksi tiettyjä asioita, johti siihen muutama päivä sitten, että kummaltakin puolelta minut on leimattu lähinnä rasistiksi. Aikanaan minä olin antisemitisti, kun minä vastustin jotain teurastusta. Nyt minusta on tehty nopeasti rasisti, vaikka niin kuin viittasin äsken, teen väitöskirjaani suomalais-ugrilaisesta mielestä, kielestä ja luonnonyhteydestä. Minun käsittääkseni suomalais-ugrilaisuuteen, kun minä katselen maailmalla mitä tahansa juttuja, kuuluu myös saamelaisuus. Aikoinaan suomalais-ugrilaisuudesta aluksi erosivat samojediheimot, sitten kaikki uralinsuomalaiset tai uralin ugrilais-suomalaiset, sitten on tietysti unkarilaisia ja eestiläisiä ja muita vastaavia, kuurinmaalaisia ja kaikkia näitä pieniä kansoja, vepsäläisiä ja mitä tahansa niitä onkaan.

Se, mitä minä halusin tuoda esiin, oli, että suomalaiset, suomalais-ugrilaiset heimot, ovat luoneet yllättävää sivistystä. Voisin melkein puhua omasta isästäni, joka on aina ollut aika vieraassa paikassa ollessaan tässä oravanpyöräyhteiskunnassa. Tuntuu kohtuuttomalta väittää sitä, mitä tässä lukee, että "ainoana alkuperäiskansana Suomessa on saamelaiset". Minä en ollenkaan tarkoita, että tämä väite, mitä sanoin on rasistinen. Minulla on vahva tunne kielellisestä ja muusta vastaavasta yhteydestä.

Tätä on verrattu jopa geneettiseen juttuun. Viime aikoinahan on väitetty, että suomalaisilla on niin paljon länsigeenejä, ettemme ollekaan mitään mongoleja tai mongoloideja, se tästä nyt vielä puuttuisi. Mutta ei ole kuin muutama kymmenen vuotta, kun intiaaneja — jos tiedätte intiaanit, Pertti Virtarannalta on iso kirja olemassa, tutustukaa siihen — pidettiin eri rotuna, vaikka heitä on aika paljon, mongoleina ja jostakin idästä tulleina ja muuta vastaavaa. Nyt on päädytty siihen, että intiaaneilla on niin kummia geenejä, ettei niitä voi määritellä. Samoin tässä geneettisesti on melkein käynyt suomalaisille, suomalaiset omaavat semmoisia geenejä, suomalaiset ja saamelaiset. Huomatkaa ettei saamelaisillakaan ole mitään mongoli- tai mongoloidigeenejä todettu, vaan jotain hämmästyttävää erilaisuutta verrattuna mihinkään muuhun.

Tietysti on aika kaukana ruveta puhumaan intiaaneista, suomalaisista ja saamelaisista samaan aikaan, mutta ehkä siinä oli eri asia, kun silloin joskus lännessä luki kapakan ovella Pääsy kielletty intiaaneilta ja suomalaisilta. Se ei todellakaan tarkoittanut sitä, että pääsy kielletty intiaaneilta ja irlantilaisilta, vaan tosiaan siinä luki suomalaisilta. Nämä tämän kaltaiset asiat, kun mennään jonnekin alkuperäisyyteen, ovat totta ja se, mikä tässä on hämärää, on että minä en haluaisi hyväksyä keskeneräistä perustuslakia. Minä en ihmisenä voi kestää tavallaan sitä, jos asetan kyseenalaiseksi sen, että en tiedä jostain tarpeeksi. Minä tiedän suomalaisesta kapulakielestä, minä tiedän kaikella kunnioituksella herra puhemiestä kohtaan, myös suomalaisten lainkäyttäjien väärinkäytöksistä yllättävän paljon. Minulle tulee semmoinen käsittämätön olo, että jos minä painan nappia, niin minä haluan tietää, mutta jos minä haluan tietää ja kysyä, niin on kohtuutonta, että heti leimataan, heti löytyy jo-

tain tämmöisiä, voisiko sanoa, pohjoisen politiikan ihmisiä.

Minä olen joskus ajatellut, mikä on tämmöinen suomalainen kansanrintama. Ennen kaikkea suomalainen kansanrintama on pohjoisessa käytetty poliittinen tapa. Juuri sen takia meidän äärivasemmistomme, stalinistis-taistolainen ja keskustalainen äärioikeisto ovat pärjänneet hyvin pohjoisessa. Heidän tapansa ei ole ollut rauhaa rakentava, sovitteleva tai sovittava, vaan juuri siellä äänistä on tapeltu "Esko-Juhani-menetelmällä", eli kaikki inhimillinen keskustelu on lähinnä leimattu molemmille puolille jonkinlaiseksi fasismiksi. Silti minä väitän, että se kaamospolitiikka, joku tämmöinen pelaaminen pelkästään hämärän rajamailla, kaiken mustavalkoistaminen tässä asiassa on kaikista väärin asia, mitä voi olla.

Jos tämä laki hyväksytään tai jos tämä hylätään, minä toivon, että tämä ei kummallakaan puolella johda maaherra Pokan sanoin mihinkään kriminaalien yltiöpäiseen verijuhlaan. Tämä nyt ei ollut ihan Pokan sanoin enää!

Minä itse tunnen, että Eurooppaan mennessä suomalaiset alkuperäiskansana tulevat viemään Eurooppaan jotain mieletöntä juttua, ja minä olen aina kokenut pohjoisessa tämän saman yhteyden. Minä kunnioitan erittäin paljon sitä tyylikkyyttä ja sitä kaikkea, mitä saamelaiset ovat. Ja minä toivon, että me saisimme semmoisen perustuslain, kaiken näköisiä hienoja asioita, että tämmöinen yhteys korostuisi maailmalla.

Minä luultavasti tulen äänestämään "tyhjää", mutta se on aktiivinen "tyhjä". Minulle kuitenkin selitettiin, että "tyhjä" tässä tarkoittaa melkein kuin "tyhjaa" eli että se on myönteinen. Koska kyse on perustuslaista, niin voi olla, että minä äänestän vastaan. Koska minä olen älyttömän positiivinen ja myönteinen ihminen, se tuntuu minusta erittäin raskaalta varsinkin, koska minä olen aina pienten ja sorrettujen puolella. Minä en osaa vieläkään sanoa, mitä minä teen, koska tämä on sinne perjantaihin, pitkälle perjantaille, siirretty tässä mielessä. Mutta minä toivon, että ehkä puheenvuoro näin ihmisenä enemmänkin kuin minään pohjoisen poliitikkona koskettaisi joitakin teistä siinä, että vaikka joku nyt sitten ei niin kauheasti taputtaisi niin sanotusti huonosti muodostellun tai muotoutetun lain perään, niin ei se tarkoita sitä, että se olisi rasismia. Päinvastoin minusta tuntuu, että voi olla, että tämä porsaanreikäisyys, sianaukkoisuus, tässä saattaa mahdollistaa vanhojen katkeruuksien, joita te toki itsekin tunnistatte ja tunnustatte olevan olemassa, esiin tulemisen. Ugh, olen puhunut.

Ed. S u h o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Virtanen mielenkiintoisella tavalla pohdiskeli tästä näkökulmasta tätä asiaa ja tavallaan todisti, että tämän lain yhteydessä on puhuttu paljon enemmän siitä, mitä tämän lain luullaan olevan tai mitä siinä ei ole, kuin siitä mitä siinä on. Minusta olisi äärettömän tärkeätä erottaa, mitä laki faktisesti on ja mitä sen luullaan, pelätään tai toivotaan olevan. Tässä laissa saamelaisten toiveet ehkä menevät hieman yli ajatellen sitä, mihin se johtaa aikanaan. Mutta toisen osapuolen pelot menevät samalla tavalla yli, koska he pelkäävät, että se jo sinällään sisältää tapahtuman, jota he pelkäävät.

Minusta lainsäädäntötyössä ei riitä perusteluksi "ne luulevat" tai "ne pelkäävät". Nyt kun ulkoparlamentaariset voimat yhä enemmän ottavat valtaa eduskunnassa välillisesti, meidän pitäisi eduskunnassa aika tarkkaan pitää huolta siitä, että lainsäädäntö pysyy eduskunnan käsissä, sen asiantuntemuksen varassa, mikä asiantuntijakuulemisen ja toisaalta edustajien työskentelyn perusteella syntyy.

On tavattoman vakava asia, jos me annamme huutoäänestykselle valtaa. Jos me alamme tehdä ratkaisuja torituomioistuimessa, se tekee meidän lainsäädännöstämme vielä huteramman. Kun ed. Virtanen sanoi, että hän on pienten ja sorrettujen puolesta, niin jos hän näin on, niin minusta silloin hänellä ei ole mitään ongelmia tämän lain hyväksymisen suhteen, koska tämä laki nimenomaan pitää pienestä huolta, on vähemmistöjen puolella ja suoja.

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. A p u k k a : Herra puhemies! Ensin on syytä muutamalla sanalla kommentoida ed. Virtasen puheenvuoroa, kun hän sanoi törmänneensä pari viikkoa sitten tähän asiaan ja valitteli, että hän täysin tietämättömänä joutuu päättämään tällaisesta perustuslakiasiasta. Kuitenkin olen saanut sen käsityksen lehdistä, että ed. Virtasella on ollut näihin päiviin saakka varsin vahva käsitys siitä, mitä hän tekee. Nyt hän kyllä äskeisessä puheenvuorossaan alkoi empiä, ettei tiedäkään, mitä tekee. Kyllä minun mielestäni, jos perustuslakeja säädetään sillä tavalla kuin ed. Virtanen on viime päivinä käyttäytynyt, niin siinä on jotain merkillistä, jos päivittäin muuttuvat mielipi-

teet. Toivon kyllä hartaasti, että muut uudet edustajat olisivat paneutuneet tähän asiaan hieman paremmin kuin ed. Virtanen. (Ed. Virtanen: Lehdet ovat vielä pahempia kuin pohjoisen poliitikot!) — En ole nähnyt ed. Virtasen kiistäneen näitä lehtitietoja. Päinvastoin olen nähnyt hänen poseeraavan niissä aivan niin kuin olisi täysin tosissaan siitä, mitä lehdet kirjoittavat.

Kun täällä viime keväänä tätä lakinippua käsiteltiin, niin täällä monessa yhteydessä todettiin, että tämä ehdotus on huonosti valmisteltu erityisesti sen vuoksi, että lakiehdotuksen perustelut ja lakiteksti olivat ristiriitaisen tuntuisia. Ei sitä käy kieltäminen. Sen totesivat täällä useat. Mutta en kyllä muista, että täällä olisi kukaan itse asiasta ollut toista mieltä eli siitä, että saamelaisille tulisi turvata mahdollisuus kehittää omaa kulttuuriaan, toisin sanoen että tämä kulttuuri-itsehallintolaki tulisi säätää. Siitähän tässä on pääasiassa kysymys. Sinänsä oli erittäin valitettavaa, että vaalien alla tällainen asia tavallaan vaalikikkailun vuoksi haluttiin siirtää tuleville valtiopäiville, vaikka kaikki tässä salissa tiesivät, että tätä lakia ei voida uusilla valtiopäivillä kuin ainoastaan hyväksyä tai hylätä.

Kun ed. Korteniemikin kutakuinkin varmasti tiesi silloin, että tämä laki tullaan tässä salissa hyväksymään, niin minusta se kikkailu vaalien alla oli vastenmielisen tuntuista. Annettiin ikään kuin osalle ihmisiä tuolla pohjoisessa ymmärtää, että nyt voidaan tehdä jotain tämän lain hyväksi, muuttaa sen sisältöä ja tehdä siitä parempi. Minusta tämä oli edustajilta itsepetosta ja myöskin niiden ihmisten pettämistä, tavallaan aseiden antamista käsiin lain vastustajille. Kaikki me tiesimme tässä salissa, että tämä joko hyväksytään tai hylätään, ja 99 prosenttia käsittääkseni myöskin tiesi, että tämä laki tullaan lopulta hyväksymään. Tämä aivan turha, valitettava episodi käytiin tässä välillä, että pistettiin pohjoisen ihmiset riitelemään keskenään aivan aiheetta. Minusta oli kyllä vastenmielistä, että tästä monet edustajatkin provosoituivat ja jopa olivat osaltaan myös provosoimassa tätä asiaa.

En voi myöskään sitä olla ihmettelemättä, että lappilaiset keskustan edustajat ovat niin vahvasti sitä mieltä, että tämä lakiehdotus pitäisi hylätä, kun viime kaudelta muistan, että keskusta oli hyvin vahvasti tämän lakinipun hyväksymisen kannalla. Kun lakiehdotuksen alla on silloisen ministeri Jäätteenmäen nimi ja Pokka oli aloittamassa tätä työtä, niin ihmettelen kyllä nyt, että jos oppositioon siirtyminen myöskin aiheuttaa keskustalaisissa muutoksen suhtautumisessa perustuslain säätämiseen, niin on merkillistä oppositiopolitiikkaa kyllä. (Ed. Manninen: Entiset kansanedustajat!) — Ed. Manninen saa puheenvuoron aikanaan. Saanko minä puhua nyt, kun minulla on puheenvuoro?

On tullut semmoinen käsitys, että lain vastustajat tosissaan muka pelkäävät, että metsästys, kalastus ja poronhoito viedään tällä lailla muilta kuin saamelaisilta tuolla pohjoisessa. Tämmöinen käsityshän tässä on tullut. Suomalaisten itsetuntoa on syytetty aika heikoksi monta kertaa, mutta en olisi kyllä uskonut, että ed. Kurolallakin on niin heikko itsetunto, että hän pelkää, että tämä laki todella johtaa siihen, että metsästys-, kalastus- ja poronhoito-oikeus siirtyy pelkästään saamelaisten oikeudeksi. Hän jatkoi jopa niin, että tämä on askel sille, että muodostetaan itsenäinen Lapin maa.

Se on merkillistä, varsinkin, kun tiedämme, että kaikki tässä salissa, joka ainoa, ne, jotka vastustavat tätä lakia, tai ne, jotka kannattavat tätä lakia, ovat täsmälleen yhtä mieltä siitä, että tällä lailla ei ole vaikutusta metsästykseen, kalastukseen tai poronhoitoon. Kuvitelkaa, me olemme 100-prosenttisesti samaa mieltä tästä. Mistä ihmeestä löytyvät ne ihmiset, jotka tulevat täällä siirtämään nämä oikeudet yksistään saamelaisten oikeudeksi? Ajatelkaa nyt hyvät edustajatoverit, mistä ne ihmiset tulevat, jotka näin päättävät, kun me kaikki olemme toista mieltä. En käsitä, mistä tällainen ajatuksenkulku voi olla peräisin. Tämä asiahan on todettu mietinnössäkin varsin selvästi.

Haluaisin myös nähdä sen, minä päivänä tässä salissa tehdään sellaisia omaisuuden suojaa koskevia päätöksiä, joita tässä myös pelätään, joihin tarvitaan 5/6 enemmistö, että tästä salista löytyy 5/6 ihmisiä, jotka ovat antamassa Lapissa perinteiset oikeudet vain saamelaisille. Kertokaa hyvät ihmiset, mistä löytyy se 5/6. Minä en usko, että näin tulee tapahtumaan ikinä.

On tullut se käsitys, että monet tämän lain vastustajat eivät täsmällisesti ottaen puhu itse lain sisällöstä, vaan lähinnä siitä, mitä he haluavat uskoa ja mitä heille on uskoteltu. Tämä on käynyt ilmi monista yhteydenotoista, mitä minuunkin on tämän lain yhteydessä otettu, kuten varmasti kaikkiin muihinkin lappilaisedustajiin. Eräskin ihminen pohjoisesta soitti minulle ja puhui siitä, että kulttuuri- ja itsehallintolaki ei käy. Hän ei ole vastaan saamelaisten kulttuurihallintoa, mutta kulttuuri- ja itsehallintolaki ei käy. Kysyin, onko hän tutustunut asiaan, kun hän

puhuu kulttuuri- ja itsehallintolaista, mikä antaa tietysti käsityksen, että puhutaan erikseen kulttuurihallinnosta ja sitten itsehallintolaista, jonka me kaikki tiedämme, mitä se taas tarkoittaa. Hän väitti lukeneensa sen moneen kertaan, mutta sanoi, että hän kyllä kulttuurihallinnon ymmärtää mutta ei kulttuuri- ja itsehallintoa.

Sen jokainen tajuaa, että kun puhutaan kulttuuri-itsehallintolaista, niin siinä on tietty sävy. Autonomia, itsehallinto, on totuttu käsittämään valtiollisena määreenä, joka pitää paljon päätösvaltaa ja oikeuksia sisällään. Jos halutaan tällä lailla ymmärtää, ei ole ihmekään, että osa ihmisistä on kovasti siellä vastaan.

Minun mielestäni tässä tehtiin tavallaan virhe, kun alun perin ryhdyttiin puhumaan kulttuuri-itsehallinnosta. Jos laissa olisi puhuttu vain saamelaisten oikeudesta omaan kulttuurihallintoon, asia olisi ollut täsmälleen sama, mutta se olisi ilmaistu niin, että se ei olisi läheskään niin paljon provosoinut ihmisiä ajattelemaan, mitä se semmoinen itsehallinto on. "Oikeus omaan kulttuurihallintoon" olisi ehkä jättänyt paljon näitä turhia epäilyksiä ja väärinkäsityksiä pois, mitä lain yhteydessä on ilmennyt.

Olen myös sitä mieltä, että lausuma, mikä on jaettu pöydille, on syytä hyväksyä sen vuoksi, että pystyttäisiin tässä asiassa hälventämään niitä väärinkäsityksiä, mitä asian ympärille on tullut. Varmasti kaikkien meidän täällä olevien, erityisesti lappilaisten edustajien tarkoitus ja tavoite on, että saisimme pohjoisessa ihmiset elämään sovussa keskenään, niin saamelaiset, suomalaiset, lappalaiset, lappilaiset kuin kaikki muutkin, kuten tähänkin asti. Eihän se voi olla tarkoitus, että saisimme ihmiset siellä riitelemään ja jatkamaan jotain sisällissotaa. Ei missään tapauksessa. Sen vuoksi kaikki sellaiset toimet, millä tätä väärinkäsitystä voidaan hälventää, kuten esimerkiksi tämän ponnen hyväksyminen, on tässä salissa tehtävä, että jotain olisi pelastettavissa.

Me vasemmistoliitossa olemme sitä mieltä, että on oltava yksiselitteisen selvää, että kaikille ihmisille Lapissa kuuluvat ne perinteiset oikeudet, mitä siellä on tänä päivänäkin: metsästys, kalastus ja poronhoito. Olemme myös vakuuttuneita siitä, että tällä lailla niihin ei puututa.

Uskon ja toivon, että eduskunnasta löytyy niin paljon ryhdikkyyttä, ettei tällaista riitelyä pohjoisen ihmisten kesken pidetä yllä, vaan hyväksytään tämä laki ja saamme saamelaisille kulttuurihallinnon, mikä tämän kaiken tavoitteena on.

Ed. K o r t e n i e m i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Apukka syytti kikkailusta tämän lain osalta. Täytyy muistaa, että jo edellisessä eduskunnassa ne olivat pääasiassa sosialidemokraatteja ja kokoomuslaisia, jotka äänestivät tämän asian yli vaalien. Keskustalaisia siinä joukossa oli kolme. Olin kyllä yksi näistä, eikä kantani ole missään vaiheessa muuttunut.

Mitä keskustan kantaan tulee, niin ei ryhmä ole tässä mitään uutta päätöstä tehnyt. Mutta sen tiedän, että aika monet keskustan nykyisestä ryhmästä ovat sitä mieltä, että lakeja ei tulisi hyväksyä juuri niistä syistä, mitä keskustelun aikana on tuotu esille.

Totta on sekin, että edellisellä kaudella, kun Lapista oli keskustalaisia viisi kansanedustajana täällä, heistä neljä kannatti näiden lakien hyväksymistä, vain yksi vastusti. Tällä kertaa meillä on neljä edustajaa, ja nyt kolme vastustaa. Ei tässä välillä kukaan ole muuttanut mielipidettään. Kansa on vain puhunut ja valinnut edustajat näin.

Tietenkään lain ei koskaan pitäisi synnyttää ristiriitoja. Se on tavoite. Tässä vain valitettavasti on käynyt niin, että ristiriitoja on syntynyt, eikä kaikille ole yksiselitteisen selvää, kuten ed. Apukka toivoi, mitä tämä kaikki pitää sisällään. Parempi olisi ollut, kuten ed. Apukka sanoi, että olisi tyydytty säätämään pelkästään kulttuurihallintolaki ja samalla laki saamelaiskäräjistä. Tällaista kärhämää ja näin suuria käräjiä tästä ei olisi silloin tullut.

Ed. K u r o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Apukalle toteaisin samoin sanoin, että aikaisemman eduskunnan aikana, jossa ed. Apukkakin oli mukana, luotiin nimenomaan näitä syviä juopia epäselvillä mietinnöillä ja teksteillä, jotka otettiin nimenomaan perusteluihin, ja sieltä ne on kaivettu.

Osin toteaisin itse kaivaneeni niitä sieltä esille. Niin kuin puheenvuorossanikin sanoin, itse sivistysvaliokunnassa esitin jo nuo kysymykset, koska se ei antanut vastausta. Nuo esitykset, jotka ed. Apukka totesi, että puhuttaisiin kulttuurista pelkästään, olisivat olleet selvä parannus, mutta ainakaan minä uutena kansanedustajana en ole kyennyt vaikuttamaan tuohon. Tässä vaiheessa minun käteni ovat hyvin sidotut ja mahdollisuuteni vaikuttaa epäluulojen poistamiseen varsin pienet. Itsestäni on tehty kyllä kantelu kiihotuksesta. Näin ollen varmasti olen yksi näistä, jotka ovat tällaisia väärinymmärtäjiä.

Ed. Tykkyläinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Apukan puheenvuoron johdosta voin todeta, että olen pitkälti hänen kanssaan samaa mieltä, mutta haluan kuitenkin pöytäkirjoihin todettavaksi sen, että saamelaisten kulttuuri-itsehallintolaki on juuri sitä varten, että me tällä voimme auttaa saamelaisia sekä kulttuurissa että itsehallinnossa. Eduskunta voi tehdä päätöksiä kulttuuripolitiikan toteuttamiseksi lähinnä kulttuurihallinnon ja kulttuurimäärärahojen osalta. Tämä on minun mielestäni merkittävä edistysaskel saamelaisten kohdalta eteenpäin.

Mehän muistamme varmaan, jotka olemme pidempään täällä olleet, sen, että Suomi on jo omassa lainsäädännössään aikaisemmin perustuslain tasolla tunnustanut saamelaiset erityisryhmäksi, mikä mielestäni on merkittävä asia, ja kuulemiskäytännössä on myös toteutettu valtiopäiväjärjestyksen 52 a §:n mukaisia säännöksiä. Eduskunnan perustuslakivaliokuntahan vuonna 1990 antoi mietinnön, jonka mukaisesti me olemme edenneet, jotta on voitu turvata saamelaisten erityisasema. Nimenomaan alkuperäiskansana Suomessa ovat olleet saamelaiset. Tätä ei pidä unohtaa.

Haluan lopuksi todeta, että täällä on syytetty nykyistä hallitusta tästä esityksestä. Kyllä pitää todeta se, että edellinen hallitus on tämän ehdotuksen antanut ja tämä on erittäin huonosti ollut valmisteltu perustelujen osalta. Toivotaan, että voidaan myöhemmässä vaiheessa korjata näitä pykäliä, jos tarvetta siihen tulee.

Ed. Apukka: Herra puhemies! Ilmaisin itseni äsken ilmeisesti huonosti, kun joillekin tuli se käsitys, että olin sitä mieltä, että jokin tässä lakinipussa olevista laeista olisi pitänyt jättää säätämättä. En tarkoittanut sitä vaan sanoin niin, että jos termin "kulttuuri-itsehallinto" sijasta olisi käytetty termiä "saamelaisten oikeus omaan kulttuurihallintoon", mikä olisi asiallisesti ollut täsmälleen sama asia, olisi ehkä jäänyt tällaista turhaa spekulointia ja arvailua ja pelkoa pois siitä, että tässä jokin erinomainen itsehallinto ja sen myötä erilaisia omistus- ym. elinkeinonharjoittamisoikeuksia saamelaisille tulee. Olen täsmälleen sitä mieltä, että tämä lakinippu hyväksytään tällaisenaan, mutta jos alun perin olisi valittu tämän kulttuuri-itsehallinto-käsitteen sijaan toinen käsite, olisi paljolta vältytty.

Kun esimerkiksi ed. Korteniemi ja ed. Kurola molemmat puhuivat siitä, että on aiheutettu ristiriitoja, voin kyllä omalta osaltani sanoa sen, etten ole missään tapauksessa käynyt noissa pohjoisissa kunnissa millään tapaa provosoimassa ihmisiä kummallekaan puolelle. Sen sijaan en kyllä voi kaikista Lapin edustajista sanoa samaa asiaa. Siellä on osa erittäin aktiivisestikin esittänyt vain yksipuolisia näkemyksiä. Olen kaikille niille ihmisille, jotka ovat ottaneet minuun yhteyttä, kertonut tästä asiasta sen, mikä minun mielestäni siinä on hyvää ja mikä huonoa, ja tuonut ilmi sen, että kaikesta huolimatta eduskunnan suuri enemmistö on sitä mieltä, että saamelaisten on saatava oma kulttuurihallintolaki ja siitä viime eduskunnassa päätettiin ja toivon mukaan päätetään selvästi nytkin.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Kävin vapun alla Inarissa ja olen sen jälkeen ollut jonkin verran puhelimitse yhteydessä tuttaviin Lapissa. Tämä tilannehan näyttää olevan yliampuvan kiihottunut, siis tarpeettoman kiihottunut, ja se on mennyt sille asteelle, että ihmiset kiihottuvat omista puheistaan, omista teoistaan, ja tämä on tietysti tilanne, jota on vaikea hallita.

Mutta ei savua ilman tulta. Kulttuuri on hyvin laaja käsite, jos sitä laajasti ajatellaan. Tällainen laki yhdessä eräiden muiden osa-alueiden kanssa, jotka ovat olemassa — jos ajatellaan Ilon sopimuksen ratifiointia, Korpijaakon tutkimuksia — siis kaikki tällaiset osa-alueet saattavat tämän seurauksena aikanaan laukaista prosessin, joka nyky-Euroopassa ja nyky-yhteiskunnassa saattaa johtaa hyvinkin nopeasti siihen, mitä muut kuin saamelaiset Lapissa tällä hetkellä pelkäävät.

Minun mielestäni tällaista lakia nykyisessä tilanteessa, kun tulta ei ole saatu Lapissa sammutettua vaan se kiihtyy koko ajan, ei pitäisi säätää siitäkään huolimatta, että jotkut sanovat, että emme me täällä portailla olijoiden määräyksistä lakia tee. Kyllä ihmisjärki täytyy olla mielessä ja aina olla päässä. Tässä tapauksessa henkilökohtaisesti, kun olen kuunnellut tätä keskustelua ja tutustunut tuohon esitykseen ja valiokunnan mietintöön, tulen kannattamaan äänestyksessä tämän lain hylkäämistä näillä perusteilla. Tämä ei ole oikea aika tällaisen lain voimaan saattamiseksi näin epäluuloisissa olosuhteissa, oli sitten syy kenen tahansa, että tähän tilanteeseen on jouduttu.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

3) Hallituksen esitys laiksi rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain 15 §:n muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 31/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 1/1995 vp

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

4) Hallituksen esitys Argentiinan kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja molemminpuolista suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Osittain kolmas, osittain ainoa käsittely
Hallituksen esitys 3/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 1/1995 vp

Toinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvästä ehdotuksesta, joka koskee sopimuksen niiden määräysten hyväksymistä, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvä ehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

5) Hallituksen esitys Chilen kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja molemminpuolista suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Osittain kolmas, osittain ainoa käsittely
Hallituksen esitys 4/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 2/1995 vp

Toinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvästä ehdotuksesta, joka koskee sopimuksen niiden määräysten hyväksymistä, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvä ehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

6) Hallituksen esitys Korean tasavallan kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Osittain kolmas, osittain ainoa käsittely
Hallituksen esitys 5/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 3/1995 vp

Toinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvästä ehdotuksesta, joka koskee sopimuksen niiden määräysten hyväksymistä, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvä ehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

7) Hallituksen esitys Thaimaan kuningaskunnan kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Osittain kolmas, osittain ainoa käsittely
Hallituksen esitys 6/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 4/1995 vp

Toinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvästä ehdotuksesta, joka koskee sopimuksen niiden määräysten hyväksymistä, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvä ehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

8) Hallituksen esitys Vietnamin kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja molemminpuolista suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Osittain kolmas, osittain ainoa käsittely
Hallituksen esitys 7/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 5/1995 vp

Toinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvästä ehdotuksesta, joka koskee sopimuksen niiden määräysten hyväksymistä, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvä ehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

9) Hallituksen esitys laeiksi Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen voimaansaattamislain ja ETAn sekakomitean päätöksen n:o 7/94 voimaansaattamislain eräiden säännösten kumoamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 15/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 8/1995 vp

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

10) Hallituksen esitys ammatillisista aikuiskoulutuskeskuksista annettujen lakien muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 22/1995 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 1/1995 vp

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

11) Hallituksen esitys laeiksi kuluttajavalituslautakunnasta annetun lain muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 13/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 3/1995 vp

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

12) Hallituksen esitys laiksi valtion vakuusrahastosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 19/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 4/1995 vp

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

13) Hallituksen esitys laiksi rakennuslain muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 14/1995 vp
Ympäristövaliokunnan mietintö 2/1995 vp

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

14) Hallituksen esitys laiksi ammatillisista opettajankoulutuslaitoksista annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 20/1995 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 2/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 2.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

15) Hallituksen esitys laiksi lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 28/1995 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 1/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 1.

Keskustelu:

Ed. Manninen: Arvoisa herra puhemies! Hallituksen esityksellä lapsilisälain muuttamisesta leikataan lapsilisiä vuositasolla 750 miljoonaa markkaa. Muutos toteutuisi jo 1.7.1995 al-

kaen. Leikkaus satuttaa kipeästi ennen kaikkea useampilapsisia perheitä. Leikkaus on myös yllätyksellinen, eikä perheillä ole aikaa sopeutua tapahtuvaan tulojen menetykseen. Leikkaus on yllätyksellinen myös siksi, että ennen vaaleja kaikki puolueet lupasivat olla leikkaamatta lapsilisiä tai ainakin niiden olevan viimeisimpiä säästökohteita. Nyt hallitus on kuitenkin kohdistamassa leikkauksen ensimmäiseksi lapsilisiin.

Lapsilisien leikkausesitys on valmisteltu hätäisesti pohtimatta sen vaikutuksia eri perhetyyppien selviytymismahdollisuuksiin ja ottamatta huomioon hallitusohjelmassa määriteltyjen muiden leikkausten kertautuvia vaikutuksia. Valmistelussa ei ole huomioitu myöskään riittävästi sosiaaliturvan kokonaisuutta, vaan leikkaukset on kohdistettu tarkoituksenmukaisesti sinne, missä on oletettu olevan vähiten vastustuskykyä. Hallituksen vakuutteluista huolimatta säästöjä ei voi parhaalla tahdollakaan nimetä oikeudenmukaisiksi.

Lapsilisien leikkaus on merkittävän suuri: keskimäärin 8,25 prosenttia. Ensimmäisen lapsen kohdalla leikkaus on 6,1 prosenttia, mutta jo toisen lapsen kohdalla 8,75 prosenttia, kolmannelta 14,4 prosenttia, neljänneltä 12,5 prosenttia ja viidennestä lapsesta lähtien 16,1 prosenttia. Paitsi, että leikkaus sinänsä on kohtuuton, se on sosiaalipoliittisesti kestämätön. Tutkimusten perusteella tiedetään, että kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat sitä pienemmät, mitä useampia jäseniä kotitaloudessa on.

Hallituksen leikkausmalli on sekin epäonnistunut ja epäoikeudenmukainen, sillä se kohtelee erityisen ankarasti suurperheitä. Yksilapsisten perheiden kohtelua erityisen lievästi on julkisuudessa perusteltu ensimmäisestä lapsesta aiheutuvilla ylimääräisillä menoilla. Tilastokeskuksen selvityksen mukaan yksilapsisten perheiden äideistä yli puolet on yli 40-vuotiaita ja vain joka viides on alle 30-vuotias. Kysymyksessä onkin siten useimmissa tapauksissa viimeinen lapsi. Sama koskee myös perhetyyppien lasten ikäjakautumia, sillä yksilapsisissa perheissä alle kouluikäisiä lapsia, siis päivähoitomaksun alaisia, oli 37 prosenttia lapsista ja kolme- tai useampilapsisissa perheissä vastaavasti 75 prosenttia.

Tulonjakotilastojen mukaan yksilapsiset perheet tulevat myös paremmin toimeen kuin väestö keskimäärin, kun taas kolmelapsisista perheistä alkaen monilapsiset perheet olivat selvästi keskimääräistä huonommin toimeen tulevia. Viisilapsisista perheistä peräti 75 prosenttia kuului pienituloisimpaan viidennekseen, kun taas yksilapsisista perheistä vastaavaan ryhmään kuului vain joka kymmenes perhe.

Tarkempi selvitys osoittaakin, että hallituksen esityksen perustelut ja ministereiden julkisuudessa antamat selvitykset ovat täysin vailla todellisuuspohjaa ja vain hätäpäissään annettuja selityksiä.

Lapsilisä on luonteeltaan kulukorvaus, jolla voidaan osittain korvata lapsiperheiden suurimpia menoja. Sosiaali- ja terveysministeriön selvitysten mukaan lapsesta aiheutuu perheelle noin 2 000 markan meno kuukaudessa. Siten lapsilisä suurimmillaankin korvaa vain osan edellä mainitusta lisämenosta. Tästä lähtökohdasta seuraa myös se, että lapsilisää ei tule muuttaa tulosidonnaiseksi etuudeksi. Eri tuloryhmien väliseen tulontasaukseen on käytettävä muita keinoja.

Lapsilisäleikkaus on myös vastoin pääministeri Lipposen hallitusohjelman työhön kannustavuutta koskevaa periaatetta. Lapsilisähän lasketaan toimeentulotukea myönnettäessä tuloksi. Näin ollen toimeentulotuen piirissä olevien käytettävissä olevat tulot eivät laske, mutta sen sijaan leikkaukset nostavat näiden perheiden työhön paluun taloudellista kynnystä leikkauksen ja sen ansaitsemisen edellyttämällä veron määrällä.

Perhepolitiikka on merkittävä asia myös väestöpolitiikan kannalta. Syntyvyys on maassamme niin alhaisella tasolla, ettei se riitä väestön luonnolliseen uusiutumiseen. Vaikka väestöpolitiikassa on huomioitava myös globaali näkemys, Suomen on ensisijaisesti kannettava huolta kansallisesta väestöpolitiikasta eli omasta tulevaisuudestaan. Kukaan muu ei tee sitä meidän puolestamme. Siten lapsilisäleikkaus on myös vastoin maamme edun mukaista kansallista väestöpolitiikkaa.

Hallitus pitää lapsilisän heikennyksiä vähäisinä. Näin ei kuitenkaan ole. Hallituksen esittämä lapsilisien leikkaaminen on puuttumista kansalaisten lakisääteiseen perusturvaan. Tähän kantaan, vastoin hallituksen arvioita, on päätynyt myös perustuslakivaliokunta antamassaan yksimielisessä lausunnossa. Perustuslakivaliokunta toteaa: "On kuitenkin hyvin ilmeistä, että osalle etuuteen oikeutetuista nykyisen suuruinen lapsilisä on kokonaisuutena arvioiden välttämätön toimeentulon perusturvan kannalta." Perustuslakivaliokunnan kantaa tukee myös hallituksen esityksessään ilmoittama arvio, että lapsilisän leikkaus tulee lisäämään kunnallisen toimeentulon menoja vuositasolla noin 75 miljoonalla markalla.

Lipposen hallituksen esitys lapsilisien leikkaamisesta on ensimmäinen askel tiellä, jolla pyritään romuttamaan kansalaisten perusturvaa yleisemminkin. Mielestäni säästöjä ei pidä kohdentaa ankarimmin niihin, joiden toimeentuloturva on jo nyt vähäisin. Taloudellisesta vähimmäisturvasta huolehtiminen on keskeinen edellytys ihmisten perusturvallisuudelle.

Toinen erittäin huolestuttava piirre hallituksen linjassa on, että se heikentää perheiden asemaa yhteiskunnassa yleisemminkin. Lapsilisien heikennyksen ohella tätä osoittavat hallituksen kaavailut muun muassa lasten kotihoidon tuen leikkauksista 700 miljoonalla markalla sekä sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahan olennaisesta alentamisesta, mikä huonontaa kotona lapsiaan hoitavien perusturvaa. Näiden heikennysten yhteiskunnallinen ja sosiaalipoliittinen vaikutus on kokonaisuudessaan vielä suurempi kuin pelkästään niiden lapsiperheille aiheuttamat kasautuvat taloudelliset menetykset.

Hallituksen perusturvaan ja nyt erityisesti lapsilisiin kohdistuvat leikkaukset ovat poliittisen toiminnan, lupausten ja moraalin kannalta todella valitettavia. Puheet ennen vaaleja ja teot sen jälkeen ovat täysin vastakkaisia. Kansalaiset ovat todella hämmästyneitä syntyneestä tilanteesta. Jo nyt voidaan todeta, että vihreiden korostetusti työhön kannustavuuteen perustuva linja on kokenut pahan haaksirikon. Kokoomuksenkin perinteinen perusturvaan liittyvä linja on kadonnut. Sosialidemokraattien ja sitä hännystelevien ammattiyhdistysten kannan ymmärtää, sillä ne ovat aina painottaneet työsuhteeseen perustuvaa sosiaaliturvaa eivätkä ole vuosikymmeniin olleet vähäosaisimman, köyhimmän ja syrjäytyneimmän asialla.

Erityisen ihmettelyn kohde on kuitenkin vasemmistoliitto. Miten se voi olla mukana tällaisessa menossa? Vasemmistoliitto on julkisuudessa perustellut mukanaoloaan sillä, että leikkaukset joka tapauksessa toteutettaisiin ja että he voisivat olla kohdentamassa leikkauksia oikeudenmukaisemmiksi. Perustelu on väärä ja virheellinen ainakin kaikkiin perusturvaan ja myös lapsilisään kohdistuvien leikkausten osalta. Niitä ei voitaisi tehdä ollenkaan ilman 2/3:n enemmistöä eli vasemmistoliiton hallituksessa mukanaoloa. Todellisuudessa vasemmistoliitto on panttivankina turvaamassa perusturvaan kohdistuvat leikkaukset. Kansalaiset olisivat varmaan toivoneet, että tämä vasemmistoliiton uusi linja olisi ollut tiedossa jo ennen vaaleja. Vasemmistoliiton kelkan käännös hakeekin vertaistaan suomalaisessa poliittisessa historiassa.

Lapsilisien leikkaukset ja muut perhepoliittisten tukien leikkaukset aiheuttavat monissa lapsiperheissä suurta henkistä kärsimystä, ahdistusta ja tuskaa. Se on ollut keskeinen viesti Mannerheimin Lastensuojeluliiton vapunalusviikolla avoinna olleessa kuumassa linjassa. Vanha sanonta siitä, että lapsissa ja nuorissa on kansakunnan tulevaisuus tai että kansakunnan sivistystaso mitataan sillä, miten se kohtelee heikoimpiaan, ei näytä olevan kunniassa Lipposen hallituksen arvomaailmassa.

Arvoisa herra puhemies! Sosiaali- ja terveysvaliokunnan keskustalaiset jäsenet eivät ole voineet yhtyä valiokunnan kantaan ja ovat esittäneet vastalauseensa. Tämän vuoksi ja edellä olevan perusteella keskustan edustajat tulevat jatkokäsittelyissä esittämään lain hylkäämistä.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Varmaankaan kukaan hallituspuolueen kansanedustajista ei voi eikä halua olla täällä tänään kerskumassa siitä, että hallituksen esitys on erityisen hyvä. On erittäin valitettavaa, että hallitus on joutunut tekemään tällaisen esityksen. Tulen omassa puheenvuorossani laajemmin varmasti sitä käsittelemään.

Mutta ed. Mannisen puheenvuorossa kiinnitti huomiotani se, että hän oli antanut aika suuren painoarvon ajatukselle, että lapsilisällä pitäisi hoitaa kovin paljon lapsiperheiden asioita. Tosiaan näin on käynyt Suomessa, että lapsilisän merkitys tietyille perheille rahallisesti on erittäin suuri. Sitä ei voi kiistää. Onkin todella käynyt niin, että lapsilisä-sana johtaa jo jollakin tavalla harhaan, koska se on enemmän kuin lisä näille perheille. Kansainvälinen vertailu esimerkiksi osoittaa sen, että me puhumme aivan eri luokkaa olevista markkamääristä perheille tulevina yleisinä tulonsiirtoina, kun puhumme lapsilisistä. Sen takia minun on hieman vaikea nyt ymmärtää sitä, että ed. Manninen etsii kuitenkin nimenomaan lapsilisästä, vaikka se on luonteeltaan jokaiselle maksettava, vastausta kaikkiin mahdollisiin lapsiperheiden ongelmiin yhtä aikaa. Hallitus tulee myöhemmin, niin kuin on luvannut, tekemään esityksiä tulloloukkujutuista. Silloin avautuu meidän arvioitavaksemme se kokonaisuus, mikä tulee minkäkin väestöryhmän tulevaisuuden osalle.

Yksi hyvä puoli kumminkin hallituksen ohjelman suhteen on, että se aikoo nyt etupainotteisesti tehdä koko neljän vuoden varalle ankarat-

kin leikkaukset ja sitten jättää rauhaan, näin se on luvannut, lapsiperheet näiden leikkausten jälkeen.

Ed. Uotila (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Nämä leikkaukset lapsilisiin ovat ikäviä ja kukaan niitä ei mielellään tee. Niin kuin aiemmin tänään totesin, ne ovat seurausta siitä, että maa on siinä jamassa kuin on, työttömyytenä, julkisen talouden vajeena ja valtion velkaantumisena.

Parasta lapsiperheiden auttamista on se, että lapsiperheiden vanhemmat, jompikumpi vanhemmista, mieluummin molemmat vanhemmista, saavat työtä. Sillä poistetaan kaikista parhaiten sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia lapsiperheiltä. Siihen tämä hallitus tähtää. Nämä ikävät mutta välttämättömät menosäästöt tähtäävät myös osaltaan siihen, että työllisyys paranee ja sitä kautta lapsiperheiden asemaa voidaan parantaa.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ensinnäkin ed. Uotilalle: Nämä leikkaukset eivät lisää työtä, koska tämän kautta kulutukseen liittyvät varat vähenevät juuri sellaisilta perheiltä, jotka käyttävät kaikki nämä kulutukseen. Tämä päinvastoin vähentää mahdollisuuksia työllistää, koska tämä on pois kulutuksesta.

Toisekseen, maan talous on niin vahvassa nousussa, että tässä vaiheessa ei olisi ollut mitään perusteita lähteä leikkaamaan lapsilisiä, jotka edellisen hallituksen aikana saivat käytännössä tietynlaisen kohtuullisen muodon. Tämä on täysin jälkikäteistä ajattelua. Se ei olisi ollut tarpeellista. Se on hätävarjelun liioittelua. Niin kuin sanoin, työllisyys ei tästä kohene, työllisyyteen tällä on negatiiviset vaikutukset.

Ed. Manninen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Toteaisin lyhyesti, että maan taloudellinen tilanne on ollut todella vaikea, mutta tällä hetkellä se on voimakkaassa kasvussa. Näyttää vain siltä, että niin sosialidemokraattien, vasemmistoliiton kuin ammattiyhdistysliikkeenkin edustajien havainto siitä, että maassa on lama, on syttynyt vasta viime kiirastorstaina. Sen jälkeen on sitten päädytty tällaiseen ratkaisuun. Olisi toivonut, niin kuin mainitsin puheessani, että tuo asia olisi ollut tiedossa jo ennen vaaleja. Tosin Liisan listat vilahtelivat, mutta ne kyllä kiellettiin vähintään kolmeen kertaan.

Ed. Kuoppa: Herra puhemies! Käydyssä debatissa väiteltiin siitä, miten nämä leikkaukset vaikuttavat työllisyyteen. On kyllä pakko todeta, että nämä leikkaukset eivät tule parantamaan työllisyyttä, vaan ne tulevat sitä heikentämään. On selvää, että kun maakunnista ihmisiltä rahaa jää saamatta miljardikaupalla, se tulee näkymään yksityisten paikkakuntien elinkeinoelämässä, koska valtaosa tästä rahasta on juuri sellaista, mikä menee suoraan kulutukseen, jokapäiväisten tarpeiden tyydyttämiseen. Näin ollen näillä leikkauksilla ei työllisyyttä paranneta, enkä usko, että pelkillä leikkauksilla, joita nyt tehdään, voidaan myöskään parantaa valtion taloutta ratkaisevasti, koska nämä leikkaukset aiheuttavat myöskin muita menoja. On arvioitu, että jo yksistään lapsilisäleikkaus nostaa kuntien toimeentulotukimenoja noin 70 miljoonalla markalla. Elikkä tämä ei ole kaikki plussaa ja helpotusta, mitä saadaan, kun nämä 750 miljoonaa markkaa vuositasolla lapsilisistä leikataan. On selvää, että jos lapsiperheiden toimeentulo heikkenee, se aiheuttaa paljon muita kuluja, mitkä nyt mahdollisesti säästyisivät, jos lapsilisäleikkaus jätettäisiin tekemättä.

Hallituksen esitys lapsilisien leikkaamiseksi on mielestäni huonosti harkittu ja puuttumista perusturvaan. Täällä jo todettiin, että ennen vaaleja monet nykyisten hallituspuolueiden johdon jäsenet vakuuttivat, että lapsilisiin ei puututa. Lupaukset kestivät vain vaalien yli ja nyt ne on unohdettu. Nyt mietitään vain, miten leikkausta voidaan perustella ja selitellä kansalle ja erityisesti lapsiperheille. Mielestäni tämä laki ei parane selittelemällä. Tässä alennetaan selvästi lapsiperheiden toimeentuloa.

Lapsilisäjärjestelmän syntyminen oli suuri sosiaalipoliittinen saavutus tässä maassa. SKDL oli silloin ratkaisevasti vaikuttamassa, että lapsilisäjärjestelmä syntyi maahan. Mielestäni vasemmiston tulisi kaikin keinoin puolustaa järjestelmän olemassaoloa, toimivuutta ja myöskin sen riittävää tasoa. Lapsilisä on jokaisen lapsen oikeus. Sen avulla on parhaiten onnistuttu tukemaan lapsiperheitä ja varsin yksinkertaisella tavalla.

Eräät suurituloiset ovat ilmoittaneet, että he eivät tarvitse lapsilisiä. Tämä varmasti pitää paikkansa. Mutta valtaosa lapsiperheistä tarvitsee lapsilisän välttämättä perheen jokapäiväiseen toimeentuloon. Hyvätuloiset lapsettomat tai lapsensa aikuiseksi kasvattaneet voisivat ottaa osaa näihin valtiontalouden kunnostustalkoisiin. Nyt päinvastoin hallitus suunnittelee hyvätuloisille

verohelpotuksia, ja näin ollen ollaan siirtämässä leikkauksissa säästyneitä varoja verohelpotusten kautta paremmin toimeentuleville ihmisille.

En sinänsä kannata verojen kiristämistä, mutta jos vaihtoehtona on sosiaaliturvan romutus, niin silläkin uhalla on myös uskallettava vaikka parempituloisten ihmisten veroja kiristää. Esimerkkinä on esitetty, että nostamalla yli 160 000 markkaa ansaitsevien verotusta noin 3,5 prosenttiyksiköllä valtiolle kertyisi lisätuloja se 750 miljoonaa markkaa, mitä nyt ollaan leikkaamassa lapsilisistä. Uskallan väittää, että tästä tuloluokasta ylöspäin olevat eivät menettäisi kovin paljon, vaan nimenomaan pienituloiset ihmiset, joita lapsiperheissä varsin paljon on, hyötyisivät enemmän.

Lukuisissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että lapsiperheet ovat yhä pahemmissa toimeentulovaikeuksissa. Lipposen hallituksen leikkauslista pahentaa jyrkästi edelleen lapsiperheiden tilannetta. Ei lapsilisien leikkausta voida millään puolustella tai pitää sitä tarkoituksenmukaisena, kuten sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä todetaan, mutta tätä voidaan tietenkin pitää Teollisuuden Työnantajain Keskusliiton kannalta tarkoituksenmukaisena, jota heidän edustajansa valiokunnassa mm. kannatti. Samoin valtiovarainministeri Viinanen on pitänyt lapsilisien leikkausta tarkoituksenmukaisena ja oikeana toimenpiteenä. Sieltä oikealta laidalta nimenomaan paineet lapsilisäjärjestelmää kohtaan ovat tulleet, ja nyt valitettavasti myös vasemmisto on lähtenyt siihen mukaan.

Stakesin tutkimuksen mukaan sellaisissa lapsiperheissä, joissa on alle 5-vuotiaita lapsia, maksuja on siirrettävä tai rahat eivät riitä niihin lainkaan peräti 51 prosentissa perheistä. Perheissä, joissa on alle 10-vuotiaita lapsia, maksujen siirtämisestä ja rahojen riittämättömyydestä kärsii 49 prosenttia perheistä. Jo nämä luvut osoittavat, missä ahdingossa lapsiperheet ovat.

Osa lapsiperheistä on todellisessa hädässä. Siellä kärsitään jopa suoranaista ruuan puutetta. Tästäkin on eräitä tutkimuksia tehty. Eräs selvin tutkimus tästä on se, että kouluissa maanantaipäivänä ruokaa kuluu huomattavasti enemmän kuin muina viikonpäivinä. (Ed. Vehkaoja: Niin oli jo ennen näitä leikkauksia!) — Se tapahtui jo ennen leikkauksia, mutta kun nyt leikataan lapsilisiä, on pelättävissä, että tämä tilanne entisestään pahenee. Siis eivät nämä leikkaukset missään tapauksessa paranna lapsiperheitten tilannetta.

Väestöliiton Jouko Hulkko totesi sosiaaliva-liokunnassa ollessaan lausunnossaan seuraavaa: "Lapsilisien merkitys on luonnollisesti suurin pienituloisille ja velkaisille perheille, siis käytännössä nuorille yhden ja kahden lapsen perheille. Leikkaukset on nähtävä nimenomaan tätä taustaa vasten." Myös hänen kantansa oli se, että erityisesti nuoret perheet kärsivät näistä leikkauksista. Kun muistetaan, että nyt ollaan leikkaamassa myös opintotukea ja samoin eräitä muita tukimuotoja ollaan leikkaamassa, ei tosin aivan heti mutta ensi vuoden alusta, nämä leikkaukset kohdistuvat hyvin usein juuri samoihin perheisiin ja näin ollen lapsiperheitten asema myös tätä kautta heikkenee.

Herra puhemies! Mielestäni, jos ajatellaan koko maan tulevaisuutta, tulevaisuus on lapsissa. Lapsille ja lapsiperheille pitäisi luoda kunnolliset toimeentulomahdollisuudet. Taloudellinen hätä aiheuttaa monia muita ongelmatilanteita perheissä. Yhä enemmän tulee lapsia ja nuoria kadulle. Mielestäni tämän suuntainen leikkauspolitiikka, jota nyt ollaan toteuttamassa, johtaa meidän tulevaisuutemme yhä epävarmemmaksi, ja kuten jo aikaisemmin totesin, nämä leikkaukset eivät paranna työllisyyttä. Päinvastoin ne vievät ihmisiltä rahaa, joka käytetään suoraan kulutukseen, ja tätä kautta aiheuttavat lisää ongelmia toimeentuloluukulle ja sitä kautta vaikeuttavat edelleenkin huonoa tilannetta, joka vallitsee.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä huomasin, että ed. Kuopan nimi puuttui vastalauseesta, joka oli sosiaali- ja terveysvaliokunnassa. Oppositio oli kirjoittanut esityksen, ja hänen perustelunsa kulki kuitenkin aika lailla samoja latuja. Minä ihmettelen, mistä hän aikoo löytää vastaavat leikkaukset. Hän nyt puhuu rohkeasti 3,5 prosentin verotuksen korottamisesta kaikilta niiltä, jotka ansaitsevat 160 000 markkaa vuodessa, mutta varmaan näin esittäessään hän toteaa, että se on erittäin epärealistinen esitys.

Tähän heti perään tekee mieli tietysti kysyä, kun tämä oli nyt vasta ensimmäinen näistä valitettavista leikkausesitysten sarjoista, jotka kohdistetaan lapsiperheisiin, minkälaisen esityksen ed. Kuoppa tekee sitten, kun kotihoidon tuestakin on leikattava. Esittääkö hän sen saman 3,5 prosenttia 160 000 markasta toiseen kertaan vai kenties 6—7 prosenttia lisää verotusta?

Ed. T i u s a n e n (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Kuoppa puhui ihan totta, kun hän sanoi, että koululaiset ovat maanantai-

aamuisin nälissään ja kouluruokailussa on parempi menekki kuin muuten, mutta todella, niin kuin välihuutokin oli, tämä tilanne oli jo edellisen hallituksen aikana. Se heijastaa tietysti sitä sosiaalista hätää ja rikkinäisyyttä, jota on perheiden keskuudessa. Kai meidän täytyy ihan rehellisesti kaikkien tunnustaa se, että Suomessa tilanne kuitenkin on se, että perheissä pystyttäisiin tekemään ruokaa myös sunnuntaisin. Missään ei sellaista nälänhätää ole tässä valtakunnassa. Mutta perheet ovat monesti hajallaan, ja taloudellinen tiukkuus, joka siis kohdistui perheisiin jo edellisen hallituksen aikana, johtaa siihen, että niiden sisäiset ristiriidat kärjistyvät ja siellä sitten ei normaalia lapsista huolehtimista toteudu.

Ed. K u o p p a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Lyhyesti haluan todeta, kun kysellään, mistä sitten otetaan rahoja, jos kotihoidon tuen leikkaamista esitetään hylättäväksi, että kohteita, joista voitaisiin vähentää, on toki olemassa. Muistutan vain, että armeijan määrärahoja ollaan päinvastoin, kuin että jäädytettäisiin kuten muiden hallinnonalojen määrärahoja, lisäämässä ja sieltä löytyisivät ne rahat, joilla voitaisiin sosiaaliturva hoitaa lähes sillä tavalla, ettei tarvitsisi leikata siinä määrin kuin nyt hallitusohjelmassa esitetään.

Ed. K o k k o n e n : Herra puhemies! Hyvät kansanedustajat! Opposition edustajat ovat koko ajan halunneet antaa sen kuvan, ikään kuin hallituspuolueiden edustajat nauttisivat kovasti siitä, että me joudumme leikkaamaan lapsilisiä. Me tiedämme kaikki, miten vaikea tämä ratkaisu on ollut, mutta tiedämme myös tämänhetkisen taloudellisen tilanteen. Hallitus ei suinkaan ole valinnut vähimmän vastustuksen mukaista tietä vaan valinnut leikkaukset sieltä, mihin eniten tällä hetkellä siirretään. Sieltä vain voidaan myös ottaa. Sieltä, mihin ei mitään siirretä, ei tietenkään voida mitään ottaa.

Leikkausprosenttien luetteleminen ei mielestäni tee oikeutta hallituksen esitykselle. Aivan liian vähälle huomiolle keskustelussa sekä eduskunnassa että julkisuudessa on jäänyt se, kuinka avokätisesti Suomi edelleenkin antaa lapsilisiä ja muita tulonsiirtoja.

Toisin kuin ed. Kuoppa ilmoittaa, tänään saapuneessa tuoreessa Veronmaksajain Keskusliiton raportissa kerrotaan varsin selväsanaisesti, miten enemmistö Suomen kansasta ymmärtää hyvin leikkausten välttämättömyyden ja ymmärtää, että kaikkien on osallistuttava säästötalkoisiin. (Ed. Kuoppa: Suurituloiset eivät osallistu!) — Suurituloiset osallistuvat veronmaksukisaan varsin hyvin. — Sitten Veronmaksajain Keskusliiton kyselyvastauksissa ymmärretään myös varsin hyvin, että kaikkiin tulonsiirtoihin läpi linjan on puututtava.

Työn verotusta ei voida enää lisätä. Se on hyvin selvää. Sen pitäisi olla hyvin selvää myös niille, jotka ovat kovaäänisesti nyt jälleen esittämässä tuloveron korotusta. Teidän tiedossanne varmasti myös on hyvin harmaa talous. Millä tavalla te aiotte siihen puuttua, jos te vielä korotatte tuloverotusta?

Ihmettelen myös sitä, että koko keskustelussa, jota on käyty sosiaalipoliittisista asioista, ketään niistä, jotka kovaäänisesti ovat olleet äänessä, ei niinkään ole huolestuttanut se, miten pienituloiset eläkeläiset selviävät tämän päivän Suomessa. Se minusta on selvästi suurempi ongelma kuin lasten kohtalo tänään, jolloin me lähdemme todella siitä, että vanhemmat kantavat myös jonkin verran vastuuta lapsistaan. Kysymyksessähän on lapsilisä, kuten jo aikaisemmin todettiin. Ei ole alun perinkään tarkoitettu, että tämä kattaisi kaikki lapsista aiheutuvat kustannukset, vaan tarkoitus on tasoittaa tuloeroja lapsiperheiden ja muiden perheiden välillä.

Lopuksi voin todeta, että aika monet teistäkin ovat vaalityössään todenneet, että kaikki tulonsiirrot tullaan käymään läpi, eivätkä suinkaan pyhittäneet joitakin osia leikkauksilta.

Vielä erikseen ed. Manniselle toteaisin, että hän vastalauseessaan toteaa, että kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat sitä pienemmät, mitä useampia jäseniä kotitaloudessa on. Näin kai ei ole, vaan se riippuu siitä, kuinka monen kesken nämä tulot jaetaan.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tulonsiirtoja annetaan yhteiskunnassa sinne, missä se on välttämätöntä toimeentulon mahdollistamiseksi. Näin ollen, kun sieltä otetaan pois, ihmiset eivät tule enää toimeen. Tämä on aivan selvä asia. Te otatte 20 prosentilta kansasta, siltä osalta kansaa, joka on kaikkein puolustuskyvyttömintä, pois sen tulonsiirron, joka on katsottu sen toimeentulon kannalta välttämättömäksi.

Katsotaan suunniteltuja veronalennuksia, jotka suoritetaan samanlaisina kautta linjan. On selvää, että verrattuna siihen, joka tienaa 5 000 markkaa kuukaudessa, sille, joka tienaa 60 000 markkaa kuukaudessa, veronalennus on kokonaan erilainen markkamäärässä. Nimenomaan

suurituloiset saavat moninkertaisesti sen, mitä saavat pienituloiset, ja nämä pienituloiset kuuluvat yleensä siihen joukkoon, jotka lapsilisien kautta menettävät kaikkein eniten. Tämä on aivan kohtuuton ajatus, enkä minä uskoisi ollenkaan. Jos pysähdytte miettimään tätä asiaa ennen nukkumaan menoa illalla, suorastaan kauhistuisitte. Tukkakin nousee pystyyn. Minultakin on noussut monta kertaa. Jos teillä hallitusryhmissä on yhtään omaatuntoa, näin käy ed. Skinnarillekin.

Ed. T i u s a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Todellakaan ei ole syytä niinkään etsiä lisää verotuskohteita kuin katsoa esimerkiksi ed. Kuopankin mainitsemaa puolustusministeriön pääluokkaa, jota aiotaan lisätä tuhannella miljoonalla vuoden 96 budjettiin vuoden 95 tasosta. Siinä olisi nimenomaan ottamista.

Toinen asia aivan oikein mielestäni, josta edustaja huomautti, on se, että lapsilisä on vain lisä ja varsinaisesti muualta pitää saada se raha, ja sehän ei ole mistään muualta kuin työstä. Tämän hallituksen kohtalonkysymys on nimenomaan, että se pystyy parantamaan työllisyyttä, ja se on myös tämän asian ratkaisu. Muuta ratkaisua ei ole.

Ed. K o k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Yhdyn siihen käsitykseen, jonka ed. Tiusanen juuri ilmaisi työn välttämättömyydestä, työllistämisen tärkeydestä koko tämän kysymyksen järjestykseen saattamisessa.

Ed. Aittoniemelle vielä toteaisin kohteliaimmin, että tulonsiirrot ovat meidän maassamme varsin avokätisiä, ja suosittelen, että ed. Aittoniemi tutustuu koko tähän tulonsiirtojen kirjoon. Uskon, että hänenkin tukkansa siitä kihartuu niin kuin minunkin eikä suinkaan suoristu.

Ed. V e h k a o j a : Arvoisa herra puhemies! Emme ole minkään uuden asian kimpussa, kun joudumme käsittelemään lapsiperheiden kohdalle tulevia leikkauksia. Ahon hallitus aloitti, ja tämä hallitus näyttää nyt jatkavan, molemmat olosuhteiden pakosta. Ahon hallitus ja ennen kaikkea keskustapuolue kentällä näyttävät käyvän sellaista keskustelua, että he ovat lisänneet lapsilisiä neljän viime vuoden aikana. Se onkin hyvin mielenkiintoinen väite, koska neljän viime vuoden aikana tehtiin rakenteellinen muutos perheiden tulonsiirroissa. Perhepaketiksi kutsutun paketin loppuseurauksena ei suinkaan annettu lisää perheille vaan otettiin lisää pois perheiltä. Siinä tuoksinassa meni 500 miljoonaa markkaa. Mutta tämänkin tempun jälkeen etenkin keskustapuolue kulkee kehumassa tänä päivänä mailla, että he ovat lisänneet lapsilisiä.

Perhetukiuudistuksen yhteydessä nimenomaan silloinen Ahon hallitus halusi ratkaista asian niin, että porrastusta eri lapsiperheiden kesken lisättiin siihen suuntaan, että hyödytettiin enemmän monilapsisia perheitä ja nimenomaan perhetukipaketin kielteiset seuraukset eli leikkauket tulivat kohdistumaan 1—2-lapsisiin perheisiin. Tämä taustaksi.

Olen äärimmäisen huolestunut totta kai siitä linjasta, millä lamasta Suomessa yritetään päästä ylös. Minulla itselläni on ainoastaan yksi ainoa perustelu mennyt yli kaiken ja ollut siinä määrin tärkeä, että olen voinut sen avulla pitkin hampain hyväksyä niitä leikkaussuunnitelmia, joita tämäkin hallitus on nyt aloittanut esittää ja tulee esittämään. Se on tietysti se, että tämä hallitus on halunnut luvata, että tulonsiirtoleikkaukset tullaan korvaamaan työn saannilla. Onhan ihan selvää, että jos ne perheet, jotka nyt ovat työttömiä, onnistuvat saamaan työtä, niissä perheissä se on lottovoitto. Mutta en halua tällä sanoa, että huoli olisi aiheeton, sillä vaikka hallituksen lupaukset vielä täysimääräisesti toteutuisivatkin, jää noin 200 000 ihmistä työttömäksi. Näiden elämän hoitamiseen ja tukemiseen tarvitaan erittäin paljon voimavaroja tulevien vuosien aikana.

Hallituksen esityksen osalta näkee nopeasti, että sen perustelut on tehty ns. lyhyen kaavan mukaan. Ymmärrän sen juuri siitä syystä, että perustelut nojaavat nimenomaisesti työllisyyden lisäämiseen. Itse asiassa ne eivät voikaan nojata sosiaalipoliittisiin perusteluihin, joten on aika väärin ampua alas tätä esitystä nimenomaan sosiaalipoliittisin keinoin. Se on ainoastaan ammuttavissa minusta nyt tällä kertaa alas, jos pystytään esittämään muita vastaavan tyyppisiä leikkauksia, joilla valtiontalous saadaan tasapainoon. Kun tiedetään, että Lipposen hallitus on halunnut lähteä siitä, että leikkaukset kohdistetaan nyt mahdollisimman tasapuolisesti eri ryhmiin, salissa pitäisinyt kuulua nasevia esityksiä siitä, jos ei tehdä tätä eikä tuota, mistä leikkaukset otetaan.

Tässä yhteydessä on muistutettava siitä, että ennen vaaleja ei puhuttu ainoastaan lapsilisistä. Mitä lähemmäksi vaaleja tultiin, sitä enemmän puhuttiin nimenomaan siitä, että valtiontalouden menoja on leikattava. Niin kävi keskustapuoluekin lupaamassa, että niitä leikataan. Mil-

jardimäärät olivat hyvin juhlallisia myös keskustan puolelta. Näkemättä on nyt olosuhteiden pakosta jäänyt, mistä keskustapuolue olisi ne leikannut. Mutta ei tarvitse olla mikään huono arvaaja, jos sanoo, että ilman että olisi koskettu laisinkaan esimerkiksi lapsiperheisiin tämän neljän vuoden aikana, on aivan turha kuvitella voivansa tulla kenenkään eteen puhumaan, niin suuria tulonsiirtosummia kuitenkin kohdentuu myös lapsiperheille. Kun olette menneet ennen vaaleja hyväksymään myös valtiontalouden leikkaukset, niin uskon, että jos olisitte joutuneet esimerkiksi yhteistyöhön meidän kanssamme, olisitte jopa käyneet esittämään erinäisiä leikkauksia, jotka olisivat kohdistuneet kenties myös lapsiperheisiin.

Arvoisa puhemies! Tämä esitys monien ehkä kuitenkin aika lyhyiksi jääneiden kädenvääntöjen jälkeen on saanut sen muodon, mikä sillä on. Tässä nyt lähdetään siitä, että halutaan hieman ottaa takaisin sitä jyrkkää porrastusta, minkä Ahon hallitus vielä alleviivasi viimeisellä päätöksellään. Tässä on lähiperustelut sille, miksi yksi- ja kaksilapsisilta perheiltä, ennen kaikkea yksilapsisilta perheiltä leikataan vähemmän kuin muilta. Minusta se on hyvä peruste.

Porrastuskeskustelusta voitaisiin käydä, jos mielitään, laajaakin pohdiskelua, mikä ylipäätään on voinut aikaansaada sen, että portaat on Suomessa perustettu näinpäin. Yhtä hyvin olisi kenties voinut perustella sitä, että ensimmäisestä lapsesta nimenomaan väestöpoliittisista syistä maksetaan enemmän ja seuraavista sitten vähemmän per tapaus. Tämä siitä syystä, että perusvalinta äitiyden tai isyyden suhteen on kuitenkin sen ensimmäisen lapsen kohdalla tehtävä.

Kaikissa maissa ei suinkaan ole porrastettu lapsilisiä tällä tavalla kuin Suomessa. Uskon, että järjestelmämme suosia monilapsisia perheitä on aika ainutkertainenkin kansainvälisessä katsannossa. En minä mikään monilapsisten perheiden vastustaja ole, koska olen kasvanut seitsemän lapsen joukossa. Pidän sitä enemmänkin elämäntapavalintana. Oikeastaan vähän vierastankin ajatusta kamalan painokkaasti puhua lasten yhteydessä aina rahasta. Toimeen pitää tulla, mutta se riittää ja sen pitää riittää.

On myös tärkeää huomata, että vaikka me nyt joudumme leikkaamaan lapsilisiä, minusta liikaa ja voimakkaasti monilapsisissa perheissä kuukautta kohti, niin paljon jää vielä jäljelle. Minulla on edessäni sosiaali- ja terveysministeriön luettelo lapsilisistä, joita maksetaan eri maissa. Otetaan nyt esimerkkinä meille tärkeitä vertailumaita. Esimerkiksi Ruotsissa maksetaan 380 markkaa kuukaudessa, Belgiassa 390, Saksassa 270, Englannissa 320 ja Suomessa 535—1 200 markkaa kuukaudessa. Kun 1 200 markasta otetaan nyt pois 122 markkaa, niin tällaisesta summasta me nyt sitten puhumme, jäljelle jää vielä toistatuhatta markkaa, eli kaikki on niin kovin suhteellista. Minä haluan siitä muistuttaa, vaikka aina haluan samassa yhteydessä pahoitella sitä, että ylipäätään joudutaan leikkaamaan.

Minä olen halunnut myös jossakin vastauspuheenvuorossani alleviivata sitä, että Lipposen hallitus yrittää nyt koko hallitusohjelmallaan rauhoittaa kaikkien väestöryhmien tilannetta kuitenkin sillä tavalla, että se on hyvin avoimesti siinä leikkauslistassa kertonut, mitä se aikoo tehdä koko neljän vuoden aikana. Se riipaisee ja se riipaisee kunnolla, etupainotteisesti, heti, valtavasti, koskee, kipeätä ottaa, mutta se jättää rauhaan sen jälkeen. Ahon hallituksen aikana meidän jokaisen huoli oli jokapäiväinen, koska koskaan ei tiennyt, minkä tyyppisiä päätöksiä seuraava viikko tuo eteen. Oikeastaan tiesi kyllä, muttei vain arvannut, kehen osuu säästö- tai leikkausvaatimus, joka taas seuraavaksi esitetään. Eli jos onkin huono päätös, niin sen huonon päätöksen hyvä puoli on siinä, että nyt tämän päätöksen avulla tiedetään pitkäksi ajaksi eteenpäin, millaisilla ehdoilla elämää on lapsiperheissä jatkettava.

On myös sanottava, että minä en kyllä voi tätä ed. Mannisen ajatusta käsittää sikäli, että tällä lapsilisällä pitäisi vastata niin moniin tarpeisiin kuin hän on ehdottanut. On totta, että lapsiperheet ovat erittäin asuntovelkaisia, mutta minusta on hyvä tehdä kysymys, miksi lapsilisän pitäisi vastata tähän kysymykseen. Meillä on myös asuntopolitiikka tässä maassa, erilaisia tukitoimia, joita sitä kautta annetaan. Meillä on yleisenä järjestelmänä lapsilisien lisäksi, että lapsiperheille kohdistetaan asumistukea. Asumistuki on tarveharkintainen, mutta kotihoidon tuen perusosa muun muassa ei ole. Minä haluaisinkin asettaa koko tämän keskustelun siihen, että kun nyt seuraava leikkauskeskustelu tullaan käymään kotihoidon tuesta, niin siinä yhteydessä meillä olisi halua pohtia sitä, tulisiko koko kotihoidon tuki niin perusosan kuin lisäosan suhteen asettaa jatkossa tulosidonnaiseksi, kun tällä kertaa vain lisäosa sitä on.

Minä en voi ymmärtää sitä, että maassa tarvitaan kahta yleistä järjestelmää, joilla rahaa siirretään kaikille aivan tuloista riippumatta. Minun mielestäni lapsilisäjärjestelmä riittää yleiseksi

järjestelmäksi, jolla hoidetaan lapsiperheille yleinen tuki. Sen jälkeen tulevilla tukimuodoilla tulisi olla enemmän tarveharkinnan luonnetta, ja kun tulosidonnaisuus jo tunnetaan kotihoidontuen lisäosassa, kysymys olisi vain siitä, että tämä ajatus laajennettaisiin kattamaan koko kotihoidon tuki.

Itse asiassa sekään ei ole mikään uusi idea, koska Ahon hallitus on jo tehnyt tässä asiassa suuren muutoksen. Se vei muutama vuosi sitten kaikilta työttömiltä kotihoidon tuen, mikä kuukausitasolla oli yli 2 000 markan menetys per perhe. Hyvin hiljaisia on oltu tästä leikkauksesta. Näin oli tullut yhteensovitetuksi kotihoidon tuki ja työttömyysturva. Kotihoidontuki on myös yhteensovitettu vanhempainrahan kanssa. On esitettävä vakava kysymys siitä, minkä takia kotihoidon tuki ei ole yhteensovitettu työtulojen kanssa kokonaisuudessaan. Uskon, että tämä kysymys tullaan tämän eduskunnan ryhtyessä tuohon työhön vakavasti esittämään ja saamaan siitä sitten selvityksiä.

Arvoisa puhemies! Totta kai lapsilisistä voisi puhua myös väestöpoliittisena kysymyksenä. Itse olen sitä mieltä, että meiltä on vähän karannut tämä asia, kun lapsilisillä on niin suuri merkitys lapsiperheille, että ne eivät ole enää pelkän lisän roolissa. Oikeastaan tätä kautta voisin siihen ed. Mannisen paperiin, joka on vastalauseena, palata uudelleen, kun hän puhuu asuntovelkaisista perheistä. Jos meidän on ollut pakko lapsilisäjärjestelmällä myös lähteä hakemaan vastausta asuntovelkoihin, se on vähän erikoista. Emmekö voisi ajatella, että me palautamme tämän asian enemmän vanhoille raiteillensa, lapsilisä lapsiin ja asumisen tukeminen asuntopolitiikkaan? Näin ollen palautuisi paremmin lapsilisän luonne, kun kysymys on kuitenkin yleisestä turvasta.

Olen erittäin murheellinen siitä, että esimerkiksi tässä hallituksen esityksessä, niin kuin tulee selvästi esille, nämä leikkaukset tulevat johtamaan toimeentulotuen lisääntymiseen lapsiperheissä. Täytyy tässäkin palauttaa mieleen Ahon hallituksen tekoset. Ahon hallitus nimenomaan keksi sen jutun, ed. Manninen, että lapsilisät otetaan huomioon toimeentulotukea vähentävinä. Tämä pitää nimenomaan paikkansa lapsilisän laskennallisen lisäosan suhteen, joka perhetukipaketin yhteydessä tuli. Se oli kyllä Ahon hallituksen keksintöä. Nyt siitä maksetaan, samat lapsiperheet maksavat siitä.

Sitten olen vähän murheellinen siitä, että tässäkään hallituksen esityksessä ei kyllä ole sitä työllisyysarviota, minkä jokaisessa esityksessä mielestäni täytyisi olla, koska hallitus on vannonut, että kaikilla sen toimilla on tällainen kiinteä yhteys työllistämiseen ja yleensä työllisyyden kohentamiseen. Kun tästä on eri yhteyksissä paljon puhuttu, haluan tällä kohtaa tähdentää, että jos tästä nyt ei lähdetä pitämään kiinni ja pontevasti eduskuntatyön alkaessa vaadita sitä, että työllisyysvaikutuksia arvioidaan jokaisessa esityksessä, niin sehän unohtuu ja sitten voi olla, että sen mukana ei myöskään tuo itse tärkeä asia pysy riittävästi mielessä. Toivon, että ovat vaikutukset myönteisiä tai kielteisiä, ne voidaan esityksessä tuoda avoimesti esille ja myös niin, että ne tuotaisiin vähän laaja-alaisemmin esille. Vaikka ne ovat vaikeita arvioida, jotain kai voidaan esittää.

Myönnän myös, että tällä esityksellä voi olla yksittäisille kunnille ikäviä vaikutuksia, koska meillä on muutamia lapsirikkaita kuntia ja siinä mielessä tapahtuu sellainen ikävä asia, että kustannuksia siirtyy toimeentulotukiluukulle ja ennen kaikkea näiden perheiden kulutustasossa tapahtuu muutoksia heikompaan suuntaan.

Arvoisa puhemies! Kaikkien näiden ikävienkin seikkojen johdosta, jotka halusin avoimesti tuoda esiin, koska ei minusta sellaista soldaattia voi tietenkään saada, että mustaa voi valkoiseksi tai valkoista mustaksi muuttaa, joudun toteamaan, että tämä leikkaus on kärsittävä ja siedettävä siitä syystä, että saadaan valtiontalous kuntoon ja työllisyys korjatuksi sillä lailla kuin hallitus on ohjelmassaan luvannut.

Ed. A i t t o n i e m i : Arvoisa puhemies! Sanon teille, ed. Vehkaoja, jälleen sen, että Ahon hallituksen aikana suomalaisen talouden perustukset muurattiin uudelleen ja siinä muurausty össä ja niissä kustannuksissa vähäväkistä, köyhempää kansanosaa kohdeltiin silkkihansikkain. Te ette löydä mistään sellaisia kohtia, joissa Ahon hallitus olisi käynyt lapsiperheiden, opiskelijoiden, eläkeläisten, maanviljelijöiden, pienviljelijöiden tai muiden kimppuun sillä tavalla kuin te käytte. Enempää ei tarvitse vastata, tämä on kylmä totuus.

Te puhuitte siitä, että työllistäminen korvaa, jälleen te mainitsitte tämän asian. Työllistävän kotimaisen tuotannon pohjana on kasvava kulutus. Nimenomaan kotimarkkinoista on nyt kysymys, sieltä löytyy työpaikkoja, jos yleensä löytyy. Nämä leikkaukset vähentävät kotimaista kysyntää ja vaikuttavat sillä tavalla, että tällä on negatiiviset vaikutukset työllisyyteen.

Lipposen — Viinasen hallitus tekee järjettömän tempun juuri tässä vaiheessa lamaamalla kansassa hiljalleen kasvaneen tulevaisuuden uskon, joka olisi merkinnyt kasvua myös kotimarkkinoille. Tällainen pieni isku päähän — tästä tulee muutama sata miljoonaa markkaa — merkitsee sitä, että varsin pitkään konttaillaan taas ennen kuin päästään siihen kasvuvaiheeseen, joka oli selkeästi näkymässä Ahon hallituksen lopettaessa työnsä. Ette te pysty hankkimaan lisää työllisyyttä.

Minä keskustelin raitiovaunussa Pekkasen kanssa tänä aamuna ja olimme samaa mieltä, että on vaikea puhua työttömyyden puolittamisesta näillä systeemeillä.

Ed. T i u s a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi kielsi vastaamasta enempää, mutta kyllä minä vastaan noihin kysymyksiin, eivät ne niin retorisia voi olla, eli siihen, miten Ahon hallitus puuttui esimerkiksi eläkeläisten perusturvaan: esimerkiksi kohtuuttomasti heikentämällä heidän mahdollisuuksiaan hankkia lääkkeitä. Toki eläkeläiset ovat niitä, jotka nimenomaan käyttävät lääkkeitä. Kelan menot viime vuosina laskivat ihan oleellisesti. Minkä vuoksi? Koska omavastuuosuudet lääkkeiden hankinnassa nousivat. Tämä koskee nimenomaan monia lääkeryhmiä, jotka ovat erittäin kalliita, mutta kuitenkin välttämättömiä ja jotka usein jäävät käyttämättä; reseptejä ei lunasteta tästä syystä. Tämä on yksi esimerkki, on muitakin.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Uosukainen.

Ed. U o t i l a (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! On tietysti aika vaikea työllisyysvaikutuksia yksiselitteisesti arvioida. On totta, että kulutuskysynnän laskun myötä negatiivisia vaikutuksia tulee. Mutta täytyy muistaa, että koko tämä säästöpaketti, koko tämä hallitusohjelman lisäpöytäkirja tähtää talouden vakiinnuttamiseen. Kyllä kai ed. Aittoniemikin tunnustaa, että esimerkiksi korkotason parin prosenttiyksikön laskulla on myönteistä merkitystä tämän maan taloudelle ja myös työllisyyden kehittymiselle jatkossa.

Mitä tulee Ahon hallituksen toimenpiteisiin, niin väittääkö ed. Aittoniemi, että tekemällä 500 000 ihmistä työttömiksi tässä maassa se hallitus ei olisi vaikeuttanut lapsiperheiden taloudellista asemaa tai vähentänyt lapsiperheiden tuloja? Kyllä varmasti vähensi ja vähensi lukemattomilta perheiltä.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kyllä huomaa, että ed. Aittoniemi on hypännyt kepun kelkkaan, kun häneltä käy niin joustavasti mustan valkeaksi puhuminen — toivon mukaan ei kuitenkaan vaalikentillä. Kyllä jos on todella mahdollista täällä salissa sanoa, että Ahon hallitus ei tehnyt mitään huonoa eläkeläisille eikä lapsiperheille, niin huh huh. En puutu lapsiperheisiin uudelleen, koska ne mainitsin jo, mutta eläkeläisten kohdalla indeksien jäädytys ja raippaverot. Eivätkö ne olleet Ahon hallituksen tekosia, niinkö? Ei mitenkään.

Lausuisin lisäksi, että kun me puhumme nyt tulonsiirroista työllisyyteen -teemasta, niin onhan selvää, että jokainen koronalennusprosentti, jokainen työpaikka tuo jakoon tähän yhteiskuntaan markkoja, joita kulutetaan. Eri asia ja valitettavasti paljon vaikeampi kysymys vastata on se, kuka ne markat käyttää ja kuinka tulonjako kehittyy kaiken tämän seurauksena. Minä olen siitä henkilökohtaisesti äärimmäisen huolissani. Se on asia, josta kannattaa varmasti vapaa-aikanakin joskus peistä vääntää, sillä sen eteen tietysti täytyy yhtä ja toista koettaa vielä keksiä.

Ed. M a n n i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyydän vastata ed. Vehkaojalle eräisiin kysymyksiin. Ensinnäkin mitä tulee Ahon hallituksen tekoihin, niin on ehkä syytä muistaa, että Lipposen hallitus on luvannut siunata kaikki Ahon hallituksen teot. Se siitä arvostelusta.

Ed. Vehkaoja kysyi, miksi minä lastaan kaikki lapsilisien päälle, miksei hoideta asuntoasiaa asumistuella ja kotihoidon tuella. Tuntuu siltä, että ed. Vehkaojalla on heikot tiedot Lipposen hallituksen ohjelmasta. Mutta minä voin auttaa: Siksi, että hallitus leikkaa asumistukea 250 miljoonalla markalla ja kotihoidon tukea 700 miljoonalla markalla. Miten tällä pannaan asiaa kuntoon, kun sanoitte, että lyhyen kaavan mukaan on laadittu perustelut. Aivan niin! Huonoa asiaa on ikävä ja paha perustella.

Mitä tulee siihen, että keskusta olisi kentällä väittänyt, että se on lisännyt lapsilisiä, en ole tällaista huomannut. Sen sijaan olen huomannut, että ministeri Mönkäre on hyvin asiantuntemattomasti julkisuudessa lausunut, että koska edellisen hallituksen aikana lapsilisät ovat kasva-

neet usealla miljardilla markalla, niin voidaanhan niitä vähän leikata. Sieltä ehkä nämä väärät tiedot ovat peräisin.

Mitä tulee siihen, että keskusta olisi ehkä esittänyt hallitusneuvotteluissa lapsilisien leikkaamista, tästäkin olen ymmärtänyt, että Lipponen on ilmoittanut, että koska keskusta ei ole esittänyt, niin sen takia sitä ei ole otettu hallitukseen. Tässä eräitä vastauksia.

Ed. Vehkaoja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olisin tosiaan halunnut vielä ed. Manniselle todeta, että silloin kun puhuin asuntopolitiikasta tai perhepolitiikasta erikseen, tarkoitin periaatteellista tarkastelutapaa ja sitä kehityshistoriaa, mikä meillä on täällä takanamme, joka on ikään kuin vääntynyt siihen asentoon, missä se nyt sitten on, kun me tänään näitä asioita käsittelemme. On jäänyt minusta liian paljon huomaamatta se, että me olemme lastanneet kummallisiin paikkoihin tulonsiirtoja perustellen niitä aivan muilla asioilla kenties kuin sillä, millä nimellä ne tulonsiirrot kulkevat.

Ed. Peltomo: Arvoisa puhemies! Ed. Manninen totesi, että Lipposen hallitus siunaa kaikki Ahon hallituksen teot. Väitän toisin. Emme missään tapauksessa tule hyväksymään puolta miljoonaa työtöntä, ja jo hallitusohjelmassa lähdetään siitä, että tämän vaalikauden aikana työttömyys puolitetaan. Näistä lapsilisäleikkauksista, niin ikäviä kuin ne ovatkin, niin täytyy muistaa, että niillä osittain rahoitetaan työllisyyslisäbudjetti. Ja myös minun mielestäni on erittäin tärkeätä, että myös lapsiperheisiin saadaan työtä ja sen työn kautta toimeentuloa eikä eletä pelkillä lisillä.

Kuitenkin olisin itsekin toivonut enemmän tarveharkintaa lapsilisissäkin, ja siksi mielestäni pitäisi jatkossa miettiä näitten tukimuotojen yhdistämistä, luopua kokonaan ikävästä sanasta "lapsilisä" ja ruveta puhumaan "perheen selviytymisrahasta". Eli se raha annetaan vain niille perheille, jotka sitä todellisuudessa tarvitsevat. Ehkä kaikki keskustalaisetkaan isot maanviljelijäperheet eivät niitä tarvitse. Kun puhutaan, miten suurituloiset voisivat osallistua näihin talkoisiin, niin sanoisin näin, että oletteko kaikki tietoisia, että lapsilisät kuuluu anoa eikä niitä kenellekään väkisin tyrkytetä. Ne, jotka kokevat, että ne ovat turhia, panevat ne lapsen korkeakorkoiselle tilille kasvamaan korkoa. Näille henkilöille ne ovat aivan turhia.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Lipposen hallitus on siunannut kaikki Ahon hallituksen säästötoimet ja lyönyt kaksin verroin kuormaa päälle nimenomaan köyhien ja vähävaraisten kannettavaksi.

Mitä tulee työttömyyden puolittamiseen, minä uskallan ennustaa, niin surkeata kuin se onkin eikä uskoisi sen olevan totta, että tällä politiikalla, millä te olette lähteneet liikkeelle, ette saa edes neljännestä pois työttömyydestä neljän vuoden aikana. Hyvä jos saatte miinusmerkkiseksi lisäystä ollenkaan.

Ed. Tykkyläinen: Arvoisa puhemies! Toivoisin, että ed. Aittoniemi vihdoin viimein ymmärtäisi sen, että ohjaamme näillä säästöillä nyt sitten varoja työllisyyden kuntoon saamiseksi. (Ed. Aittoniemi: Miten?) — Siten, että saadaan tähän maahan työpaikkoja. Työpaikkoja saadaan näiden säästötoimenpiteiden kautta. Jos ei mene jotenkin perille, niin sille ei mahda tietenkään mitään. — Me kaikki, jotka olemme hallituspuolueiden jäseniä, olemme lähteneet siitä, että tämän maan talous pitää saada nousuun, ja tämän maan työllisyys pitää saada parantumaan. Se on meidän ensimmäinen lähtökohtamme. Kuten täällä on todettu lapsilisistä, nämä ovat vaikeita ongelmia. Mutta totean myös sen, että lapsilisä, kun tämä laki aikanaan luotiin, tarkoitettiin nimenomaan lisäksi eikä palkkatuloksi. Tällä asialla on tietynlainen ero.

Toteaisin myös, että kun Liikanen aikanaan oli valtiovarainministerinä, niin siihen aikaan me korotimme lapsilisiä kolminkertaisiksi. Kuten täällä on monissa puheenvuoroissa todettu, niin mehän olemme, kun tarkastellaan kansainvälisiä vertailuja, aika paljon edellä muita maita.

Ed. Tiusanen: Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi on varsin sitkeä puolustelemaan Ahon hallitusta ja sen tekemisiä. Haluaisin vain todeta sen, että se syöksykierre, missä valtakunta oli ja edelleenkin on mainitun Ahon hallituksen jäljiltä, on niin jyrkkä, että jos sen kulku jatkuu, niin meillä ei todella ole sosiaaliturvaa. Meillä ei ole edes mahdollisuuksia puhua lapsilisistä tai muista sosiaalietuisuuksista. Muistakaa, ed. Aittoniemi, että puolustamanne hallitus lisäsi vielä valtion velkaa joulukuun viimeisestä päivästä 91, kun se oli ehtinyt nostaa sen 60 000 miljoonaan. Nyt, kun uusi hallitus tuli, se oli noin 370 000 miljoonaa markkaa. Vuonna 97 sen lainan hoitokulut tulevat olemaan jo yli 30 miljardia markkaa. Eli tämä on tämä totuus ja ongelma, ja tätä

ollaan nyt yhdessä selvittämässä yhdessä kanssanne, ed. Aittoniemi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

16) Hallituksen esitys pohjoismaisen sosiaalipalvelusopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 29/1995 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 2/1995 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 2.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

17) Lakialoite laiksi palkansaajien määräaikaisesta sukupolvenvaihdoseläkkeestä

Lähetekeskustelu
Lakialoite 15/1995 vp (Peltomo ym.)

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

Keskustelu jatkuu:

Ed. T a k k u l a : Arvoisa rouva puhemies! Perjantaina lähetekeskustelussa tästä lakialoitteesta laiksi palkansaajien määräaikaista sukupolvenvaihdoseläkkeestä täällä salissa vallitsi varsin suuri yksituumaisuus ja yksimielisyys, että tämä lakialoite on varsin hyvä ja kannatettava. Myös omalta osaltani haluan tässä tuoda korteni kekoon, tervehtiä ilolla muutamia kohtia tästä lakialoitteesta ja evästää myös sen kiireellisyyttä valiokunnan suuntaan.

Viime päivien uutisiakin kuunnellessa on käynyt ilmi, että nuorisotyöttömyys on edelleen se suuri ongelma, mikä meidän yhteiskuntaamme vaivaa. Erilaisia lääkkeitä ja konsteja siihen pyritään hakemaan. Niitä haettiin jo vaalikentillä, ja mikäli olen ymmärtänyt oikein, myöskin Lipposen — Viinasen hallitus lähtee siitä, että työttömyyden ratkaisu ja puolittaminen tämän vaalikauden aikana on se keskeisin tavoite. Mielestäni tämä lakialoite on yksi sellainen, joka osaltaan kyllä helpottaa tällaisen tavoitteen toteuttamista ja siinäkin mielessä on kannatettava.

Puhutaan tänä päivänä myös joustavuudesta ja puhutaan vapaaehtoisuudesta. Kysymys on 55 vuotta täyttäneistä, joilla on mahdollisuus ja halu jäädä eläkkeelle. Usein heillä, joilla on mahdollisuus ja halu siihen, on myös taloudelliset resurssit, että he luopuisivat työpaikastaan nuoremman hyväksi. Näin lailla velvoitettaisiin myös sille paikalle nuori työllistettäväksi.

Kun äsken puhuttiin lapsilisistäkin, kyllähän tämä olisi ennen kaikkea se suuntaus, millä tavalla saataisiin monien nuorien perheiden asiat asianmukaiseen kuntoon. Tällä olisi vaikutusta ei ainoastaan taloudellisesti, mutta ennen kaikkea henkisesti. Myöskin taloudellinen vaikutus tällä lailla olisi siinä mielessä, että nuori henkilö saisi työtä. Uskon, että 55-vuotiaana jo keskivertokansalaiset ovat hankkineet asunnot, autot ja kodinkoneet. Kun nuori alle 30-vuotias saisi töitä, hän todennäköisesti alkaisi investoida myös tätä kautta. Ei tiedä, vaikka nuori mies ottaisi emännän ja hankkisi sitä kautta asuntoa, autoa jne. Kulutuskysyntään tämä vaikuttaisi ja sitä kautta myöskin alkaisi pyörittää paremmin yhteiskunnan rattaita. Kysymys on tällä tavalla tällä lakialoitteella oikeaan suuntaan menemisestä. Näin myös nuorten perheiden taloudellista asemaa ja myös henkistä ilmapiiriä parannettaisiin huomattavasti.

Se, että tässä on nimiä yli 70 alla, antaa myöskin sellaisen uskottavuuden kuvan tälle lakialoitteelle, että minäkin uskon kristillisten ed. Kalliksen tapaan, että tämä lakialoite menee läpi. Näin ollen ed. Kalliksen kaavailema välikysymys tämän pohjalta, mikäli tämä ei menisi läpi, on varmaan aivan turhaa. Keskustan ryhmästä olen ainoana tämän allekirjoittanut ja olen ryhmän jäsenten kanssa keskustellut. Siellä vallitsee varsin suuri yksimielisyys siitä, että tämäntapaiset toimet ovat kannatettavia, että tämän aloitteen taakse myöskin sieltä varsinaisessa vääntövaiheessa ja äänestysvaiheessa edustajia löytyy.

Yksi sellainen asia, mikä tässä on noussut esille, on tietenkin rahoituksen järjestäminen, millä tavalla lakialoite rahoitetaan. Siinä on varmasti oman keskustelunsa paikka. Uskon, että sosiaali- ja terveysvaliokunnassa tästä tullaan taittamaan peistä ja tätä hiomaan. Mutta uskon, että jos me jonkin asian tässä yhteiskunnassa näemme tärkeäksi, kyllä silloin myöskin yhteiskunnas-

sa rahoitusjärjestelmästä voidaan sopia. Kysymys on kuitenkin hyvin pitkälle arvoratkaisusta. Kysymys on sellaisesta impulssista, mikä on suora impulssi nuorille työttömille rohkaisuna tekemään työtä, yrittämään ja sitä kautta myös konkreettinen aloite heidän taloudellisen asemansa parantamiseksi.

Arvoisa puhemies! Tervehdin ilolla tätä lakialoitetta ja toivon, että tämä voisi kiireellisenä mennä sosiaali- ja terveysvaliokuntaan ja työasiainvaliokuntaan. Sitä kautta pääsisimme sitten sanoista tekoihin, näin konkreettisesti osoittamaan, että puheet työttömyyden ja nimenomaan nuorisotyöttömyyden hoidosta ja joustavuudesta ovat tänä päivänä totta myöskin tekojen tasolla, ei ainoastaan vaalipuheissa tai eduskunnan suuressa salissa käytettävissä puheenvuoroissa, vaan myös tätä kautta konkreettisesti. Näin voisimme tätä kautta luoda sellaista tärkeää tulevaisuuden uskoa, antaa sellaisia impulsseja työttömyyden kourissa eläville ihmisille, nuorille perheille, että sittenkin tulevaisuudessa elämä voittaa ja nämä vaikeudet, mitä meillä on niin taloudellisella kuin henkiselläkin puolella tässä maassa, ovat vaikeuksia, jotka on tehty voitettaviksi. Näin ollen tällainen tulevaisuuden ja toivon näköala yhteiskunnassa vahvistuisi.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Asian ollessa ensimmäistä kertaa esittelyssä käytin tästä mielestäni hyvin myönteisen puheenvuoron ja täällä käytiin asiasta vilkas keskustelu. Vaikka ed. Takkula oli varma siitä, että tämä menee käsittelyyn, minä väitän, että tätä ei oteta käsittelyyn ollenkaan. Viime vaalikaudella oli vastaavanlainen aloite, jossa minäkin olin allekirjoittajana, oli toistasataa allekirjoista.

On tietysti suuri työ kerätä yli 72 nimeä, mutta vähän ihmettelen, että tähän ei ole kerätty enemmän nimiä, koska opposition puolelta olisi varmasti saatu nimiä nopeasti tähän esitykseen. Minä vähän epäilen, onko tässä ollut tarkoitustakaan saada muuta kuin populistisessa tarkoituksessa asia esille nostettua, onko ollut tarkoituskaan ollenkaan saada sitä käsittelyyn valiokunnassa. Ei tämä mene alle sadan allekirjoittajan voimin valiokunnassa. Se hautautuu sinne, keltaisena huutelee apua joskus kahden vuoden kuluttua siellä valiokunnassa pinkkojen alta.

Ed. U o t i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oli erittäin mukava kuulla ed. Takkulan puheenvuoro tästä aloitteesta. Kyllä minustakin on varsin harmillista, koska tähän hyvin myönteisesti on myös opposition puolella suhtauduttu keskustelussa ja olisi voitu aivan hyvin kerätä enemmän nimiä tämän aloitteen taakse.

Vaikka ed. Aittoniemi toteaa, että asia ei voi mennä läpi eikä sitä oteta käsittelyyn, saamani tiedon mukaan valiokunta voi tämän asian ottaa käsittelyyn aivan hyvin, jos siellä tahtoa riittää, vaikka siinä ei olekaan kuin 70 nimeä. Olen kyllä henkilökohtaisesti syvästi pettynyt, jollei näin tapahdu ja aloite todella etene. Ei tällaisia aloitteita voi huvikseen eikä profiilin tai kilven kirkastamiseksi tehdä vaan sen vuoksi, että jotain uudistuksia saadaan aikaan ja työttömyyttä helpotettua.

Työttömyyden helpottaminen tarvitsee näitä kaikkia kolmen osa-alueen keinoja: markkinavetoista työllistymistä, matalampaa korkotasoa, alhaista inflaatiota jne. Se tarvitsee työllisyyslisäbudjetin tuomia erityistoimia, mutta se tarvitsee näitä erillisiä rakenteellisia ratkaisuja, niin tätä luopumiseläkeratkaisua kuin työajan lyhentämis- ja vuorotteluvapaajärjestelyjä kuin muitakin. Tarvitaan monien toimenpiteiden yhteisvaikutusta, jotta tähän hallituksen vaikeaan, mutta kunnianhimoiseen tavoitteeseen työttömyyden puolittamisessa päästään.

Ed. M a n n i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Voin vakuuttaa ed. Takkulan puheenvuoron johdosta, että tämä aloite ei kaadu ainakaan oppositioon, ja voin myös vakuuttaa ed. Uotilalle, ettemme ole loukkaantuneita, vaikka meidän nimiämme ette ole tähän huomanneet ottaa. Me olemme kyllä tämän takana ja tuemme. Minuun vain hiipii sellainen pelko, mikä ed. Aittoniemelläkin oli, että hallituspuolueiden taholta tullaan kyllä tekemään tämän lain eteneminen todella vaikeaksi. Mutta sydämestäni toivon, niin kuin joskus politiikassa toivoo, että olen tässä asiassa väärässä ja voin olla hyväksymässä tätä lakialoitetta tässä salissa.

Ed. T a k k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olisin rohkaissut ed. Aittoniemeä: Tässä myös meidän täytyy ottaa tulevaisuuden ja toivon näköala ja uskoa siihen, että ne, jotka tähän nimensä ovat kirjoittaneet ja tätä kannattavat, eivät tee sitä minkäänlaisen kikkailun nimissä ja muuten, vaan ollaan tosissaan. Näin ollen tässä on kysymys vakavasta asiasta, nuorten työllistämisestä, ja minä haluan omalta osaltani uskoa loppuun asti, että tämä asia menee

läpi ja tämän kanssa tehdään todella työtä ja tätä kautta koko eduskunta saa tällaisen, voisiko sanoa, sulan hattuun hyvästä, konkreettisesta työstä nuorisotyöttömyyden hoitamiseksi tässä maassa.

Ed. Peltomo: Arvoisa puhemies! On valitettavaa, että olin muissa tehtävissä viime viikonloppuna enkä päässyt itse aloittamaan keskustelua tästä lakialoitteesta, jonka olen tehnyt todella vakavissani. Tämä tiedoksi ed. Aittoniemelle.

Me kaikki tiedämme, että pitkäaikaistyöttömyys on Suomessa noussut yleistä työttömyysastetta nopeammin. Tämän vuosikymmenen alussa maassamme oli vain muutamia tuhansia yli 12 kuukautta työttömänä olleita. Tämän vuoden alussa pitkäaikaistyöttömien lukumäärä ylitti jo 140 000. Voidaan tietysti kysyä, missä syy.

Pitkäaikaistyöttömien osuus koko työvoimasta on jo yli 5 prosenttia, ja näyttää siltä, että pitkäaikaistyöttömyydestä on tulossa yksi pahimpia työttömyyden rakenteellisia ongelmia. Siksi on viipymättä ryhdyttävä työttömyyden, erityisesti pitkäaikais- ja nuorisotyöttömyyden, torjumistyöhön. Työttömyyden puolittaminen vaalikauden aikana vaatii tekoja, niin kuin täällä on todettu. Pelkät puheet eivät riitä. Uskon, että hallituspuolueet tätä tukevat, ja on erittäin miellyttävä todeta, että myös ainakin oppositiopuolue keskusta haluaa olla mukana tämän lakialoitteen eteenpäin viemisessä ja sitä kautta hoitamassa ihmisille työtä.

Suomen pitkäaikaistyöttömyys on moni-ilmeinen ja laaja ilmiö. Mitään yksittäistä tekijää ei voida osoittaa sen syyksi tai selittäjäksi. Se on monisäikeinen asia, eikä se ole myöskään yhdellä lääkkeellä parannettavissa. Siksi tarvitaan monia toimenpiteitä. Ed. Takkula mielestäni käytti erittäin ansiokkaan puheenvuoron nuoren kansanedustajan, nuoren perheellisen näkökulmasta. Ei todellakaan ole yhtä toimenpidettä, vaan tarvitaan useampia.

Meillä Suomessa, niin kuin muuallakin, suuri osa pitkäaikaistyöttömistä on saanut vain perusasteen koulutuksen, ja selkeä piirre heissä on myös korkea keski-ikä. Suurin pitkäaikaistyöttömien ikäryhmä on 55—59-vuotiaat. Heitä oli tämän vuoden alussa lähes 30 000. Iäkkäät ja vähäisen muodollisen koulutuksen saaneet henkilöt eivät ole huonoja työntekijöitä, päinvastoin. Heidän työ- ja elämänkokemuksensa ovat arvokkaita. Tästä huolimatta työnantajat katsovat heidän työnsä tuottavuuden vähäiseksi, ja näin ollen heidän työllistymisensä ei ole helppoa. Onkin perusteltua olettaa, että yli 55-vuotiaista työttömistä suuri osa jää pysyvästi normaalien työmarkkinoiden ulkopuolelle.

Nyt, kun talouden elpyminen tai työvoiman kysyntää lisäävät yhteiskunnan toimet eivät tuo riittäviä ratkaisuja työttömyyteen, on mietittävä näitä erityistoimenpiteitä, joilla työvoiman tarjontaa alennetaan. Työvoiman tarjonnan alentaminen toteutuu parhaiten jakamalla työtä oikeudenmukaisesti ja taloudellisesti. Työn jakamismalleja ratkottaessa työajan tarkastelu koko elinkaaren mitassa tuottaa parhaiten toteuttamiskelpoisia ratkaisuja.

Valittaessa keinoja työvoiman tarjontaan vaikuttamiseksi on pyrittävä mahdollisimman hyvään taloudellisuuteen ja tehokkuuteen. Pitkäaikaistyöttömyyden torjumisessa tehokkuus merkitsee toimenpiteiden kohdentamista 55-vuotiaisiin tai tätä vanhempiin työtekijöihin eli ryhmään, jossa pitkäaikaistyöttömäksi joutumisen todennäköisyys on suurimmillaan.

Taloudellisuutta harkittaessa lähtökohdaksi tulee ottaa koko yhteiskunnan ja kansantalouden näkökulma. Tässä mielessä toimenpiteiden tulee hyödyntää eniten juuri nuoria työnhakijoita. Pitkällä tähtäyksellä nuorten saaminen tuottavaan työhön on yhteiskunnalle välttämätöntä. Nuoren työllistyessä säästöjä syntyy mm. työttömyysturvamenoista, mahdollisesta asumistuesta ja toimeentulotuesta. Kaikki myös tiedämme, mihin seurauksiin johtaa pitkään työttömänäolo nuoren kohdalla: Tulee sosiaalisia ongelmia, ja syrjäytymisestä aiheutuvia kuluja on vaikea mitata.

Eilen julkistettu Tuire Santamäki-Vuoren ja Pekka Sauramon tuore tutkimus Nuorten työttömyys Suomessa vuosina 1993—94 kertoo, että lama hävitti puolet alle 25-vuotiaiden nuorten työpaikoista. Osa nuorista sopeutui lamaan jatkamalla opintojaan, ja nyt myös nämä laman aikana opintoja jatkamaan lähteneet nuoret alkavat palata työmarkkinoille ja tarvitaan työtilaisuuksia, joten me tarvitsemme työnjakojärjestelmää, jossa yhdistyvät sekä ikääntyvien työntekijöiden mahdollisuus välttää pitkäaikaistyöttömyyden riski että työttömien nuorten tilaisuus päästä mukaan työelämään.

Pitkäaikaistyöttömyyden helpottamiseksi ja nuorten työllistämisen edistämiseksi onkin luotava 55 vuotta täyttäneille palkansaajille vapaaehtoisuuteen perustuva oma määräaikainen sukupolvenvaihdoseläke, joka saamisen ehdoksi on asetettava alle 30-vuotiaiden työttömyyttä alentava työllistämisehto. Olen ottanut tähän

iäksi 30 vuotta siksi, että kun nuoret nykyisellään opiskelevat, he valmistuvat vasta lähempänä 30:tä ikävuotta ja valitettavasti jäävät suoraan opiskelun jälkeen työttömyyskortistoon.

Vaikka yli 55-vuotiaiden siirtyminen eläkkeelle merkitsee heille toimeentulon pienenemistä, monet näistä iäkkäistä ovat valmiita tyytymään tähän pienempään toimeentuloon, jos heidän luopumisensa takaa työpaikan nuorille.

Lakiehdotuksen mukaan ansioeläkkeisiin lisättäisiin uusi sukupolvenvaihdoseläke, joka määräytyisi samalla tavalla kuin työkyvyttömyyseläke, joka puolestaan on perustana myös yksilöllisessä varhaiseläkkeessä ja työttömyyseläkkeessä. Tämä laki olisi määräaikainen, kaksivuotinen, voimassa vuoden 1997 loppuun. Lailla pyritään näin vastaamaan juuri tämän hetken suurtyöttömyyden ongelmien ratkaisemiseen. Kysymyksessä ei ole mikään pysyvä eläkeiän laskeminen.

Lakiehdotusta työn jakamisesta palkansaajien määräaikaisella sukupolvenvaihdoseläkkeellä on todellakin tukenut yli 70 kansanedustajaa, jotka ovat lakiehdotuksen allekirjoittaneet. Uutena kansanedustajana liian hätäisesti jätin lakialoitteen, koska on ilmennyt, että halukkaita allekirjoittajia olisi ollut huomattavasti suurempi joukko. Tämähän ei todellakaan estä sitä, ettei lakialoitetta voida viedä eteenpäin. Niin byrokraattista tämäkään touhu ei saa olla. Olen hyvin iloinen, että lakialoitteeni on saanut näin myönteisen vastaanoton eduskunnassa. Tämä osoittaa, että kansanedustajilla on halua ja uskallusta yli puoluerajojen tehdä järkeviä ratkaisuja työllisyyden edistämiseksi.

Rouva puhemies! Toivon, että lakialoite otetaan kiireellisenä valiokuntakäsittelyyn asian etenemiseksi. Kysymyksessähän on määräaikainen laki.

Ed. L i n d r o o s : Arvoisa rouva puhemies! Ed. Peltomo eräässä sivulauseessa mutta kuitenkin ääneen tältä paikalta sanoi, että hallitus on kertonut, että työttömyys puolitetaan tällä vaalikaudella. Siinä on minun käsitykseni mukaan villakoiran ydin. Nimittäin se ei puolitu yksinomaan sillä, että kyllä markkinat hoitavat, kyllä helibori hoitaa, kyllä alenevat korot hoitavat työllisyyden. Näin ei tule tapahtumaan.

Aikanaan kun suurteollisuus alkoi pyrkiä henkilökunnastaan eroon, niin ykskaks keksittiin työttömyyseläkejärjestelmä. Sen piti helpottaa työllisyyttä. Sitä käytettiin kuitenkin yrityksissä erittäin voimakkaasti saneeraustoimenpiteenä. Olin siihen aikaan itse kohtuullisen suuren yrityksen pääluottamusmies, yli 2000 työntekijää. Tällä hetkellä heitä on siellä jäljellä 700, ja suurin vähentyminen on tapahtunut työttömyyseläkkeen kautta. Se on ollut aivan selvä saneeraustoimenpiteen mahdollisuus työnantajalla. Nyt tehdyssä lakialoitteessa on todella se etu, että sitä ei voi suoraan sanoen käyttää väärin saneeraustarkoituksessa, eli siinä on velvoite työllistää työtön. Se on minun mielestäni hyvä asia.

Minä kiinnittäisin huomiota siihen, että kun me poliitikot olemme menettäneet jo kauan sitten arvovaltamme, uskottavuutemme on nolla, niin edes tätä hallitusta voisi tukea tavoitteissaan niin, että työllisyyttä nyt todella parannetaan.

Minä olen työasiainvaliokunnan puheenjohtaja. Tämä on vähän niin kuin itsesääliä, mutta minä sanon, että jos maassa on 450 000 työtöntä ja sen lisäksi työtä tekemätön työasiainvaliokunta eduskunnassa, niin kyllä silloin on jossain jotain mätää. Meillä ei ole ollut yhtään hallituksen esitystä tänä keväänä siinä valiokunnassa, ei ensimmäistäkään. Joitakin EU-direktiivejä, joita muut EU-jäsenet eivät ole koskaan hyväksyneet, on kyllä käsitelty, mutta ei siellä ole tehty töitä.

Viime kaudella kun työministerinä oli Ilkka Kanerva -niminen henkilö, niin minä röykytin kovasti häntä tältä samalta paikalta, kun silloinkin oli työasiainvaliokunta kaksi kuukautta työttömänä. Ei minun hermojani rauhoita se, että nyt Ilkka Kanerva ei ole työministerinä. Samanlaisen röykytyksen kohteeksi joutuu myöskin uusi työministeri, jos ei lähde tulemaan jotakin lainsäädäntöä tähän taloon, jolla pyritään hallitusohjelmaa toteuttamaan.

Tämä aloite, joka on lähtenyt rivikansanedustajasta, voisi olla yksi asia, joka nyt nopeasti käsiteltynä pääsisi tässä talossa työn alle. Pyrittäisiin siihen, että ei kävisi niin kuin viime kaudella kävi. Viime kaudella tehtiin lähes sanatarkasti samanlainen lakialoite ja kerättiin siihen reilusti yli 100 nimeä. Sinne se haudattiin valiokuntaan. Haudattiin kylmästi sinne, jos ei muuten, niin tekemällä valiokunnan kokoukset päätösvallattomiksi. Ei siitä kannata kantaa surua, että lakialoitteessa on vain runsas 70 nimeä. Ne ovat yhtä painavia nimiä kuin ne yli 100 nimeä viime kauden lakialoitteessa. Kyllä aina löytyy konstit siihen, mitä ed. Aittoniemi pelkää, että se hautautuu valiokuntaan. Aina siihen konstit löytyy, vaikka lakialoitteessa olisi 190 nimeä. Mutta jos

eduskunta sydämessään haluaa tehdä työttömien hyväksi jotakin, niin vaikka lakialoitteessa ei olisi kuin yksi nimi, niin eduskunta voi vaikuttaa asiaan.

Erityisen tyytyväinen olen siitä, että kaksi kohtuullisen nuorta keskustapuolueen kansanedustajaa on käyttänyt tänä iltana lyhyet, mutta hyvät puheenvuorot asiasta. Se on merkki myös siitä, että on toivoa, että työttömien kohdalla voitaisiin ajatella myös oikeudenmukaisuutta. Meillähän on eräs ammattiryhmä, joka voi 55-vuotiaana luopua ammatistaan ja tavallaan ostaa itselleen eläkkeen ja vielä suvulleen jatkotyöpaikan. Minkä ihmeen takia palkanansaitsijan pitäisi olla sen huonommassa asemassa kuin maatalousyrittäjät ovat?

Jos hallitus meinaa puolittaa työttömyyden, se vaatii paljon paljon muita toimenpiteitä kuin ed. Peltomon ensimmäisenä allekirjoittaman ehdotuksen hyväksymisen. Ei se sillä tulon kuntoon. Tämä on vastenmielistä, mutta tämä ei ole ensimmäinen kerta, kun olen ed. Aittoniemen kanssa samaa mieltä, että ei tällainen lakiehdotus läpi mentyäänkään lisää tähän maahan uusia työpaikkoja merkittävästi. Mutta se lisää oikeutta tehdä tasa-arvoisemmin työtä ja olla tasa-arvoisemmin tämän yhteiskunnan jäsen. Vaikka se ei toisi yhtään työpaikkaa, se kuitenkin antaa oikeuden työttömille työllistyä. Se on minun mielestäni myös moraalisesti hyvin vahva peruste tällaiselle lainsäädännölle.

Arvoista työtoverit! Vetoan myös omalta kohdaltani voimakkaasti siihen, että kun asia lähtee sosiaali- ja terveysvaliokuntaan, niin jos ei nyt sanaa painostus tässä salissa saisi käyttää, niin toimitaan kuitenkin niin voimakkaasti, että se vielä otettaisiin siellä sillä tavalla esille, että se pääsisi pieneen alkuun, ennen kuin meidän kohtuullisen hyvä ja pitkä kesälomamme alkaa.

Tiedän, että eräs toinen lakiehdotus hallituksessa on jopa laintarkastusta vaille, ja se on koulutus- ja sapattivapaalainsäädäntö. Jos se tulee sieltä syksyllä hallituksen esityksenä ja jos me kansanedustajareppanat kykenemme tämän ed. Peltomon tekemän lakialoitteen hoitamaan läpi, niin tässä maassa on hyvin lyhyen ajan kuluessa jopa 150 000 työtöntä vähemmän, osittain työllistetty toistensa selkänahasta, mutta näin se kuitenkin on. (Ed. Aittoniemi: Eläkeläisiä lisää!) — Eläkeläisiä lisää, mutta ed. Aittoniemi, siihenhän mekin molemmat pyrimme. Minä olen viimeistä kautta täällä vaahtoamassa. Minulla ei ole mitään ongelmaa siinä. Luulen, että ed. Aittoniemi, muuten mukava mies, lähtee kaveriksi, ainakin yritän mukaani Tampereelle saada täältä.

Arvoisa puhemies! Olen vakavasti sitä mieltä, että jotta hallitusta voidaan tukea, jotta yli 40 vuotta työelämässä ollut sosialidemokraattinen kansanedustaja voi tukea tätä hallitusta, sen pitää näyttää myös jotakin. Ilman näyttöjä se tuki ei tule syksyllä toteutumaan. Se on aivan varma asia, eikä tässä ole mitään uhoamista. Sen vuoksi haluaisin, että salista löytyisi hyvin monia ihmisiä, jotka voisivat suhtautua myönteisesti siihen, että työttömyys ei ole vain näiden samojen 450 000 ihmisen ikävä kohtalo, vaan että työtä voitaisiin todella jakaa, koska uusia työpaikkoja ei tähän maahan enää koskaan synny niin paljon, että kaikki tulisivat työllistetyiksi. On lapsellista kuvitella, että jostakin vetämällä kilisee uusia työpaikkoja ja työttömät sijoittuvat niihin. Ed. Peltomo on oikeassa, kun hän sanoo, että ainoastaan työtä jakamalla voidaan tähän asiaan vaikuttaa. Siinä on myös huonoja puolia, ed. Aittoniemi.

Ed. U o t i l a : Arvoisa puhemies! Ed. Lindroos käsitteli työttömyyseläkelakia silloin, kun se astui voimaan. On totta, että sitä käytettiin saneerauksen helpottamiseksi ja ihmisten ajamiseksi ulos tehtaista. Täytyy toki muistaa, että saneerausta olisi varmaan tehty joka tapauksessa. Nyt se kuitenkin tarjosi mahdollisuuden ihmisille vetäytyä eläkejärjestelyjen piiriin. Kyllä se monen rasitetun, pitkään työssä olleen osalta oli myös pelastus. Tiedän sen muun muassa oman äitini kohdalta. Ei hän olisi hengissä tänään, jos hän ei silloin sen ratkaisun myötä olisi vaneritehtaan märästä päästä eläkkeelle päässyt.

Mutta esitys, mikä nyt on esillä, on parempi tässä mielessä ja sen vuoksi täytyy tehdä todella kaikki sen eteenpäin viemiseksi. Olen täysin samaa mieltä, vaikka olenkin huomattavasti nuorempi kansanedustaja kuin ed. Linroos siitä, että kyllä hallituksen ja ennen muuta työministerin on todella pysyttävä tuomaan esityksiä keinoista, joilla työttömyyttä myös näillä rakenteellisilla jutuilla pystytään vähentämään. Jos nämä kaksi asiaa, jotka mainittiin, tämä aloite ja sapattivapaa-asia, saadaan nopeasti eteenpäin, niin siinä on jo vähän kättä pitempää työttömyysongelman voittamiseksi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

18) Lakialoite laiksi työsopimuslain 17 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Lakialoite 17/1995 vp (Tarkka ym.)

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin työasiainvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. T a r k k a : Arvoisa puhemies! Kun ammattiyhdistysliike syntyi sata vuotta sitten, se taisteli oikeudenmukaisuuden, ihmisarvon ja kohtuullisuuden puolesta. Se on onnistunut oikeastaan liiankin hyvin tässä tehtävässään. Nyt se on ajautumassa samaan umpikujaan kuin monet muutkin tärkeään tehtävään luodut vanhat organisaatiot. Se osaa vain yhden asia, mutta sen se sitten osaakin hyvin. Se on vähän kuin ne kenraalit, jotka yhä uudelleen suunnittelevat nerokkaita operaatioita jo käytyjen sotien voittamiseksi. Ammattiyhdistysliikkeen asema on edelleen vahva, vaikka monet sen vahvuuden perusteet ovat huomattavasti heikenneet ja osittain kadonneetkin, mutta koska sitä on totuttu pitämään yhteiskunnan keskeisenä voimana, se sitten myös on sellainen. Tämän keisarin vaatteiden perään ei yleensä paljon kysellä.

Työväenliikkeen ammatillisen osan tehtävänä nyky-yhteiskunnassa tuntuu kuitenkin olevan enää lähinnä jo luotujen mekanismien ja menettelytapojen ylläpito. Ammattiyhdistysliikkeestä on tullut välttämättömien muutosten este. Radikaalista muutosvoimasta, jollainen se oli aluksi, on tullut yhteiskunnallisen muutosvastarinnan linnake. Työelämän järjestäytyminen äärestä laitaan on luonut maan tavan, joka uskollisesti ruokkii erilaisia pyhiä lehmiä. Yksi niistä on työehtosopimusten yleissitovuus. Kuten nyt käsiteltävän aloitteen perusteluista ilmenee, se tuli vuonna 1970 uudistettuun työsopimuslakiin melkeinpä vahingossa ja sellaisessa muodossa, että sen ajateltiin tarkoittavan vain minimipalkkaa. Työehtosopimusten kattama ala on laajentunut vuosikymmenien mittaan merkittävästi minimipalkan säätelyä laajemmaksi. Ne ulottuvat nykyisin moniin työjärjestelyjä koskeviin asioihin, jotka kuuluvat normaalin työnjohto-oikeuden piiriin.

Mutta yleissitovuuden räikein epäkohta on kuitenkin periaatteellinen. Järjestöjen keskenään tekemät sopimukset sitovat nykyisen lain mukaan myös järjestäytymättömiä, siis sellaisia, jotka eivät ole halunneet sitoumuksia eivätkä ole antaneet kenellekään valtuuksia neuvotella niistä. Yleissitovuus pakottaa heidät sellaiseen, mistä he haluavat pysyä erossa. Siinä mielessä yleissitovuus on pakkovaltaa.

Yleissitovuuden purkaminen ei heikentäisi palkansaaja- eikä työnantajaliittojen asemaa. Se ei kaventaisi sopimusoikeutta, se ei puuttuisi lakko-oikeuteen. Työmarkkinajärjestöt tekisivät sopimuksia kuten ennenkin. Ainoa muutos olisi se, että sopimukset sitoisivat vain sopijajärjestöjen jäseniä. Se ei tunnu kovin kohtuuttomalta.

Tulopolitiikan loistokaudella palkansaaja- ja työnantajajärjestöt tottuivat suvereenisti sanelemaan valtiovallalle monenlaisia vero- ja sosiaalipoliittisia reunaehtoja ja sopimaan monenlaisia lainsäädännöllisiä yksityiskohtia. Ne alkoivat asiallisesti ottaen käyttää eduskunnalle kuuluvaa suostunta- ja lainsäädäntövaltaa. Mutta siitä ei voi moittia yksin järjestöjä. Eduskunta oli jättänyt osan vallastaan sillä tavalla tuuliajolle, että järjestöt pystyivät korjaamaan sen siitä haltuunsa. Mutta eduskunta voi myös ottaa sille kuuluvan vallan takaisin sinne, minne se kuuluu, jos eduskunta pystyy ja haluaa.

Yleissitovuus ja työmarkkinajärjestöjen tunkeutuminen eduskunnan tontille johtivat siihen, että suomalaisen yhteiskunnan vakavin demokratiavaje vallitsee itse asiassa työmarkkinoilla. Ne eivät ole markkinat vaan kartelli. Siellä käytetään valtaa, joka ei perustu vallan käyttäjien saamaan valtakirjaan vaan heidän vallantahtoonsa. Siellä maan tapa jyrää demokratian ja osittain laillisuudenkin.

Aloitteessa esitetään työsopimuslain muuttamista siten, että sen säätämä työsopimusten yleissitovuus kumotaan. Työsopimuslain säätämisen jälkeen työelämässä ja sopimuskäytännössä on tapahtunut suuria muutoksia. Ne ovat monipuolistuneet kattamaan palkan lisäksi monia muitakin työehtoja. Yleissitovat sopimukset ovat usein rakenteeltaan hyvin monimutkaisia ja laajoja. Pienillä ja aloittelevilla yrityksillä ei ole käytännössä juurikaan voimavaroja edes selvittää, mitä velvoitteita ulkopuolisten tahojen näille sanelema yleissitovuus oikein asettaa. Tällä tavalla tilanne heikentää pienyrittäjien oikeusturvaa.

Yleissitovuus kiihdyttää inflaatiota. Yritysten välinen kilpailu ei pääse paimentamaan ylisuuria palkankorotuksia, vaikka suhdanne- tai kilpailutilanne kuinka voimakkaasti neuvoisi tällaiseen pidättyvyyteen. Keskenään kilpailevat yritykset joutuvat aina kaikissa tilanteissa maksamaan saman suuruiset korotukset vähintään.

Pääosa järjestäytymättömistä työnantajista on pienyrittäjiä, joilla on keskeinen asema työllisyyden parantamisessa. Yleissitovuus pakottaa ne vastoin tahtoaan ja mahdollisuuksiaan noudattamaan työehtoja, jotka on luotu kokonaan toisenlaisen ja toisenlaisessa tilanteessa toimivien yritysten tarpeisiin. Tämä johtaa kannattamattomaan toimintaan. Sillä tavalla yleissitovuus on luonut myös kynnyksen, joka estää pienyrityksiä kehittämästä toimintaansa ja luomasta uusia työpaikkoja. Se siis suoraan heikentää työllisyyttä. Lisätyövoiman palkkaamista lykätään, vaikka tekemätöntä työtä olisi. Merkittävästikin lisääntynyt työmäärä pyritään mahdollisimman pitkään hoitamaan alimitoitetulla työvoimalla, mikä rasittaa kohtuuttomasti henkilökuntaa ja haittaa yrityksen kehittämistä.

Matalasuhdanteissa yleissitovuus aiheuttaa tarpeettomia irtisanomisia ja konkursseja, sillä vaikeuksiin joutuneet yritykset eivät voi noudattaa yrityksen tulokseen kytkettyjä aitoja tulospalkkausjärjestelmiä, joissa palkat voivat tilanteen mukaan tilapäisesti myös alentua. Yleissitovuus voi estää uusien yritysten ja työpaikkojen syntyä sellaisilla aloilla, joiden rakenne- tai kilpailutilanne vaatisivat joustavuutta.

Työehtosopimusten yleissitovuuden poistamisen jälkeen sopimukset siis velvoittaisivat vain sellaisia palkansaajaryhmiä ja työnantajia, jotka ovat järjestäytyneet sopijajärjestöihin. Yleisen oikeusperiaatteen mukaan sopimuksen pitäisikin sitoa vain niitä, jotka ovat sopimuksen tehneet. Järjestöjen valtuutus ei voi ulottua niiden jäsenkunnan ulkopuolelle.

Aloite esittää, että järjestäytymättömät yritykset ja palkansaajat sopivat työehtojen vähimmäistasosta yrityskohtaisesti yhteistoimintalain mukaisessa yhteistyömenettelyssä. Yleissitovuuden purkaminen antaisi järjestäytymättömille pienyrityksille uuden kasvusysäyksen vapauttamalla ne ulkopuolisten sanelemista ehdoista. Ne pääsisivät neuvottelemaan henkilökuntansa kanssa yrityskohtaiset sopimukset, joissa voidaan ottaa huomioon yrityksen kehitysvaiheista, henkilöstön erityisosaamisesta ja -tarpeista ja kilpailutilanteesta aiheutuvat vaatimukset.

Yleissitovuuden kumoaminen ottaisi tietysti valtaa pois nykyisiltä tupo-osapuolilta, mutta vain sellaista valtaa, joka niille alunperinkään ei kuulu. Lainsäädäntövallan hukassa ollut osa palautuisi eduskunnalle, jolle se kuuluukin. Järjestäytyneet palkansaajat ja yritykset käyttäisivät työpaikoille kuuluvaa valtaa järjestöjensä kautta, niin kuin pitääkin. Ja järjestäytymättömät käyttäisivät valtaansa yrityskohtaisesti itse neuvotellen, kuten on oikeus ja kohtuus.

Arvoisa puhemies! Toivon sydämestäni, että kansanedustajat pystyisivät tämän lakialoitteen käsittelyssä irtautumaan taustaryhmiensä kapea-alaisesta edunvalvonnasta ja symbolitasoisesta vallan markkeeraamisesta. Meidät on valittu tänne edistämään yleistä ja yhteistä etua. Kansantalouden ja yritysten iskuvoimaisuus ei voi olla ammattiyhdistysliikkeenkään kapeiden etujen vastaista. Se, mikä on hyväksi kokonaisuudelle, on hyväksi myös kokonaisuuden osille.

Ed. P e n t t i l ä : Arvoisa puhemies! Ed. Tarkan ehdotus pureutuu länsimaisen yhteiskunnan erääseen keskeiseen ongelmaan, kysymykseen siitä, mitä työ on, kuka sen määrittelee ja missä olosuhteissa sitä saa tehdä. Esitys on erityisen ajankohtainen siksi, että elämme keskellä suurta murrosta. Ei ole kyse ainoastaan siitä, että meistä on tullut osa kansainvälistä vapaakauppaa, tai siitä, että suljetun Suomen rakenteet eivät enää vastaa avautuneen yhteiskunnan tarpeita. On kyse paljon suuremmasta muutoksesta. On kyse teknologian harppauksesta, joka vaikuttaa yhteiskuntaamme laidasta laitaan, alhaalta ylös. Erityisen voimakkaasti nyt käynnissä oleva teknologinen vallankumous muuttaa työtä, sen filosofiaa, sen asemaa yhteiskunnassa ja ihmisten arvomaailmassa.

Nykytilanne on eriskummallinen. Samaan aikaan kun työstä on suuri puute, säädellään sen saatavuutta samaan tapaan kuin viinan saatavuutta säädeltiin vielä muutama vuosikymmen sitten. Toisin sanoen, kun muilla yhteiskunnan aloilla pyritään purkamaan monopoleja ja kartelleja, hyväksytään Suomessa yhä edelleen se, että työmarkkinoiden ei tarvitse olla markkinoita lainkaan; niissä kartellit saavat päättää.

Arvoisa puhemies! Työmarkkinajärjestön aatteelliseen pohjaan kuului ainakin ennen marxilaisen analyysin tunteminen. Marx totesi, että muutokset tuotantovälineissä aiheuttavat muutoksia yhteiskunnallisessa ja aatteellisessa rakenteessa. Marx oli tässä kohtaa oikeassa. Samaan tapaan kuin teollinen vallankumous myllersi länsimaisen yhteiskunnan 1700-luvun lopulta saakka, elämme nyt keskellä teknologista vallankumousta, joka myllertää yhteiskuntaamme vielä vuosikymmeniä eteenpäin. Kaikkein pahinta tällaisessa myllerryksessä on jäädä roikkumaan vanhoihin rakenteisiin, vanhoihin sopimuksiin ja vanhoihin uskomuksiin. Ne eivät yksinkertaisesti kestä.

Arvoisa puhemies ja arvoisat kärsivälliset täällä vielä olevat edustajakollegat! Nykyinen hallitus on ryhtynyt säästämään päättäväisesti. Samaan aikaan se on välttänyt rakenteellisia uudistuksia muualla kuin maataloudessa. Tavoitteena on selvästi paluu normaaliaikaan niin pian kuin mahdollista. Hallituksen analyysi on pinnallinen. On nimittäin aivan turha säästää ja kitkutella siinä toivossa, että normaali palaisi. Se ei palaa, sitä ei enää tule. Emme enää koskaan palaa normaaliin työllisyyteen, normaaliin päätöksentekoon, normaaleihin työaikoihin tai normaaliin hyvinvointivaltioon. Olemme aivan uudenlaisten haasteiden, uuden ajan kynnyksellä. Meillä on oltava rohkeutta ajatella yhteiskuntamme perusrakenteita uudestaan.

Arvoisa puhemies! Euroopan ja Suomen keskeinen haaste on ajatella työ ja yrittäminen uudelleen, luoda työlle uusi filosofia.

P u h e m i e s (koputtaa): Ed. Penttilä, pyydän teitä ystävällisesti siirtymään puhujakorokkeelle.

P u h u j a : Anteeksi, minä kokemattomuuksissani luulin, että voin esittää puheeni paikaltani.

P u h e m i e s : Ja minä kokeilin, miten kauan se kestää!

P u h u j a (korokkeelta): Arvoisa puhemies! On tosiaankin enää loppusanoista kysymys.

Se, mitä aion lopuksi sanoa, on se, että Euroopan ja Suomen keskeinen haaste on ajatella työ ja yrittäminen uudelleen, luoda työlle uusi filosofia. Ratkaisevaa tietenkin on se, että määritellään työn reunaehdot lainsäädännössä, sosiaaliturvassa ja eläkepolitiikassa. Pelkkä työehtosopimusten yleissitovuuden purkaminen ei tietenkään riitä, mutta se on hyvä alku. Sitä kautta päästetään työ irti, annetaan sille mahdollisuus hakea oma paikkansa maassa, jossa sekä tekemättömiä töitä että työttömiä on vaikka millä mitalla.

Arvoisa puhemies! Siinä kaikki.

Ed. K a r j a l a i n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Tarkan aloitteessa on arvostettava pyrkimys työllistämiseen ja pk-yritysten vahvistamiseen työllistämistoiveiden kohteena. Tietenkin voi todeta senkin, että varmaan tässä yleissitovuudessa on sellaista jäykkyyttä, joka pitää arvioida uudelleen, mutta tämä esitetty keino kyllä herättää kysymyksiä.

Ihan lyhyesti. Kun tässä on pikku katsaus historiaan, niin millainen olisi tämä maa ilman yleissitovuutta? Tässä on upea taloudellinen kausi tuon reunaehdon vallitessa. Toisin päin: Millainen yhteiskunta on, jos yleissitovuudesta luovutaan? Vaikka ei halua perääntyä mielikuvituksessa ihan teollisuuden alkuaikoihin, niin ainakin voi kysyä tässä, johtaisiko se kaksiin työmarkkinoihin ja mitä siitä seuraisi. Ja kolmanneksi: Onko yleissitovuuden poistaminen keskeinen tekijä, keskeinen este työllistämiselle? Tällainen vaatimus on selkeä ja yksinkertainen. Sen seuraamukset toteutuessaan ovat laajat ja monimutkaiset ja ehkä, kohteliaasti sanottuna, vaikeasti ennakoitavat.

Ed. L i n d r o o s : Arvoisa rouva puhemies! Ed. Tarkka piti erittäin teknisen ja varmasti periaatteessa hyvän puheenvuoron, mikä oli perusteltu, mutta mielestäni se meni todellisuudesta, erityisesti käytännön työelämästä varsin kauas. Minä en edes kokenut siinä mitään oikein tuttua muuta kuin ne sanahelinät, joita viime vuosina on kuunnellut, jos ajatellaan aivan käytännön tasolla.

Niin kuin jo monta kertaa olen tässä salissa uhonnut, pitkään teollisuustyöntekijänä olleena ihmisenä tiedän sen, että jos ei työelämässä olisi ollut joustoja taikka ei siellä olisi ollut yleissitovuudessa mitään mahdollisuutta hakea kompromisseja, niin me olisimme paljon paljon huonommassa tilanteessa todellisuudessa, mitä me nyt olemme. Työelämä on joustanut jo vuosikymmeniä ja tulee joustamaan. Ei yleissitovuus ole sellainen, että siinä lyödään kahleet kinttuun molemmin puolin ja siinä jäpätätte, kaatui yritys taikka ei. Se on teoriaa. Kyllä siellä joustetaan. Siellä joustetaan moneen suuntaan.

Mutta nyt sanoista yleissitovuus ja jousto on tullut yhteiskunnallisia kirosanoja. Heti kun minä kuulen sanan joustot, niin minä olen sitä mieltä, että joustoja haluava ei tahdo mitään muuta kuin palkkoja alas. Taikka kun minä kuulen sanan yleissitovuus, niin minä olen sitä mieltä, että nyt ollaan vapauttamassa todella, niin kuin ed. Karjalainen sanoi, kahdet työmarkkinat tähän maahan. Kyllä työmarkkinat elävät.

Minun aikani on mennytkin työnteossa. Minä en osaa näistä Marxin opeista, ed. Penttilä, sanoa. Minä olen lukenut niitä niin mahdottoman vähän. Minä en ole kerinnyt niitä lukea. Minä en osaa niistä sanoa, mitkä hänen kaikki tarkoituksensa ovat olleet. Minä olen sillä aikaa joutunut joustamaan työelämässä ja hakemaan uusia hen-

kilökohtaisia ratkaisuja pitää jätkät töissä. Tällaista minä olen nähnyt, niin kuin käytännön työelämä on ollut.

Ed. U o t i l a : Rouva puhemies! Jos en ihan väärin muista, niin sekä ed. Penttilä että ed. Tarkka äänesti hallitusohjelman puolesta tiedonantoäänestyksessä ja hallitusohjelmassahan suhtaudutaan hyvin myönteisesti yleissitovuuteen ja yleensäkin työlainsäädäntöön ja perusturvaan, mikä koskee työelämää.

Tässä yleissitovuudessa oli aika lailla teoreettista pohdiskelua. Ei yleissitovuuden olemassaolo ole todellakaan tämän päivän työelämässä este joustavalle asioiden hoitamiselle. Enemmänkin kysymys on työelämän suhteista, siitä, millä tavalla työpaikoilla henkilöstö ja työantajat tulevat keskenään toimeen. Mahdollisuuksia on sopia. Mahdollisuuksia on joustaa. Mahdollisuuksia on luoda työpaikkakohtaisia sopimuksia, järjestelmiä, jolloin myös palkkasumma joustaa ylös ja alas. On tulospalkkioita, erilaisia mahdollisuuksia. Tämä on olemassa olevaa todellisuutta. Minullakin on siitä kokemuksia, ei tosin pienistä yrityksistä, mutta minä en usko, että on sen mahdottomampaa pienessä yrityksessä kuin suuressa yrityksessäkään saada järkeviä yhteistoimintamuotoja hoitaa asioita sillä tavalla, että se on myös tuottavaa, kannattavaa molemmin puolin, sekä henkilöstölle että työnantajalle.

Ed. T a r k k a : Arvoisa puhemies! Ed. Lindroos sanoi varsin paljastavan sanaparin, kun hän kertoi huolestumisensa siitä, että yleissitovuuden purkaminen loisi kahdet työmarkkinat. Tämä ilmeisesti heijastaa juuri sitä ammattiyhdistysliikkeen ajatusta, että on olemassa vain yhdet oikeat työmarkkinat, jotka ovat ne työmarkkinat, joita ammattiyhdistysliike johtaa ja hallitsee. Juuri tämän asian tämä aloite haluaa kiistää. Markkinat ovat markkinat, ja se tarkoittaa sitä, että niitä ei johdeta. Siellä täytyy olla myös mahdollisuus vapaaseen liikkeeseen ja tilanteen mukaiseen sopeutumiseen erilaisiin asentoihin.

Huomaan, että yleissitovuuden merkitystä väheksyvät puheenvuorot tulevat edustajakollegoilta, joiden taustalla näyttää olevan nimenomaan suuret teollisuusyritykset. Se alue, jossa yleissitovuuden ongelmat näkyvät, ovat nimenomaan pienyritykset, ja siellä ne ongelmat ovat konkreettisia, rajuja, etten sanoisi suorastaan verisiä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään työasiainvaliokuntaan.

19) Hallituksen esitys eräiden rikoslain kokonaisuudistuksen toiseen vaiheeseen liittyvien lakien muutoksiksi

Hallituksen esitys 42/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 2/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

20) Hallituksen esitys laiksi matkustaja-alus Estonian hylyn rauhoittamisesta

Hallituksen esitys 10/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 3/1995

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

21) Hallituksen esitys laiksi maatalouden interventiorahastosta annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esitys 37/1995 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 3/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

22) Hallituksen esitys laiksi kuljetusten alueellisesta tukemisesta annetun lain 8 ja 12 a §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 27/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 6/1995

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

23) Hallituksen esitys laiksi asuntokauppalain 8 luvun 1 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 18/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 7/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

24) Hallituksen esitys laiksi pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 9/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 4/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

25) Hallituksen esitys laiksi kirkkolain 20 luvun 1 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 45/1995 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 1/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

26) Hallituksen esitys laeiksi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain sekä valtion rataverkosta, radanpidosta ja rataverkon käytöstä annetun lain 10 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 49/1995 vp
Liikennevaliokunnan mietintö 1/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

27) Hallituksen esitys laiksi maa- ja puutarhatalouden kansallisista tuista annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esitys 24/1995 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 1/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

28) Hallituksen esitys laiksi maitohygienialain 23 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 25/1995 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 2/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

29) Hallituksen esitys laiksi tallettajien saamisten turvaamisesta säästökassatoimintaa harjoittavassa osuuskunnassa annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 34/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 8/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

30) Hallituksen esitys laeiksi teknillisestä tarkastuskeskuksesta ja turvatekniikan keskuksesta

Hallituksen esitys 38/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 9/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

31) Hallituksen esitys laeiksi eräiden teknillistä tarkastuskeskusta koskevien säännösten muuttamisesta

Hallituksen esitys 39/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 10/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

32) Hallituksen esitys laeiksi luottolaitostoiminnasta annetun lain ja eräiden muiden luottolaitostoimintaan liittyvien lakien muuttamisesta

Hallituksen esitys 44/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 11/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

P u h e m i e s: Eduskunnan seuraava täysistunto on huomenna keskiviikkona kello 14.

Täysistunto lopetetaan kello 21.01.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen